

Bachelorthesis

De ruimtelijke ontwikkeling van openbare speelruimte

Hoe betrekken de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch kinderen bij de ruimtelijke ontwikkeling van openbare speelruimte.

Radboud Universiteit Nijmegen
Faculteit der Managementwetenschappen
Bachelorthesis Geografie, Planologie & Milieu (GPM)

Niels Rekker
Pre-master Spatial Planning
S4814525
MAN-BIM357-2016-3-V
Juni 2017

Radboud Universiteit

Colofon

Radboud Universiteit Nijmegen

Faculteit der Managementwetenschappen

Bachelorthesis Geografie, Planologie & Milieu (GPM)

MAN-BIM357-2016-3-V

Juni 2017

Student

Niels Rekker

Gersteland 50

3773AC Barneveld

c.rekker@student.ru.nl

Studentnummer S4814525

Begeleiding Radboud Universiteit Nijmegen

Begeleider

Jackie van de Walle

j.vandewalle@fm.ru.nl

Aantal woorden hoofdtekst: 21.146

Eigen bron, afbeeldingen:

Voorblad : Speeltuin links Den Haag en rechts 's-Hertogenbosch

Pagina 1 : Speeltuin Den Haag

Pagina 23 : Speeltuin 's-Hertogenbosch

Pagina 53 : Speeltuin boven 's-Hertogenbosch en onder Den Haag

Voorwoord

In het kader van de pre-master Spatial Planning sluit ik de pre-master af met de bachelorthesis. De bachelorthesis is een onderdeel van het derde studiejaar van het bachelorprogramma Geografie, Planologie en Milieu (GPM). De thesis vormt het sluitstuk van de bachelor en de overgang naar het masterprogramma.

Voor u ligt de bachelorthesis. Vanaf februari heb ik met veel plezier gewerkt aan dit onderzoek omtrent de ontwikkeling van speelruimte. De bachelorthesis had nooit tot stand kunnen komen zonder de begeleider en de geïnterviewde gemeenten. Ik wil mijn begeleidster Jackie van de Walle bedanken voor de begeleiding van het onderzoek. Daarnaast wil ik de gemeenten Den Haag en 's-Hertogenbosch bedanken. De gemeenten stonden open voor de interviews. De input uit de gesprekken hebben mij geholpen in het schrijven van de thesis.

Ik wens u veel leesplezier,

Niels Rekker
Barneveld, juni 2017

Samenvatting

Het aantal kinderen groeit in de steden van Nederland. Met name in steden in de Randstad en de provincie Flevoland. Met deze groei moeten gemeenten rekening houden. Kinderen hebben namelijk speelruimte nodig om te spelen. Spelen zorgt voor de sociale en fysieke ontwikkeling van een kind.

Het ontwikkelen van speelruimte is een taak van de gemeente. Het is maatschappelijk relevant om te weten hoe steden speelruimte ontwikkelen en hoe ze daarbij burgers/kinderen betrekken door middel van participatie. Wetenschappelijk is hier nog geen onderzoek naar gedaan. De kennis uit dit onderzoek kan door gemeenten in Nederland worden toegepast. In dit onderzoek is gekeken naar de regelgeving en beleid vanuit de Nederlandse Rijksoverheid over speelruimte en hoe de steden kinderen betrekken bij de ontwikkeling van speelruimte. Daarbij zijn de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch als casussen onderzocht. De onderzoeksvraag is als volgt:

Wat is de regelgeving en beleid van de Nederlandse Rijksoverheid over speelruimte en hoe betrekken de steden kinderen bij de ruimtelijke ontwikkeling van openbare speelruimte met als casus Den Haag en 's-Hertogenbosch?

Voor de beantwoording van de hoofdvraag is het theoretisch kader van belang. Om te achterhalen hoe kinderen in de steden worden betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte, is de participatieladder van Edelenbos toegepast. Via deze ladder kan worden ingezien op welk niveau van participatie kinderen mogen meedoen. De niveaus bestaan uit: informeren, raadplegen, adviseren, coproduceren en beslissen. Deze participatieniveaus kunnen verschillen in de fasen van de ontwikkeling van speelruimte. De vereniging van Nederlandse projectontwikkeling maatschappijen (NEPROM) geeft aan dat er vier soorten fasen zijn, namelijk: de initiatieffase- of startfase, de ontwikkelingsfase, de realisatiefase en de exploitatiefase. De fasen van NEPROM zijn gekozen omdat het standaardfasen zijn die overzichtelijk en duidelijk van elkaar te onderscheiden zijn.

De hoofdvraag van dit onderzoek wordt beantwoord door middel van de strategieën casestudy en bureauonderzoek. De steden Den Haag en 's-Hertogenbosch zijn gekozen als casussen. In allebei de steden is een toename van het aantal kinderen. Bij de ontwikkeling van speelruimte moet hier dus rekening mee worden gehouden. Voor dit onderzoek is gekozen voor een stad in de Randstad (Den Haag) en een stad buiten de Randstad ('s-Hertogenbosch). Hierdoor kunnen beide steden goed worden vergeleken. Voor dit onderzoek is ook bureauonderzoek noodzakelijk. Via deze strategie worden wetenschappelijke artikelen en noodzakelijke data van de Rijksoverheid, de stad Den Haag en de stad 's-Hertogenbosch (Beleid, regelgeving en rapporten) verzameld. Verder is data verzameld door interviews af te nemen bij de betrokken ambtenaren van de twee steden.

Uit de analyse is naar voren gekomen dat de Rijksoverheid niet veel regels en beleid heeft opgesteld voor speelruimte. Er is één wet van belang en dat is de Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen. Deze wet bevat regels over onder andere het ontwerp of beheer en onderhoud van speeltoestellen. De speeltoestellen moeten eerst worden goedgekeurd voordat ze mogen worden geplaatst. In 2003 is geprobeerd om de Wet buitenspeelruimte vast te stellen. Dit is niet gelukt. Naar aanleiding hiervan heeft de minister een beleidsbrief gestuurd aan de gemeenten. Daarin stond vermeld dat gemeenten rekening moeten houden

met dat 3% (richtlijn) van de voor wonen bestemde gebieden moet worden bestemd voor speelruimte. Daarnaast is het handboek gemeentelijke speelruimtebeleid ontwikkeld voor gemeenten. Daarin staat vermeld hoe gemeenten speelbeleid kunnen maken en hoe ze participatie bij de ontwikkeling van speelruimte kunnen toepassen. Hiermee moeten gemeenten rekening houden. Zo ook de onderzochte casussen Den Haag en 's-Hertogenbosch.

Het aantal speelplekken is in de afgelopen jaren in de gemeente Den Haag toegenomen. Het huidige speelbeleid is, "Spelen in de stad 2015-2018". Het aantal speelplekken is op orde en de gemeente Den Haag gaat zich nu inzetten op de kwaliteit van speelplekken. Het speelbeleid wordt geëvalueerd en blijft up to date. De gemeente Den Haag past participatie toe bij de ontwikkeling van speelruimte. Kinderen en bewoners worden op verschillende niveaus betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte. Per ontwikkelingsfase kan het participatieniveau verschillen. Het beleid voor spelen van de gemeente 's-Hertogenbosch is in 2002 opgesteld. Dit beleid is verder vertaald in wijkspeelplannen waarbij belanghebbenden zijn betrokken. Per wijk heeft de gemeente 's-Hertogenbosch de huidige situatie van speelruimte geanalyseerd en per buurt is aangegeven dat er speelruimte bij moet komen of moet worden verwijderd. Op dit moment wordt gestart met het herijken van het speelbeleid. De bewoners en kinderen worden door middel van participatie betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte. Per ontwikkelingsfase verschilt het participatieniveau. De steden kennen overeenkomsten. Zo zetten ze zich allebei in voor participatie en ze houden per wijk rekening met de demografische ontwikkeling. Echter verschillen ze in aanpak van het opstellen van beleid en het betrekken van kinderen bij het ontwerpen van speelruimte.

Er kan geconcludeerd worden dat de Rijksoverheid niet veel sturing kent over hoe gemeenten speelruimte moeten realiseren. De gemeente heeft de taak om voor de ontwikkeling van speelruimte te zorgen. Dit werkt goed omdat iedere gemeente zelf weet wat voor behoefte er aan speelruimte nodig is binnen haar gemeente. Het is wel noodzakelijk dat de gemeenten rekening houden met het beleid van de Rijksoverheid. De gemeenten Den Haag en 's-Hertogenbosch doen dit en passen participatie toe in de verschillende fasen van de ontwikkeling van speelruimte. Kinderen worden op verschillende manieren betrokken. Het liefst in een zo vroeg mogelijk stadium. Het is uiteindelijk iedere gemeente voor zich, over hoe ze kinderen betrekken bij de ontwikkeling van speelruimte en hoe ze speelruimte ontwikkelen.

Naar aanleiding van het onderzoek worden er een aantal aanbevelingen gedaan. Ten eerste wordt aanbevolen dat alle steden in Nederland rekening moeten houden met de regelgeving en beleidsnotitie van de Rijksoverheid voor speelruimte. Daarnaast kunnen steden bepalen welke informatie van de onderzochte steden Den Haag en 's-Hertogenbosch kan worden toegepast in hun eigen gemeenten. Voor de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch wordt aanbevolen om te kijken naar beide aanpakken van de ontwikkeling van speelruimte. Van elkaar kan worden geleerd. Voor een vervolgonderzoek wordt aanbevolen om het aantal te onderzoeken steden te vergroten. Dit omdat nu geen uitspraken kunnen worden gedaan over het verschil tussen een stad uit de Randstad met een stad daarbuiten. Daarvoor is dit onderzoek niet representatief. In een vervolgonderzoek wordt aanbevolen om te kijken vanuit meerdere invalshoeken. In dit onderzoek is alleen vanuit het oogpunt van de gemeente gekeken. Een vervolgonderzoek is waardevol als er ook vanuit het oogpunt van de burgers wordt gekeken.

Inhoudsopgave

ONDERZOEKSKADER

1	Inleiding.....	2
1.1	Projectkader	2
1.2	Relevantie	4
1.2.1	Maatschappelijk	4
1.2.2	Wetenschappelijk	5
1.3	Doelstelling	6
1.4	Onderzoeksmodel	6
1.5	Vraagstelling	7
1.5.1	Hoofdvraag	7
1.5.2	Deelvragen.....	7
1.6	Leeswijzer	8
2	Theoretisch kader.....	9
2.1	De ontwikkeling van de ruimtelijke ordening en speelruimte.....	9
2.2	Theorieën.....	11
2.2.1	Burgerparticipatie en participatieladder	11
2.2.2	Fasen van het ontwikkelingsproces	13
2.3	Conceptueel model	15
3	Onderzoeksmethode	16
3.1	Onderzoeksstrategieën	16
3.1.1	De casestudy	17
3.1.2	Bureauonderzoek.....	18
3.2	Onderzoeksmateriaal	19
3.2.1	Onderzoeksmateriaal deelvragen.....	19
3.2.2	Interviews.....	20
3.3	Data analyse	22
3.4	Betrouwbaarheid data	22

INVENTARISATIE EN ANALYSE

4	Regelgeving en beleid Rijksoverheid over speelruimte.....	24
4.1	Inleiding.....	24
4.2	Regelgeving en beleid	24
4.2.1	Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen.....	24
4.2.2	Omgevingsvergunning	25
4.2.3	Initiatiefwet buitenspeelruimte	25
4.2.4	Handboek gemeentelijk speelruimtebeleid	26
4.3	Deelconclusie	28
5	Gemeente Den Haag	29
5.1	Inleiding.....	29
5.2	Regelgeving	29
5.2.1	Bestemmingsplan Schilderswijk	29
5.2.2	Algemene plaatselijke verordening	31
5.3	Beleid.....	31
5.3.1	Nota Spelen in de stad! 2009-2013	31
5.3.2	Spelen in de stad 2015-2018.....	32

5.3.3	Wijkprogramma's	34
5.3.4	Toekomstig beleid	35
5.4	Participatie in de ontwikkelingsfasen van speelruimte	35
5.4.1	Initiatieffase	35
5.4.2	Ontwikkelingsfase	36
5.4.3	Realisatiefase.....	37
5.4.4	Exploitatiefase.....	38
5.5	Deelconclusie	38
6	Gemeente 's-Hertogenbosch.....	40
6.1	Inleiding.....	40
6.2	Regelgeving	40
6.2.1	Bestemmingsplan Zuid	40
6.2.2	Algemene plaatselijke verordening	42
6.3	Beleid.....	42
6.3.1	Raadsvoorstel buitenspelen 2002	42
6.3.2	Wijkspelplan Maaspoort	44
6.3.3	Toekomstig beleid	46
6.4	Participatie in de ontwikkelingsfasen van speelruimte	47
6.4.1	Initiatieffase	47
6.4.2	Ontwikkelingsfase	47
6.4.3	Realisatiefase.....	48
6.4.4	Exploitatiefase.....	49
6.5	Deelconclusie	49
7	Overeenkomsten en verschillen casussen.....	51
7.1	Overeenkomsten.....	51
7.2	Verschillen	51
CONCLUSIE, AANBEVELINGEN EN REFLECTIE		
8	Conclusie, aanbevelingen en reflectie	54
8.1	Conclusie	54
8.2	Aanbevelingen	55
8.3	Reflectie	56
9	Literatuurlijst.....	57
10	Bijlagen	63
	Bijlage 1 Interview guide gemeente Den Haag.....	63
	Bijlage 2 Interview guide gemeente 's-Hertogenbosch.....	66
	Bijlage 3 Interview guide gemeente 's-Hertogenbosch.....	69
	Bijlage 4 Initiatiefwet buitenspeelruimte	71
	Bijlage 5 Algemene plaatselijke verordening	72

ONDERZOEKSKADER

1 Inleiding

1.1 Projectkader

De Verenigde Naties hebben in 2016 het rapport, "World cities report 2016", opgesteld. In dit rapport stond vermeld dat halverwege de 21ste eeuw tweederde van de wereldbevolking in steden zal wonen (United Nations, 2016). In Nederland groeien de steden ook. De afgelopen jaren heeft er een verstedelijking plaatsgevonden. De vier grootste steden van Nederland (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) zijn in 2016 namelijk verder gegroeid. De geboorten en immigratie zorgen voor deze groei (CBS, 2017). Met deze groei neemt het aantal kinderen toe in de Nederlandse steden.

Stijging of daling van het aantal kinderen in de Nederlandse steden

In het rapport, "De stad magneet, roltrap en spons", van het PBL staat het artikel, "De opmars van het stadsgezin". Boterman en Karsten (2015, pp. 118-127) beschrijven in dit artikel dat steeds meer gezinnen met jonge kinderen in de stad komen wonen. Jarenlang was er sprake van suburbanisatie van verhuizingen naar de randgemeenten van de stad, maar er vindt een kanteling plaats. Karsten (2014) heeft gekeken of het stadsgezin in steden toeneemt. Dit heeft ze onderzocht in de wijk Middenmeer in Amsterdam. In deze wijk is in de afgelopen jaren het aantal kinderen toegenomen (Karsten, 2014).

Het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS) geeft aan dat meer jonge gezinnen de stad verlaten (2016). Dit is in tegenstelling met wat Karsten vermeldt. Het CBS heeft gekeken naar gezinnen met kinderen onder de vier jaar. De meeste gezinnen vestigen zich in de omliggende gemeenten. Ondanks het wegtrekken van de gezinnen blijft het aantal gezinnen in de vier grootste steden van Nederland stijgen. Zo is er in Den Haag in 2016 een groei van 12,1% van gezinnen geweest ten opzichte van het aantal gezinnen in 2008 (CBS, 2016). Dit komt doordat in deze vier steden relatief meer baby's worden geboren dan gemiddeld in Nederland. Het aantal jongvolwassenen dat zich vestigen in de steden neemt nog ieder jaar toe. Daarnaast groeien de steden verder door immigratie (CBS, 2016). Het verschilt per stad of er een toename is van het aantal kinderen.

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft een prognose gemaakt in welke gemeenten een daling of toename aanwezig is van het aantal kinderen tussen de 4 en 12 jaar tot 2030 (2016). Het PBL schat dat 7 op de 10 gemeenten te maken zal krijgen met een daling van het aantal kinderen. Dit zullen voornamelijk gemeenten zijn die buiten de Randstad liggen of die buiten de provincie Flevoland liggen. Men verwacht wel een stijging van het aantal kinderen in de grote steden binnen en buiten de Randstad (PBL, 2016). Na 2030 zal er weer een toename zijn van het aantal kinderen in driekwart van de gemeenten in Nederland (PBL, 2016).

De steden Den Haag en 's-Hertogenbosch

Het PBL geeft aan dat er een sterke groei (10% of meer) van het aantal inwoners van 4 tot 12 jaar zal zijn in de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch (2016). Den Haag behoort tot de vier grootste steden van Nederland en ligt in de Randstad. De stad Den Haag houdt rekening met kinderen en is daarom bezig met de aanpak van kindvriendelijke wijken (Gemeente Den Haag, 2015a). De stad 's-Hertogenbosch ligt buiten de Randstad en wordt gezien als een woonregio (Buys, Kromhout, Bakker, & Berkhout, 2014). Een woonregio is een regio die veel inwoners aantrekt van eind-twintigers en begin-dertigers, die zich willen settelen in deze regio (Buys, Kromhout, Bakker, & Berkhout, 2014).

Voor dit onderzoek zijn deze twee steden geselecteerd omdat er bij beide steden sprake is van een toename van het aantal kinderen. In Den Haag waren er in 2016 ruim 12% meer gezinnen ten opzichte van 2008 (CBS, 2016). In 's-Hertogenbosch was er in 2008 tot 2012 een toename van het aantal kinderen van ruim 50 kinderen per jaar (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2014). Kortom in deze twee steden zijn het aantal kinderen in de jaren hiervoor toegenomen. Daarnaast is er gekozen voor de stad Den Haag omdat deze stad in de Randstad ligt en voor de stad 's-Hertogenbosch omdat deze stad buiten de Randstad ligt. Hierdoor kan er worden gekeken naar een verschil/overeenkomst van een stad uit de Randstad met een stad buiten de Randstad. Er kunnen echter geen uitspraken worden gedaan over het verschil tussen alle steden in de Randstad met de steden daarbuiten. Daarvoor is dit onderzoek niet representatief.

Speelruimte kinderen in steden

Kinderen hebben behoefte aan beweging. Daarom hebben ze veilige straten, pleinen en groen nodig. Gemeenten moeten steeds vaker rekening houden met kindvriendelijke buitenruimte (Ketner & Verboeket, 2014). Jantje Beton en NUSO bepleiten al jaren voor een 3% norm (Jantje Beton, 2011). Namelijk 3% van de openbare ruimte moet worden bestemd voor het buitenspelen. Dit is dus 3% van de voor wonen bestemde gebieden. Stoepen en andere vergelijkbare openbare ruimte mogen bij deze norm niet worden meegeteld (Jantje Beton, 2011).

Hoe gaan steden om met het regelen van speelruimte voor kinderen in de ruimtelijke ontwikkeling? Karsten (2009) heeft gekeken hoe er bij de ruimtelijke inrichting van negen gemeenten in Noord-Holland rekening wordt gehouden met de jeugd. Ze is tot de conclusie gekomen dat bij deze gemeenten weinig standaarden aanwezig zijn voor speelruimte, er vinden zelden evaluaties plaats over bestaande speelruimte en het ontwikkelen van nieuw speelbeleid stagneert (Karsten, 2009). Zij ziet problemen bij deze gemeenten. Grote steden met meer toename van het aantal kinderen zullen ook rekening moeten houden met de ontwikkeling van speelruimte.

Speelruimte is een breed begrip. In het handboek gemeentelijk speelruimtebeleid wordt er onderscheid gemaakt tussen soorten speelruimte. Er wordt gesproken over formele speelplekken en informele speelplekken (Jantje Beton, de VNG, NUSO en het Ministerie van VROM, 2006). Formele speelplekken zijn speel-, sport- en ontmoetingsplekken. Kinderen gebruiken deze plekken vaak als ontmoetingsplek en uitvalsbasis. Een informele speelplek is een grasveld, de straat of het buitengebied. Informele speelplekken hebben een andere functie dan spelen, maar de plekken kunnen ook voor spelen worden gebruikt (Jantje Beton, de VNG, NUSO en het Ministerie van VROM, 2006). In dit onderzoek zal er onderzoek worden gedaan naar de ontwikkeling van formele speelplekken. Dit omdat een formele speelplek een functie heeft om alleen te gebruiken voor het spelen/sporten, het heeft geen dubbelfunctie. De openbare speelruimte (formele speelplekken) komt niet zomaar tot stand. De totstandkoming van speelruimte kent verschillende fasen in de ruimtelijke ontwikkeling. Daarnaast is participatie in opkomst. Het is daarom van belang om te weten wat participatie en ruimtelijke ontwikkeling inhouden en betekenen voor dit onderzoek.

Ruimtelijke ontwikkeling en participatie

In de literatuur wordt nauwelijks gesproken over het begrip ruimtelijke ontwikkeling. Het is een breed begrip wat te maken heeft met gebiedsontwikkeling. Gebiedsontwikkeling gaat

namelijk over de ontwikkeling van een gebied. Hierbij is participatie belangrijk, maar ook het proces ervan (Ensie, 2016). Ruimtelijke ontwikkeling gaat dus onder andere over de ontwikkeling over de inrichting en het gebruik van ruimte. Openbare ruimte, dus ook formele speelplekken kennen een ruimtelijke ontwikkeling. De openbare ruimte komt niet zomaar tot stand. Ruimtelijke ontwikkeling kent verschillende fasen dat wordt doorlopen voordat een project is opgeleverd.

De vereniging van Nederlandse projectontwikkeling maatschappijen (NEPROM) geeft aan dat er vier fasen in projectontwikkeling te onderscheiden zijn. NEPROM is een vereniging met ruim zestig aangesloten ondernemingen (Nozeman, 2010, pp. 34-35). Deze ondernemingen houden zich bezig met gebiedsontwikkelingen in de Nederlandse vastgoedmarkt. De vier fasen die zij aanhouden/hanteren zijn: initiatief- of startfase, ontwikkelingsfase, realisatiefase en exploitatiefase. Deze fasen worden bij ontwikkeling doorlopen dus ook bij de ontwikkeling van speelruimte (Nozeman, 2010, pp. 34-35). Kinderen maken gebruik van speelruimte. Het is van belang dat de speelruimte goed aansluit bij de verwachtingen vanuit de kinderen. Participatie kan een hulpmiddel voor gemeenten zijn om deze verwachtingen te behalen. In ieder van de fasen in de projectontwikkeling kan participatie worden toegepast. Maar wat is participatie? Jager-Vreugdenhil (2011) geeft aan dat participatie een Latijns woord is en dat het, “deelnemen”, betekent. Maar participatie kan volgens haar in verschillende contexten een specifieke betekenis hebben. Het gaat bij participatie om de actor (wie) en vanuit welk oogpunt de actor participeert (waarin) (Jager-Vreugdenhil, 2011). De actoren: de gemeente, de bewoners en kinderen zijn van belang in dit onderzoek. Echter ieder actor kijkt anders tegen participatie aan. De actoren treden op vanuit een organisatie of een vereniging. Zo treden de ambtenaren op vanuit de gemeente en de bewoners vanuit hun buurt. In dit onderzoek zal worden gekeken vanuit het oogpunt van de steden (gemeenten). Dit omdat de gemeenten uiteindelijk bepalen wat het speelbeleid is en bepalen hoe ze participatie toepassen. Er zal moeten worden ingezien hoe de gemeenten participatie toepassen bij de ontwikkeling van speelruimte en op welke manier ze daarbij de bewoners en kinderen betrekken. Worden kinderen bijvoorbeeld betrokken bij de ruimtelijke ontwikkeling van speelruimte of mogen ze meebeslissen bij bijvoorbeeld de ontwikkelingsfase (ontwerp van de speelruimte). Om duidelijk in beeld te krijgen op welk participatieniveau de gemeenten speelruimte ontwikkelen, wordt er de participatieladder in dit onderzoek toegepast. In 1998 hebben Edelenbos en Monnikhof de participatieladder voor gemeenten ontwikkeld. Bij de participatieladder is onderscheid aanwezig tussen de volgende vijf treden: informeren, raadplegen, adviseren, coproduceren en beslissen (Edelenbos & Monnikhof, 1998). Per fase kan een gemeente bepalen welke treden ze voor participatie gaan gebruiken. Bij de trede informeren worden bewoners weinig betrokken en als bewoners mogen meebeslissen dan worden ze veel betrokken.

1.2 Relevantie

1.2.1 Maatschappelijk

Steden krijgen te maken met meer verstedelijking en een toename van het aantal kinderen (PBL, 2016). Dit heeft invloed op het te maken beleid en de te maken beleidskeuzes van steden. Meer kinderen betekent ook dat gemeenten rekening moeten houden of er in hun gemeenten genoeg speelruimte aanwezig is. Jantje Beton en NUSO bepleiten al jaren dat 3% van de voor wonen bestemde gebieden wordt gereserveerd voor

speelruimte (Jantje Beton, 2011). Speelruimte wordt gebruikt om te spelen. Nu blijkt dat buiten spelen goed is voor de sociale en fysieke ontwikkeling van een kind. Daarnaast kunnen speelplekken functioneren als knooppunten in buurten voor sociale netwerken tussen bewoners (Karsten, 2009).

Het is dus maatschappelijk relevant om te weten hoe steden speelruimte ontwikkelen en hoe ze daarbij rekening houden met de toename van kinderen. Als dit niet inzichtelijk wordt gemaakt dan weten steden niet hoe ze burgers kunnen betrekken bij de ontwikkeling van speelruimte. Maar de burgers weten ook niet of ze mogen meedenken over speelruimte. Terwijl burgers mondiger zijn geworden (Peters, Schalk, Meijneken, Mensinga, & Voutz, 2012). Dit kan gevolgen hebben. Zo kan het daardoor voorkomen dat de speelruimte in een desbetreffende gemeente niet aansluit aan de verwachtingen van kinderen. Het is daarom van belang dat gemeenten participatie toepassen. Door dit onderzoek wordt er inzicht gegeven over hoe steden kinderen betrekken bij de ontwikkeling van speelruimte. Als burgers weten hoe gemeenten participatie toepassen, dan kunnen de burgers daarop inspelen. Dit kunnen ze doen door bijvoorbeeld zelf met een initiatief te komen voor een speelruimte.

De informatie dat dit onderzoek gaat opleveren kunnen andere steden of gemeenten gebruiken. Maar ook steden die nog niet zo goed weten hoe ze kinderen kunnen betrekken bij de ontwikkeling van speelruimte kunnen deze informatie toepassen in hun gemeenten. De aanbevelingen uit dit onderzoek kan een gemeente in haar toekomstig beleid of in het proces voor de ontwikkeling van speelruimte (projecten) verwerken.

1.2.2 Wetenschappelijk

Er is weinig onderzoek gedaan naar hoe steden omgaan met het regelen van speelruimte voor kinderen in de ruimtelijke ontwikkeling en hoe ze kinderen hierbij betrekken. En zeker niet in steden waar een toename is van het aantal kinderen. Op dat vlak is er wetenschappelijk een informatie achterstand. De combinatie van hoe steden speelruimte regelen voor kinderen en de toename van kinderen in steden, zorgt voor nieuwe informatie. Door Karsten (2009) is er wel onderzoek gedaan hoe negen gemeenten in Noord-Holland omgaan met het regelen van speelruimte.

Door de Britse geograaf Fieldings (1992) is de metafoor, 'roltrap', bedacht. Dit heeft hij toegepast naar de migratiestromen van naar en uit Zuidoost-Engeland (Fielding, 1992). Hierin beschreef hij de uitstroom van vijftig- en zestig jarigen. Deze metafoor kan ook worden toegepast op de jongerenbevolking in steden (PBL, 2014). Op een bepaalde leeftijd verlaten jongeren de stad weer. Ze hebben het eindpunt van de roltrap bereikt. Doordat jongeren wegtrekken, neemt het aantal kinderen in steden minder hard toe. Hier lijkt echter een verandering in te komen. Door het Planbureau van de Leefomgeving is gekeken wat de prognose zal zijn voor kinderen in steden (PBL, 2016). Er is nog niet onderzocht hoe Den Haag en 's-Hertogenbosch kinderen betrekken bij het ontwikkelen van speelruimte. Zeker nu er sprake is van een toename van het aantal kinderen in deze gemeenten (CBS, 2016; Gemeente 's-Hertogenbosch, 2014). Daarnaast is het wetenschappelijk nog niet bekend hoe de steden participatie toepassen bij de ontwikkeling van speelruimte.

De wetenschappelijke relevantie is om de kennis hoe steden speelruimte realiseren en hoe ze hierbij kinderen betrekken zichtbaar te maken. In dit geval is er bekend in welke

steden een toename van kinderen zal zijn, maar nog niet hoe steden hiermee omgaan bij de ruimtelijke ontwikkeling van speelruimte. Dit onderzoek zal bijdragen naar hoe steden speelruimte regelen voor kinderen en hoe kinderen hierbij worden betrokken (participatie). Uiteindelijk zal na het onderzoek worden aangegeven wat er nog eventueel onderzocht kan worden voor in een vervolgonderzoek.

1.3 Doelstelling

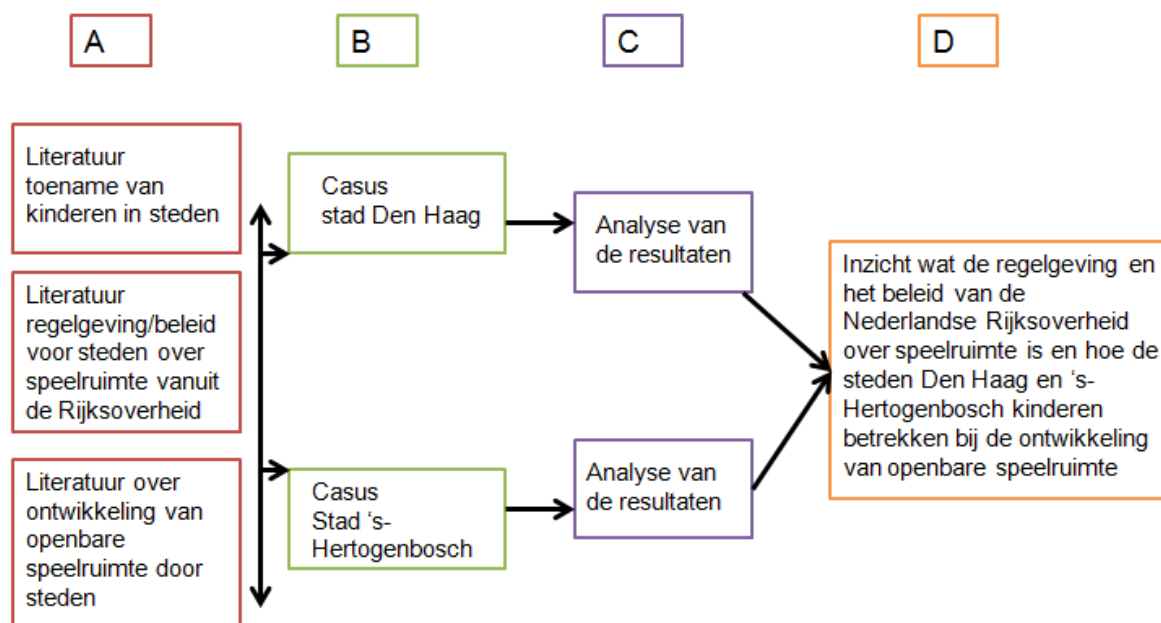
Uit paragraaf 1.2 is op te maken dat er een informatie tekort aanwezig is. Op dit moment is er een te kort aan kennis over de relatie tussen hoe steden kinderen betrekken bij de ontwikkeling van speelruimte.

Er zal worden gekeken wat de regelgeving en het beleid is van de Rijksoverheid over speelruimte. Daarnaast zullen de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch worden onderzocht. Deze steden zijn van belang omdat daar de laatste jaren meer kinderen zijn komen wonen en de komende jaren wordt er een prognosegroei verwacht van het aantal kinderen. In dit onderzoek wordt specifiek gekeken naar de formele speelplekken van de openbare speelruimte. Dit zijn speel-, sport- en ontmoetingsplekken. In paragraaf 1.1 projectkader is hier nader op ingegaan. Daarnaast wordt onderzocht hoe deze twee steden gebruik maken van participatie. Worden kinderen bijvoorbeeld betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte? Het doel van dit onderzoek luidt:

Inzicht krijgen in de regelgeving en beleid van de Nederlandse Rijksoverheid over speelruimte en hoe de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch kinderen betrekken bij de ontwikkeling van openbare speelruimte.

1.4 Onderzoeksmodel

Het onderzoeksmodel van dit onderzoek is weergegeven in figuur 1. In de begeleidende tekst wordt het onderzoeksmodel verwoord. De begeleidende tekst is verdeeld in de delen A tot en met D.

Figuur 1 Onderzoeksmodel, bron: eigen

A

Eerst moet een literatuurstudie worden uitgevoerd of er toename is van kinderen in steden en zo ja, waar. De toename van kinderen wordt bij het onderzoeksvoorstel al onderzocht. Aan de hand hiervan worden twee steden gekozen voor de casestudy. Vervolgens is het van belang om te weten wat de regelgeving en beleid van de Rijksoverheid is voor steden over speelruimte. Tenslotte moet worden gekeken of er literatuur bekend is over hoe steden openbare speelruimte ontwikkelen.

B

Vanuit de theorieën en gegevens uit de literatuurstudie kan worden gekeken naar de casussen Den Haag en 's-Hertogenbosch. Via beleidsdocumenten, projecten en interviews bij deze steden kan worden achterhaald hoe deze steden speelruimte realiseren en hoe ze kinderen hierbij betrekken (participatie).

C

Vervolgens zullen de resultaten van de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch worden geanalyseerd. Daarnaast kan worden vergeleken wat de overeenkomsten of verschillen zijn tussen deze twee steden.

D

Vanuit de voorgaande stappen kan inzicht worden gegeven hoe Den Haag en 's-Hertogenbosch omgaan met kinderen bij de ontwikkeling van openbare speelruimte. Deze informatie is relevant voor de maatschappij en de wetenschap.

1.5 Vraagstelling

1.5.1 Hoofdvraag

Door middel van de doelstelling is de onderstaande hoofdvraag van het onderzoek opgesteld:

Wat is de regelgeving en beleid van de Nederlandse Rijksoverheid over speelruimte en hoe betrekken de steden kinderen bij de ruimtelijke ontwikkeling van openbare speelruimte met als casus Den Haag en 's-Hertogenbosch?

1.5.2 Deelvragen

De hoofdvraag wordt aan de hand van de volgende deelvragen beantwoord:

1. *Wat voor regelgeving en beleid is er vanuit de Nederlandse Rijksoverheid voor steden voor de openbare speelruimte?*

Deze deelvraag is van belang voor het verdere proces van het onderzoek. Met deze vraag moet er informatie worden gevonden over de regelgeving en het beleid van de Rijksoverheid voor speelruimte. Waar moeten de steden rekening mee houden bij het ontwikkelen van speelruimte? Deze informatie heeft invloed op de te onderzoeken steden Den Haag en 's-Hertogenbosch.

2. *Wat is de regelgeving en het beleid van de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch voor openbare speelruimte?*

Deze deelvraag moet antwoord geven over het beleid en regelgeving voor speelruimte in de steden. Met deze informatie wordt bekend hoe de steden speelruimte meenemen in de ruimtelijke ordening.

3. *Hoe wordt participatie toegepast in de fasen van de ontwikkeling van openbare speelruimte in de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch?*

Bij deze vraag heeft de uitkomst van deelvraag 1 en 2 invloed. Aan de hand van die informatie kan deze vraag gedeeltelijk worden beantwoord. De informatie wat is verkregen uit de interviews wordt ook gebruikt ter beantwoording van deze deelvraag. Per stad wordt gekeken wat het proces is (fasen die worden doorlopen) om speelruimte te realiseren. Er zal worden onderzocht hoe de steden participatie toepassen. Na de beantwoording van de deelvragen kan de hoofdvraag worden beantwoord door middel van een conclusie en aanbevelingen.

1.6 Leeswijzer

Het onderzoek is opgebouwd in drie delen. Het onderzoekskader, de inventarisatie en analyse (beantwoording van de deelvragen) en de conclusie. Het voorafgaande hoofdstuk 1 is de inleiding van dit onderzoek. Hoofdstuk 2 beschrijft het theoretisch kader. Hierin staan de theorieën over burgerparticipatie en de fasen van ontwikkeling beschreven. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een conceptueel model. In hoofdstuk 3 staat de methodische aanpak van dit onderzoek. In dit hoofdstuk staan de onderzoekstrategieën en welk onderzoeksmateriaal er wordt onderzocht. Dit is het laatste hoofdstuk van het onderzoekskader.

Hoofdstuk 4 t/m 7 omvat de inventarisatie en de analyse van dit onderzoek. De regelgeving en beleid van de Rijksoverheid over speelruimte komt terug in hoofdstuk 4. In de hoofdstukken 5 en 6 staan de onderzochte casussen Den Haag en 's-Hertogenbosch. In de casussen staan de regelgeving en beleid van de desbetreffende stad, maar ook hoe kinderen worden betrokken bij ontwikkeling van speelruimte. In hoofdstuk 7 worden beide casussen met elkaar vergeleken.

Door middel van de voorgaande hoofdstukken is er in hoofdstuk 8 een conclusie gegeven ter beantwoording van de hoofdvraag. Dit verslag wordt afgesloten met de aanbevelingen en de reflectie.

2 Theoretisch kader

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste theorieën die van toepassing zijn op het onderzoek beschreven. Deze theorieën hebben invloed op de te beantwoorden deelvragen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een conceptueel model.

2.1 De ontwikkeling van de ruimtelijke ordening en speelruimte

De ruimtelijke ontwikkeling (ruimtelijke ordening) van Nederland gaat terug tot de 17de eeuw. Vanaf toen zijn gemeenten begonnen met het opstellen van stedenbouwkundige plannen. De gemeentebestuurders wilden hun steden laten verfraaien (Cammen & Klerk, 2003, p. 15). Vanaf deze eeuw tot de dag van vandaag is er veel in de ruimtelijke ontwikkeling van Nederland gebeurd. In de industriële revolutie rond 1850 begonnen steden voor het eerst sterk te groeien. De bevolkingsgroei trok aan door onder andere verbetering in de hygiëne. Door de invoering van de Woningwet in 1901 werden steden verplicht om uitbreidingsplannen op te stellen (Cammen & Klerk, 2003, pp. 41,81). De bevolking nam steeds meer toe in de steden.

Door deze groei was er in 1900 weinig ruimte voor kinderen om te spelen. Het spelen op straat was toen heel normaal, maar ongezond en gevaarlijk. Om dit tegen te gaan werd in 1902 de eerste speeltuinvereniging geopend door U.J. Klaren (Veltman, 2010). De eerste speeltuinen waren voor de hogere klasse aangezien er voor betaald moest worden. In de jaren 20 en 30 vond er een speeltuinbeweging plaats. Er ontstonden meer speeltuinen voor de veiligheid van kinderen (Veltman, 2010). Na de tweede wereldoorlog brak er een periode van wederopbouw plaats (Cammen & Klerk, 2003, p. 163). De wederopbouw was ook de gelegenheid voor de ontwikkeling van speelplaatsen. Er kwamen voor het eerst openbare speelplaatsen (formele speelplekken). Dit naar aanleiding van de opkomende auto in het straatbeeld. De auto zorgde ervoor dat het voor kinderen minder veilig werd om op straat te spelen (Veltman, 2010). Zo werden in Amsterdam de eerste openbare speeltuinen ontworpen door de architect Aldo van Eyck (Bergen, 2002). Veelal speeltuinen met zandbakken van beton, klimrekken, klimhoepels en zitbankjes voor de ouders (Bergen, 2002). Voor de kinderen moesten de speelplaatsen op loopafstand te bereiken zijn (Veltman, 2010). De actieradius van een kind verschilt namelijk per leeftijd (bereikbaarheidskring). De ontwikkeling van openbare speelruimte is sindsdien niet meer weg te denken uit de planologie.

Vanaf 1960 zijn door de Rijksoverheid verschillende nota's opgesteld voor de ruimtelijke ordening. Een aantal nota's zal worden aangehaald. In de Eerste Nota inzake de ruimtelijke ordening stond dat de congestie naar het westen moest worden tegengehouden. De Randstad mocht niet volgroeien en de bevolkingsbewegingen tussen de landsdelen moesten in de toekomst in evenwicht zijn (Cammen & Klerk, 2003, pp. 209-211). Eind jaren zestig was er een prognose waaruit bleek dat de bevolking zou gaan groeien naar twintig miljoen inwoners. Daarom is de Tweede nota over de ruimtelijke ordening verschenen. Er moesten veel woningen bijkomen (Cammen & Klerk, 2003, pp. 213-218). Later bleek dat de bevolkingsgroei sterk zou gaan meevallen. Dit was de aanleiding voor de Derde Nota in 1973. Jonge gezinnen ruilden de stadswoning voor een nieuwbouwwoning buiten de stad. Leefbaarheid werd belangrijker (Cammen & Klerk, 2003, pp. 242-245).

In de jaren tachtig verdwenen steeds meer speelplekken en werden speeltoestellen niet goed onderhouden. Veel gemeenten keken alleen naar wat geld opbracht of waarop bezuinigd kon worden. De speelplek werd vaak als eerste verwijderd, want speelplekken leverden geen geld op. Daarnaast was het belang van de planologen groot dus verdwenen er speelplaatsen en ontstonden er parkeerplaatsen. Door bezuinigen nam het achterstallige onderhoud van speelplaatsen toe. Met als gevolg dat het aantal ongevallen op speelplaatsen toenam. Naar aanleiding hiervan vond de Rijksoverheid dat de veiligheid van een speeltuin moest worden verbeterd (Veltman, 2010). Daarom is in 1996 de wet Attractiebesluit aangenomen (Rijksoverheid, 2016). Speeltoestellen worden sindsdien gecontroleerd op de veiligheid. Alleen veel speeltuinen verdwenen hierdoor omdat gemeenten vanuit financieel opzicht de speeltoestellen niet konden vervangen. Er ontstonden lege plekken in de openbare ruimte (Veltman, 2010). In deze tijd ontstond ook de Vierde nota Extra (Vinex). In deze nota stond de keuze van grote toekomstige gebieden voor stadsuitleg. Gebieden voor aanleg voor woningen, ook wel Vinex-wijken genoemd (Cammen & Klerk, 2003, pp. 347-359). In deze Vinex-wijken waren echter weinig speelplekken te vinden. Terwijl speeltuinen juist zorgen voor sociale samenhang in de wijk (Heijke & Blom, 2011). Daarnaast vinden de organisaties Jantje Beton en NUSO dat buitenspelen en bewegen belangrijk is voor de ontwikkeling van kinderen (Jantje Beton, 2017a; NUSO, z.j.). Daarom zetten ze zich in op het stimuleren van buitenspelen. Jantje Beton is een organisatie dat opkomt voor het buitenspelen voor kinderen (2017a). Zo heeft Jantje Beton de “Jantje Beton aanpak” ontwikkeld. Daarin staat een werkwijze voor iedereen die met kinderen wil werken aan speelruimte (Jantje Beton, 2017b). De organisatie NUSO zet zich in voor het behoud van speeltuinen. Dit doen ze door middel van bijvoorbeeld belangenbehartiging of het geven van praktische informatie (NUSO, z.j.). Deze twee organisaties zagen beide in dat er meer openbare speelruimte moest komen. Jantje Beton en NUSO werken met elkaar samen en bepleitten dat 3% van de voor wonen bestemde gebieden moet worden bestemd voor openbare speelruimte (Jantje Beton, 2011). De Rijksoverheid heeft hier gehoor aangegeven. In een beleidsbrief hebben ze aangegeven dat er voldoende speelruimte in gemeenten aanwezig moet zijn en dat gemeenten rekening moeten houden met de 3% richtlijn (Dekker, 2005). Als hulpmiddel is daarom het handboek speelruimtebeleid opgesteld. In dit handboek staat aangegeven hoe gemeenten speelbeleid kunnen maken. Maar daarnaast ook hoe ze belanghebbenden hierbij kunnen betrekken (Jantje Beton, de VNG, NUSO en het Ministerie van VROM, 2006). Om belanghebbenden te betrekken moet de gemeente participatie toepassen. Sinds deze tijd is burgerparticipatie belangrijker geworden voor speelruimte. Dit komt door de maatschappelijke ontwikkelingen tussen de burger en de overheid (Peters, Schalk, Meijneken, Mensinga, & Voutz, 2012). Zo zijn burgers mondiger geworden en weten ze zelf hoe ze keuzes moeten maken. Dit komt onder andere door het gestegen opleidingsniveau van de bevolking in Nederland (Peters, Schalk, Meijneken, Mensinga, & Voutz, 2012). De Rijksoverheid ziet dit ook in en heeft daarom zelf aangegeven wat zij verstaan onder burgerparticipatie (Rijksoverheid, z.j.). Gemeenten denken sindsdien na over hoe ze burgerparticipatie kunnen toepassen. Zo maken ze visies over participatie. Zo ook bijvoorbeeld de gemeente Amsterdam (Gemeente Amsterdam, z.j.). De gemeente kan dus zelf bepalen hoe ze participatie toepassen. In paragraaf 2.2.1 wordt er dieper ingegaan over burgerparticipatie.

2.2 Theorieën

2.2.1 Burgerparticipatie en participatieladder

In paragraaf 1.1 staat vermeld dat participatie, “deelnemen”, betekent (Jager-Vreugdenhil, 2011). Burgers kunnen deelnemen aan een project in hun wijk en zich vrijwillig inzetten voor iets. Dit kan bijvoorbeeld bij het onderhouden van speeltuinen. Dat vindt de Rijksoverheid burgerparticipatie (Rijksoverheid, z.j.). De nationale ombudsman ziet burgerparticipatie als volgt:

“Het betrekken van burgers in het algemeen of belanghebbenden in het bijzonder bij gemeentelijk beleid.” (Helden, Dekker, Dorst, & Govers-Vreeburg, 2009, p. 5).

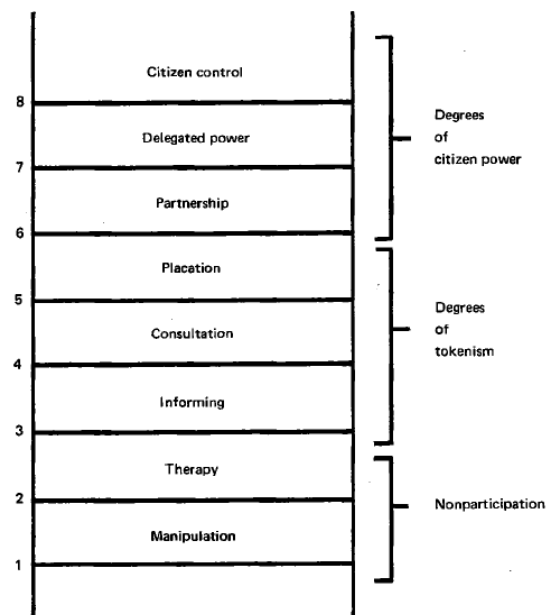
Volgens de nationale ombudsman is burgerparticipatie het betrekken van de burgers bij het gemeentelijk beleid. Dit is één van de drie vormen (drie generaties) die bij burgerparticipatie te onderscheiden zijn. De eerste vorm van participatie is in de jaren 70 ontstaan. Burgers werden mondiger. Sindsdien is het voor burgers mogelijk om te reageren op het gemaakte beleid van de overheid (Kilic, 2008). De tweede vorm is ontstaan vanaf 1990. In een vroege fase krijgen de burgers de gelegenheid om deel te nemen aan overheidsprojecten (Kilic, 2008). De derde vorm is het burgerinitiatief wat vanaf 2000 is ontstaan. De burger toont het initiatief en de overheid neemt een faciliterende rol aan. Dit is een nieuwe vorm van participatie waar de overheid mee aan het experimenteren is (Kilic, 2008). Deze drie vormen zie je terug bij de ontwikkelingen die plaatsvinden binnen de gemeentelijke projecten. Het is belangrijk dat participatie wordt betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte. Zo kunnen burgers meer begrip krijgen voor elkaars standpunten door middel van participatie. Hiermee wordt de kwaliteit verbeterd voor speelruimte (PJ Partners, 2007). Daarnaast zullen de burgers zich meer betrokken voelen en zal het beleid beter aansluiten op de behoeften van de burgers (PJ Partners, 2007). Maar er zijn ook tegengeluiden over de toepassing van participatie. Zo hebben burgers geen deskundigheid en ervaring (Tonkens, 2009, pp. 125-141). Vaak als burgers al invloed hebben dan hebben ze geen verstand van zaken. Daarnaast gaan burgers vaak voor eigenbelang en letten ze niet op de belangen van anderen. Het betrekken van de burgers kost veel tijd (Tonkens, 2009, pp. 125-141). Participatie brengt dus voor- en nadelen met zich mee.

Participatie is echter wel belangrijk voor de ontwikkeling van speelruimte. Kinderen zijn namelijk de gebruikers van de speelruimte en de speelruimte moet aansluiten op de behoefte van de kinderen. Het is zonde als de speelruimte niet wordt benut. Participatie kan vanuit de overheid (overheidsparticipatie) of vanuit de burgers (burgerparticipatie) worden gezien (Helden, Dekker, Dorst, & Govers-Vreeburg, 2009). Zo heeft de Raad voor het openbaar bestuur een overheidsparticipatieladder ontwikkeld (Rob, 2012). De overheidsparticipatieladder wordt gezien vanuit de overheid waarbij de overheid kiest welke rol ze aanneemt bij een betreffend project. De overheid kan kiezen tussen de vijf rollen: loslaten, faciliteren, stimuleren, regisseren en reguleren (Rob, 2012, pp. 67-68). Onderaan de ladder staat loslaten en dit betekent dat de overheid een taak overlaat aan de burgers en zich er niet mee bemoeit. Bovenaan de ladder staat reguleren, dit houdt in dat de overheid in deze rol de zaak reguleert door middel van wet- en regelgeving (Rob, 2012). Hoe hoger op de overheidsparticipatieladder hoe meer de overheid de controle houdt.

Naast de ladder vanuit de overheid bestaat er ook een ladder voor participatie over hoe burgers kunnen worden betrokken door de overheid. De grondlegger van de participatieladder is Sherry Arnstein (1969). Zij heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan wat er moet worden verstaan onder burgerparticipatie. Arnstein (1969) vroeg zich af hoe machthebbers macht delen met mensen zonder macht (Communicatie Kenniscentrum, z.j.). Daarom heeft ze een participatieladder ontwikkeld met 8 treden verdeeld in drie niveaus (zie figuur 2). De burgers kunnen meer meebeslissen met de machthebbers als ze hoog op de ladder staan. De drie niveaus worden kort toegelicht in tabel 1 vanaf onderaan de ladder naar boven.

Niveaus	Omschrijving
Niveau 1 Nonparticipation	In het eerste niveau worden de burgers nauwelijks betrokken. Ze krijgen geen gelegenheid om deel te nemen.
Niveau 2 Degrees of tokenism	In het middelste niveau worden burgers gehoord, maar ze krijgen geen beslissingsbevoegdheid. Er is geen zekerheid dat de mening van de burgers wordt meegenomen in het beleid.
Niveau 3 Degrees of citizen power	In het bovenste niveau krijgen burgers een onderhandelingspositie. Dit niveau wordt als participatie gezien.

Tabel 1 Omschrijving participatieladder Arnstein, bron: (Arnstein, 1969, p. 217)

Figuur 2 Participatieladder Arnstein, bron: (Arnstein, 1969, p. 217)

De participatieladder van Arnstein is door verschillende auteurs veranderd. Zo hebben Edelenbos en Monnikhof in 1998 een eigen participatieladder ontwikkeld. Deze ladder is van toepassing op het gemeentelijk beleid. Bij deze ladder is onderscheid gemaakt tussen de vijf treden: informeren, raadplegen, adviseren, coproduceren en beslissen (Edelenbos & Monnikhof, 1998). Per trede is de rol van het bestuur anders. De vijf treden worden toegelicht in tabel 2.

Treden	Omschrijving
Informeren	De politiek en het bestuur bepalen zelf de agenda voor besluitvorming. De betrokkenen worden hiervan op de hoogte gehouden. De betrokkenen krijgen geen ruimte om input te leveren.
Raadplegen	De politiek en het bestuur bepalen zelf hun agenda, maar zien de betrokkenen als gesprekspartner. De resultaten uit de gesprekken hoeven niet worden overgenomen.
Adviseren	De politiek en het bestuur stellen de agenda op. Ze geven daarna de betrokkenen de gelegenheid om te reageren (problemen, oplossingen, ideeën). De politiek kan naar aanleiding hiervan beargumenteerd de besluitvorming aanpassen.
Coproduceren	De politiek, het bestuur en de betrokkenen maken gezamenlijk een agenda. Ze komen samen tot oplossingen. De oplossingen worden overgenomen als ze voldoen aan de vooraf gestelde randvoorwaarden.

Beslissen	De politiek en het bestuur geven de betrokkenen de ruimte om de ontwikkeling van beleid en besluitvorming over het beleid te maken. De gemeente heeft hierbij een adviserende rol. De politiek zal de resultaten overnemen.
-----------	---

Tabel 2 Participatieladder Edelenbos en Monnikhof, bron: (Edelenbos, 2000, pp. 43-45)

Deze theorie/methode is van belang voor dit onderzoek omdat via participatie kan worden gekeken of burgers en kinderen worden betrokken/inspraak hebben bij de ontwikkeling van openbare speelruimte. De participatieladder van Edelenbos en Monnikhof zal worden toegepast in dit onderzoek. Dit omdat deze ladder toepasbaar is bij het inzichtelijk maken op welke treden burgers mogen participeren. Iedere gemeente bepaalt namelijk zelf hoe ze de participatie toepassen. Zo kan bijvoorbeeld een gemeente bepalen dat ouders en kinderen niet mogen meedenken over speelruimte in hun gemeente. Terwijl bij een andere gemeente kinderen wel hierbij worden betrokken. Via de treden van de ladder kan worden gekeken hoe participatie wordt toegepast in de te onderzoeken casussen. Daarnaast kunnen gemeenten bepalen hoe de participatieladder wordt toegepast in de verschillende fasen van het ontwikkelingsproces van speelruimte. In de literatuur wordt gesproken over verschillende fasen die aanwezig zijn in het ontwikkelingsproces. Ieder auteur heeft zijn mening hierover. In subparagraaf 2.2.2 worden de fasen van het ontwikkelingsproces toegelicht.

2.2.2 Fasen van het ontwikkelingsproces

In de vastgoedontwikkeling spreekt men over fasen in het vastgoedontwikkelingsproces. Het proces kan worden opgedeeld in fasen, maar de scheidslijnen van de fasen zijn vloeiend. Zo kan een proces worden versneld, maar ook worden teruggeschakeld (Nozeman, 2010, p. 34). Bij ontwikkeling zal het steeds gaan over herpositioneren en heronderhandelen. Daarnaast zal er in de gebouwde omgeving aandacht moeten zijn voor: politieke, economische, fysieke, juridische en sociale aspecten (Nozeman, 2010, p. 34). In de wetenschap lopen de meningen uiteen over welke fasen er zijn en hoeveel fasen er zijn. In het handboek projectontwikkeling staat dat Miles acht soorten fasen kent die worden doorlopen bij projectontwikkeling, namelijk: opperen van ideeën, verfijning van het idee, haalbaarheidstoets, contractonderhandelingen, hanteren van formeel commitment, bouw, oplevering en formele opening en property, asset en portfolio management (Nozeman, 2010, pp. 34-35). Wilkinson en Reed (2008, p. 3) hebben een andere mening over de fasen in het ontwikkelingsproces. Het ontwikkelingsproces is een lastig proces waarbij land, arbeid, materialen en financiën bij elkaar komen. Daarnaast is het een complex traject met een tijdschema. Het eindproduct wat wordt opgeleverd na de ontwikkeling is uniek. Wilkinson en Reed (2008, p. 3) geven aan dat er acht fasen in een ontwikkelingsproces aanwezig zijn. Echter kunnen deze fasen in een proces overlappen of herhalen. Per ontwikkeling kan het ook zo zijn dat bepaalde fasen niet hoeven worden doorlopen. Het ontwikkelingsproces kan in de volgende fasen worden verdeeld: initiation, evaluation, acquisition, design and costing, permissions, commitment, implementation en let/manage/dispose (Wilkinson & Reed, 2008, pp. 3-10). Er zijn ook auteurs die aangeven dat er minder fasen aanwezig zijn in het ontwikkelingsproces. Zo geeft Van Gool aan dat er vier fasen in de projectontwikkeling zijn, namelijk de fasen: initiatief, contracten, realisatie en afzet (Nozeman, 2010, p. 35).

Er zijn dus verschillende inzichten in welke fasen er zijn en hoeveel fasen er zijn. De vereniging van Nederlandse projectontwikkeling maatschappijen (NEPROM) heeft een

eigen ontwikkelingsproces van fasen ontwikkeld. NEPROM houdt zich aan vier fasen, namelijk: initiatief- of startfase, ontwikkelingsfase, realisatiefase en exploitatiefase. Dit zijn financieel gekozen fasen (Nozeman, 2010, pp. 34-35). De fasen die NEPROM aanhoudt komen het meest in de buurt met de fasen van Van Gool. De fasen van NEPROM staan hieronder kort toegelicht.

Fasen van NEPROM

1. De initiatieffase- of startfase

Dit is de eerste fase van projectontwikkeling. Deze fase is van toepassing wanneer één of meerdere partijen besluiten een ontwikkelingslocatie te bestuderen om te kijken of de ontwikkeling haalbaar is. Veel initiatieven beginnen met een visie en eindigen met een haalbaarheidsonderzoek (Nozeman, 2010, p. 40).

2. De ontwikkelingsfase

In de ontwikkelingsfase begint het nader uitwerken van het plan. In deze fase worden er ontwerpen gemaakt. Het idee zal groeien tot een financieel uitvoerbaar plan (Nozeman, 2010, p. 56).

3. De realisatiefase

In deze stap zal het project worden gerealiseerd. De fase wordt afgesloten met het overdragen van het gerealiseerde product aan de opdrachtgever (Nozeman, 2010, p. 78).

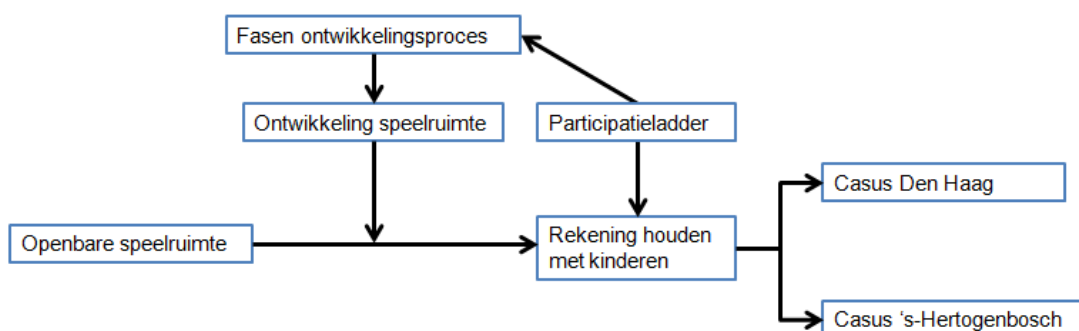
4. De exploitatiefase

Deze fase wordt soms buiten beschouwing gelaten. Het grootste deel van de ontwikkeling van het project is namelijk afgerond. De exploitatiefase wordt ook wel gezien als de beheerfase. Deze fase eindigt wanneer het vastgoed wegens economische of technische redenen wordt gesloopt of herontwikkeld. Na deze fase begint de cyclus van de fasen weer opnieuw (Nozeman, 2010, pp. 98-99).

In dit onderzoek is gekozen om de fasen van NEPROM toe te passen omdat ieder project in de ontwikkeling de vier fasen van NEPROM doorloopt. Het zijn standaardfasen die overzichtelijk zijn en duidelijk van elkaar te onderscheiden zijn. Iedere fase wordt afgesloten, met of een project door moet gaan of moet stoppen (een go/no go). De eerste drie fasen van NEPROM zijn van belang bij het tot stand brengen van speelruimte. De laatste fase, exploitatie, is van belang bij het beheer van openbare speelplekken. De ontwikkeling van speelruimte doorloopt een proces voordat het wordt opgeleverd. Aan de hand van deze fasen kan per casus zichtbaar worden gemaakt hoe speelruimte tot stand komt, maar daarnaast ook hoe participatie hierin tot zijn recht komt.

2.3 Conceptueel model

In de paragraaf 2.2 zijn de belangrijkste theoretische begrippen uitgelegd. Aan de hand van deze begrippen is een conceptueel model gemaakt. De belangrijkste begrippen van de theorieën zijn hierbij toegepast. In figuur 3 staat het conceptueel model weergegeven.

Figuur 3 Conceptueel model, bron: eigen model

Openbare speelruimte komt tot stand doordat de gemeenten speelruimte ontwikkelen. De ontwikkeling van speelruimte kent een aantal fasen in het proces. Deze fasen zullen worden doorlopen voordat een speelruimte wordt opgeleverd. De vraag is of bij de ontwikkeling van speelruimte rekening wordt gehouden met kinderen. Dit kan aan de hand van de participatieladder van Edelenbos en Monnikhof (1998) worden onderzocht. De participatieladder heeft ook invloed op de fasen in het ontwikkelingsproces. Per fase kan de gemeente bepalen hoe ze participatie toepassen. Dit onderzoek zal antwoord geven op de twee te onderzoeken casussen. Namelijk over hoe de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch kinderen betrekken bij de ruimtelijke ontwikkeling van speelruimte.

3 Onderzoeksmethode

In dit hoofdstuk staan de onderzoeksstrategieën beschreven die noodzakelijk zijn voor het onderzoek. Per deelvraag is aangegeven welk onderzoeksmateriaal er onderzocht zal worden. Na de gevonden data zal de data worden geanalyseerd. In paragraaf 3.3 staat beschreven hoe de data analyse uitgevoerd zal worden. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een betrouwbaarheidstoelichting van de data.

3.1 Onderzoeksstrategieën

Bij de hoofdvraag ligt de focus op hoe Den Haag en 's-Hertogenbosch bij de ontwikkeling van openbare speelruimte kinderen betrekken. Om deze hoofdvraag te beantwoorden moet worden onderzocht hoe medewerkers bij deze steden handelen en welk beleid er aanwezig is. Vooraf aan dit onderzoek is er gekozen tussen kwantitatief en kwalitatief onderzoek. Dit onderzoek is een kwalitatief onderzoek omdat er via ervaringen van de medewerkers van de gemeenten (interviews) en via rapporten de hoofdvraag moet worden beantwoord. Een kwalitatief onderzoek past bij dit onderzoek omdat dit onderzoek voornamelijk beschrijvend is en niet wordt uitgedrukt in cijfers en alleen maar feiten (Creswell, 2013, pp. 42-64). Voor het onderzoek is het van belang om te weten welke onderzoekstrategieën toegepast kunnen worden. In het boek van Verschuren en Doorewaard staan vijf onderzoeksstrategieën beschreven (Verschuren & Doorewaard, 2007, pp. 159-165). De vijf onderzoekstrategieën zijn: survey, experiment, casestudy, gefundeerde theoriebenadering en bureauonderzoek.

Survey

Survey onderzoek is een strategie dat niet zal worden toegepast in deze bachelorthesis. Survey is een voornamelijk kwantitatief onderzoek en is een breedte onderzoek met veel onderzoekseenheden. Het onderzoek van de bachelorthesis is een onderzoek met diepte. Bij de thesis worden twee steden onderzocht. Daarom wordt deze strategie niet meegenomen in de bachelorthesis.

Experiment

De strategie experiment is een strategie om door middel van een aantal groepen en één testgroep te kijken of ze van elkaar verschillen. Deze strategie wordt vaak toegepast bij een laboratoriumexperiment. Bij de bachelorthesis kan deze strategie worden toegepast als de onderzoeker een teststad aanwijst. De steden kunnen worden vergeleken met de teststad. Echter voor dit bacheloronderzoek worden niet meer dan twee steden met elkaar vergeleken.

Casestudy

Bij een casestudy gaat het over een onderzoek van een klein aantal casussen (1 tot 4) en het is voornamelijk kwalitatief onderzoek. Het gaat meer de diepte in. Deze strategie past bij dit bacheloronderzoek omdat twee steden kwalitatief diepgaand worden onderzocht.

Gefundeerde theoriebenadering

Deze strategie wordt voornamelijk gebruikt voor het ontwikkelen van een nieuwe theorie. In het bacheloronderzoek zou deze strategie kunnen worden toegepast omdat er een informatietekort moet worden opgevuld door middel van dit onderzoek. Echter is het niet

noodzakelijk om voor dit onderzoek een nieuwe theorie te ontwikkelen. Bij deze strategie ga je ook meer de diepte in.

Bureauonderzoek

Bureauonderzoek bestaat uit beschikbaar bestaand materiaal. Dit is voornamelijk een literatuur onderzoek. Je gaat de literatuur doorzoeken. Deze strategie past bij dit bacheloronderzoek. De literatuur en beschikbare documenten van de twee steden is noodzakelijk tot het slagen van het onderzoek.

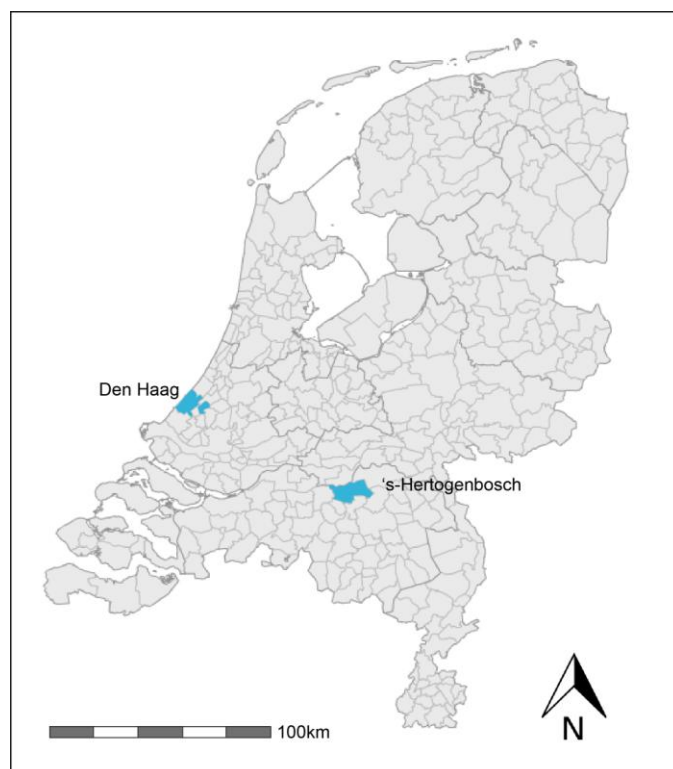
Twee van de bovenstaande strategieën worden toegepast in dit onderzoek. Dit zijn de strategieën casestudy en bureauonderzoek (Verschuren & Doorewaard, 2007, pp. 163-165).

3.1.1 De casestudy

In dit onderzoek zal gebruik worden gemaakt van de casestudy. Een casestudy wordt gebruikt voor een klein aantal onderzoekseenheden. In deze studie zal meer diepgaand onderzoek worden gedaan (Verschuren & Doorewaard, 2007, pp. 183-192). De onderzoekseenheden zijn de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch (dit zijn twee casussen). Daarom kan deze strategie goed worden toegepast in dit onderzoek. Verschuren en Doorewaard beschrijven twee soorten varianten binnen de casestudy (2007, pp. 187-188). Dit zijn namelijk de 'enkelvoudige casestudy' en de 'vergelijkende casestudy'. Voor dit onderzoek is gekozen voor de vergelijkende casestudy. Deze casestudy is gekozen omdat dit onderzoek meerdere casussen onderzoekt. Bij de vergelijkende casestudy is gekozen voor de hiërarchische methode. Bij deze methode wordt het onderzoek in twee fasen uitgevoerd. In de eerste fase worden de casussen afzonderlijk van elkaar onderzocht. In de tweede fase worden de resultaten van de casussen met elkaar vergeleken (Verschuren & Doorewaard, 2007, p. 187). Deze methode sluit aan bij de fasen in het onderzoeksmodel, daarom past deze methode het beste. De casestudy is van toepassing op deelvraag 2 en 3.

Verantwoording casussen (steden)

In eerste instantie is gekeken naar alle steden in Nederland waar een toename is geweest of een toename zal gaan plaatsvinden van het aantal kinderen. Gezien het tijdsbestek is de keuze gemaakt om twee steden te onderzoeken. Er is gekozen voor de steden Den Haag (behoort tot de vier grootste steden van Nederland) en 's-Hertogenbosch. In figuur 4 staan deze gemeenten weergegeven. Uit vooronderzoek is gebleken dat bij beide steden het aantal kinderen/jongeren de afgelopen jaren is toegenomen (zie tabel 3). Tussen 2010 en 2016 is het percentage kinderen/jongeren

Figuur 4 Kaart van Nederland met de gemeenten Den Haag en 's-Hertogenbosch, bron: (CBS Statline, z.j.)

tussen 0-18 jaar in Den Haag gestegen met 7,0% en in 's-Hertogenbosch met 5,9% (CBS Statline, 2017b). Terwijl het aantal kinderen/jongeren landelijk is afgenomen met 2,8% (CBS Statline, 2017b). De cijfers van de leeftijdsgroep 0-18 jaar zijn gebruikt omdat voor deze groep verschillende speelvoorzieningen worden ontwikkeld. In het handboek speelruimtebeleid, waar onder andere de Rijksoverheid aan heeft meegewerkt, wordt onderscheidt gemaakt tussen drie leeftijdsgroepen, namelijk: kinderen tot 6 jaar, kinderen van 6 tot 12 jaar en jongeren van 12 tot 18 jaar (Jantje Beton, de VNG, NUSO en het Ministerie van VROM, 2006). Daarom zal in dit onderzoek gebruik worden gemaakt van deze drie leeftijdsgroepen. Naast het CBS geeft het PBL aan dat er een sterke groei (10% of meer) van het aantal inwoners van 4 tot 12 jaar zal zijn in de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch (2016). De toename van de leeftijdsgroep 0-18 jaar en de groeiprognoze van het aantal kinderen in deze twee steden is de eerste reden waarom deze steden zijn gekozen.

Stad CBS	Totale bevolking (2016)	Bevolking 0-18 jaar in 2010	Bevolking 0-18 jaar in 2016	Groei leeftijdsgroep 0-18 jaar van 2016 t.o.v. 2010
Nederland	16.979.120	3.720.329	3.616.582	-2,8%
Den Haag	519.988	106.341	113.755	7,0%
's-Hertogenbosch	151.608	29.671	31.423	5,9%

Tabel 3 Gegevens van de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch, bron: (CBS Statline, 2017a) en (CBS Statline, 2017b)

Den Haag is ook gekozen omdat zij bezig zijn met de aanpak van kindvriendelijke wijken (Gemeente Den Haag, 2015a). Hierbij worden kinderen betrokken. Voor dit onderzoek is dit van belang omdat zal worden onderzocht hoe Den Haag rekening houdt met kinderen bij de ontwikkeling van speelruimte. Daarnaast heeft Den Haag in 2009 een speelnota gemaakt (Gemeente Den Haag, 2008).

's-Hertogenbosch is gekozen omdat het wordt gezien als een woonregio (Buys, Kromhout, Bakker, & Berkhout, 2014). Een woonregio is een regio die veel inwoners aantrekt van eind-twintigers en begin-dertigers, die zich willen settelen in deze regio. Hiermee wordt 's-Hertogenbosch gezien als een regio waarbij een jonge generatie woont met kinderen.

Een belangrijke derde reden voor deze gekozen steden is dat er nu kan worden gekeken naar een verschil/overeenkomst van een stad uit de Randstad (Den Haag) met een stad buiten de Randstad ('s-Hertogenbosch). Daarom zijn bijvoorbeeld geen twee steden gekozen binnen de Randstad zelf. Er kunnen echter geen uitspraken worden gedaan over het verschil tussen alle steden in de Randstad met de steden daarbuiten. Daarvoor is dit onderzoek niet representatief.

3.1.2 Bureauonderzoek

In dit onderzoek zal naast de casestudy ook gebruik worden gemaakt van bureauonderzoek. Deze strategie past bij deelvraag 1 waar zal worden onderzocht wat de regelgeving/beleid van de Rijksoverheid is voor steden die speelruimte moeten ontwikkelen. En daarnaast past het bij deelvraag 2 en 3 waarbij bestaand materiaal over de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch wordt onderzocht. Hierbij zullen onder andere

de beleidsdocumenten en de regelgeving van de steden moeten worden onderzocht. Bij alle drie de deelvragen is deze strategie van toepassing. Bureauonderzoek kent twee varianten, namelijk: literatuuronderzoek en secundair onderzoek (Verschuren & Doorewaard, 2007, pp. 202-205). Literatuuronderzoek is in dit onderzoek van belang om kennis te vergaren als bijvoorbeeld wetenschappelijke artikelen. Secundair onderzoek is noodzakelijk voor deze thesis om data te verzamelen over de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch.

3.2 Onderzoeksmateriaal

Vooraf aan het onderzoek moet er een duidelijk beeld zijn welk onderzoeksmateriaal er nodig is om het onderzoek te doen slagen. Om het te laten slagen is per deelvraag aangegeven welk onderzoeksmateriaal onderzocht moet worden.

3.2.1 Onderzoeksmateriaal deelvragen

Deelvraag 1: *Wat voor regelgeving en beleid is er vanuit de Nederlandse Rijksoverheid voor steden voor de openbare speelruimte?*

Bronnen	Soort/Aantal	Ontsluiting
Media	Landelijke tv	Inhoudsanalyse
	Elektronisch (internet): - Rijksoverheid - Wet- en regelgeving	Inhoudsanalyse Inhoudsanalyse
Documenten	Regelgeving speelruimte Rijksoverheid	Inhoudsanalyse Inhoudsanalyse
	Beleid over speelruimte Rijksoverheid Rapporten	Inhoudsanalyse
Literatuur	Wetenschappelijke artikelen	Zoekliteratuur
	Vakbladen	Zoekliteratuur

Tabel 4 Soorten bronnen deelvraag 1

De bovenstaande bronnen in tabel 4 zijn van belang om de eerste deelvraag te beantwoorden. Er moeten gegevens worden gevonden over het beleid en regelgeving van de Rijksoverheid met betrekking op speelruimte. Daarom zullen er documenten worden onderzocht. De media is ook een belangrijke bron omdat de Rijksoverheid veel informatie deelt door middel van de media.

Deelvraag 2: *Wat is de regelgeving en het beleid van de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch voor openbare speelruimte?*

Bronnen	Soort/Aantal	Ontsluiting
Personen	Ambtenaar Den Haag	Face-to-face-interview
	Ambtenaar 's-Hertogenbosch	Face-to-face-interview
Media	Elektronisch (internet): - Gemeente Den Haag - Gemeente 's-Hertogenbosch	Inhoudsanalyse Inhoudsanalyse
Documenten	Beleid Den Haag	Inhoudsanalyse
	Beleid 's-Hertogenbosch	Inhoudsanalyse

	Rapporten	Inhoudsanalyse
Literatuur	Wetenschappelijke artikelen Vakbladen	Zoekliteratuur Zoekliteratuur

Tabel 5 Soorten bronnen deelvraag 2

De bronnen in tabel 5 van deelvraag 2 hebben betrekking op de gemeenten Den Haag en 's-Hertogenbosch. Via de bron documenten zullen beleidsstukken en rapporten worden doorgenomen. Wetenschappelijke artikelen worden gebruikt als informatiebron voor het onderzoek.

Deelvraag 3: *Hoe wordt participatie toegepast in de fasen van de ontwikkeling van openbare speelruimte in de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch?*

Bronnen	Soort/Aantal	Ontsluiting
Personen	Ambtenaar Den Haag Ambtenaar 's-Hertogenbosch	Face-to-face-interview Face-to-face-interview
Media	Elektronisch (internet): - Gemeente Den Haag - Gemeente 's-Hertogenbosch	Inhoudsanalyse Inhoudsanalyse
Documenten	Beleid Den Haag Beleid 's-Hertogenbosch Rapporten	Inhoudsanalyse Inhoudsanalyse Inhoudsanalyse
Literatuur	Wetenschappelijke artikelen Vakbladen	Zoekliteratuur Zoekliteratuur

Tabel 6 Soorten bronnen deelvraag 3

De bronnen in tabel 6 voor deelvraag 3 komen in zijn geheel overeen met de bronnen van deelvraag 2. De interviews met de gemeenten Den Haag en 's-Hertogenbosch is een belangrijke dataverzameling voor deze deelvraag.

3.2.2 Interviews

Voor dit onderzoek zijn ambtenaren van de gemeenten Den Haag en 's-Hertogenbosch geïnterviewd. Dit ter beantwoording van de deelvragen 2 en 3. De interviews waren semi gestructureerd. Hierdoor verloopt het interview gestructureerd. Met behulp van deze methode is het mogelijk dat er een verdieping plaatsvindt. Verassende uitkomsten zijn van meerwaarde voor het onderzoek. Door de interviews is informatie verkregen wat niet via deskresearch kan worden verzameld. Vooraf was het streven om vier interviews af te nemen. Twee interviews bij de gemeente Den Haag en twee interviews bij de gemeente 's-Hertogenbosch. Dit om ervoor te zorgen dat beide steden gelijkwaardig werden onderzocht. Door het tijdsbestek was het niet mogelijk om meer interviews uit te voeren. Daarnaast worden uit twee interviews per casus voldoende data gehaald om dit onderzoek te doen slagen.

Zoals al eerder is beschreven in paragraaf 3.1.1, heeft de gemeente Den Haag in 2009 een speelnota gemaakt (Gemeente Den Haag, 2008). Dit is door de dienst Stadsbeheer in samenwerking met de dienst Stedelijke Ontwikkeling opgesteld. Omdat allebei de diensten in deze gemeente betrekking hebben op de ontwikkeling van speelruimte, is het van belang om vanuit beide diensten een medewerker te interviewen. Dus een ambtenaar uit de dienst Stadsbeheer omdat zij zich bezighouden met het beheer van de openbare

ruimte (is ook speelruimte). En daarnaast ook een ambtenaar uit de dienst Stedelijke Ontwikkeling omdat planologie daaronder valt. Bij de gemeente Den Haag heeft maar één interview plaatsgevonden. Dit was met dhr. Mahadewsing van de dienst Publiekzaken (hij zat voorheen bij de dienst Stadsbeheer). Van de dienst Stedelijke Ontwikkeling was het lastiger om iemand te interviewen. Er werd steeds doorverwezen naar iemand anders. Via, via is er uiteindelijk wel contact geweest met mevr. Visser vanuit de dienst Onderwijs, Cultuur en Welzijn. Dit was telefonisch en via de mail.

Bij 's-Hertogenbosch hebben er wel twee interviews plaatsgevonden. Het eerste interview was met mevr. Fleuren van de afdeling Realisatie en Beheer. Het tweede interview was met de ontwerper dhr. Jans van de afdeling Stadsontwikkeling. Onderstaand staat beschreven welke functies de geïnterviewden bij de gemeenten hebben:

Den Haag

- Dhr. Mahadewsing: Dhr. Mahadewsing is medewerker bij de gemeente Den Haag. Hij werkt bij de dienst Publiekzaken en is beleidsadviseur buitenruimte. Bij deze dienst is het participatiedeel van de gemeente ondergebracht. Voorheen werkte dhr. Mahadewsing bij de dienst Stadsbeheer. Een aantal jaren terug is het taakveld spelen verhuisd naar de dienst Publiekzaken. Hij zorgt voor het beleid van spelen in Den Haag. (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017).
- Mevr. Visser: Zij is medewerkster bij de gemeente Den Haag bij de dienst Onderwijs, Cultuur en Welzijn en is beleidsmedewerkster jeugdbeleid. Een aantal jaren terug heeft ze deelgenomen aan de regiegroep spelen van Den Haag. Mevr. Visser heeft gewerkt met de integrale kindvriendelijke wijkaanpak (Visser persoonlijke communicatie, 16 mei 2017).

's-Hertogenbosch

- Mevr. Fleuren: Zij is medewerkster bij de gemeente 's-Hertogenbosch bij de afdeling Realisatie en Beheer en is specialist beheer groen en spelen. Vanuit het beheer is zij voornamelijk bezig met het beheer van de openbare ruimte. De hoofdtaak van mevr. Fleuren ligt grotendeels bij groen, maar daarnaast ook bij spelen. Dit komt omdat het budget groter is bij groen dan bij spelen. Deze afdeling heeft de grootste taak het in stand houden van de openbare ruimte (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017).
- Dhr. Jans: Hij is medewerker bij de gemeente 's-Hertogenbosch bij de afdeling Stadsontwikkeling. Dhr. Jans is landschapsarchitect en is teamleider van het team ontwerp openbare ruimte en ecologie. De afdeling Stadsontwikkeling ontwikkelt de nieuwe plannen voor de openbare ruimte en waar ook spelen onder valt (Jans, persoonlijke communicatie, 9 mei 2017).

Interview thema's

De drie interviews kennen allemaal dezelfde opbouw. Zo is begonnen met een voorstelronde en wordt uitgelegd wat het onderzoek inhoudt. Bij elk interview komen drie thema's omtrent speelruimte aanbod, namelijk:

- Regelgeving en beleid van de Rijksoverheid over speelruimte

De informatie uit hoofdstuk vier is gebruikt om te kijken hoe de gemeenten omgaan met het aanwezige beleid en regelgeving voor speelruimte vanuit de Rijksoverheid.

- Regelgeving en beleid gemeenten
Bij dit thema wordt gevraagd per gemeente hoe speelruimte wordt geregeld in rapporten en de regelgeving.
- Participatie en proces speelruimte
Dit laatste thema gaat over hoe participatie van de fasen van de ontwikkeling van speelruimte wordt toegepast.

Bij deze thema's gaat het niet alleen om de feiten, maar ook om de ervaringen van speelruimte in de desbetreffende gemeente. In bijlagen 1 tot en met 3 staan de interview guides.

3.3 Data analyse

De data analyse is de volgende stap om de gevonden data te begrijpen. De interviews zijn per stad globaal geanalyseerd. Hiervoor is als hulpmiddel het softwareprogramma Atlas.ti gebruikt. Dit programma is alleen gebruikt om een overzicht te krijgen van de verzamelende data (de interviews). Er is met dit programma geen netwerk gemaakt omdat dit niet van toepassing is voor dit onderzoek. De eerste stap was het transcriberen van de interviews. Om de relevante informatie uit de interviews te halen, zijn de interviews gecodeerd. De belangrijkste informatie is gecodeerd. De codes zijn in families gezet, dit heeft het analyseren van de informatie vergemakkelijkt. Er is gekozen voor de volgende families: Beleid en regelgeving, participatie en proces, overig en vragen. Door middel van de families konden gedeeltes van het interview snel worden opgezocht. Zo zijn de codes uit de familie participatie, van toepassing op het beantwoorden van hoe participatie wordt toegepast, bij de ontwikkeling van openbare speelruimte in de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch. Na deze analyse zijnde uitkomsten van de steden met elkaar vergeleken.

De casussen zijn geanalyseerd door de casussen te beschrijven en tenslotte aan het eind van het onderzoek te vergelijken. Per casus is de belangrijkste literatuur verzameld en geanalyseerd. Bij elk te beantwoorden deelvraag is de beschikbare literatuur zorgvuldig doorgelezen. De literatuur is kritisch bekeken en vergeleken.

Belangrijke rapporten, media of interviews zijn voor dit onderzoek gebruikt en besproken in deze bachelorthesis.

3.4 Betrouwbaarheid data

De data wat wordt verzameld moet betrouwbaar zijn. De betrouwbaarheid van het onderzoek neemt toe door verschillende onderzoeksmethoden en soorten data te gebruiken. Om dit te waarborgen zal in dit onderzoek gebruik worden gemaakt van triangulatie. Er zal tijdens het onderzoek worden gewerkt met de bronnentriangulatie en de methodentriangulatie (Verschuren & Doorewaard, 2007, p. 184). Door middel van de casestudy en bureauonderzoek worden twee strategieën gebruikt. Daarnaast zullen een literatuurstudie en interviews worden toegepast om de betrouwbaarheid van de data te waarborgen.

INVENTARISATIE EN ANALYSE

4 Regelgeving en beleid Rijksoverheid over speelruimte

4.1 Inleiding

De vorige hoofdstukken gaven een duidelijk beeld over hoe het onderzoek zal worden uitgevoerd. De komende vier hoofdstukken geven antwoord op de hoofdvraag en de deelvragen.

Dit hoofdstuk geeft antwoord op de deelvraag: *Wat voor regelgeving en beleid is er vanuit de Nederlandse Rijksoverheid voor steden voor de openbare speelruimte?*

Binnen de Rijksoverheid is veel gesproken over speelruimte. De Rijksoverheid heeft twee belangrijke instrumenten om aandacht te geven aan speelruimte, te weten: de regelgeving en het beleid. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste wetten en gebeurtenissen rondom speelruimte behandeld. Het hoofdstuk kent twee delen. In paragraaf 4.2 wordt ingegaan op de regelgeving en het beleid van de Rijksoverheid over speelruimte. Het Hoofdstuk wordt afgesloten met een deelconclusie in paragraaf 4.3.

4.2 Regelgeving en beleid

Door de Europese Unie (EU) zijn normen opgesteld waar een Europees lidstaat van de EU zich aan moet houden. Voor speeltoestellen zijn twee normen aanwezig. De NEN-EN 1176 is een norm voor veiligheidseisen speeltoestellen, het onderhoud en specifieke aanvullende eisen voor speeltoestellen. In de tweede norm, de NEN-EN 1177 staan eisen voor ondergrond waar de speeltoestellen op komen te staan (NEN, 2017). De Rijksoverheid heeft deze normen in de regelgeving vastgesteld. De speeltoestellen en het bodemmateriaal moeten veilig zijn voor de gebruikers. Daarom zijn er veiligheidseisen vastgesteld. Deze eisen staan in het Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen (WAS). Speel- en attractietoestellen mogen alleen worden gebruikt als er een certificaat van goedkeuring is afgegeven. De toestellen moeten ieder jaar opnieuw worden gekeurd door een aangewezen keuringsinstelling (Rijksoverheid, 2017).

4.2.1 Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen

De Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen (WAS) is in 1996 vastgesteld en tot 2016 af en toe gewijzigd (Rijksoverheid, 2016). Deze wet is van toepassing voor speeltoestellen in de openbare ruimte. De wet bevat regels over het ontwerp, constructie, installatie, gebruik, beheer en onderhoud van speeltoestellen. In artikel 1c van de WAS wordt het begrip speeltoestel als volgt beschreven:

“Een inrichting bestemd voor vermaak of ontspanning waarbij uitsluitend van zwaartekracht of van fysieke kracht van de mens gebruik wordt gemaakt.” (Rijksoverheid, 2016).

Speeltoestellen zijn dus bestemd voor vermaak of ontspanning. In de reikwijdte van de WAS kan door middel van een stroomschema worden bepaald of een speeltoestel onder de WAS - speeltoestellen valt en dus betrekking heeft op de bovenstaande begripsbepaling (Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit, 2007). Als het speeltoestel onder de WAS valt dan moet er rekening worden gehouden met de regelgeving uit deze wet. Handhaving en controle van de speeltoestellen vindt plaats door de Voedsel- en

Warenautoriteit (NVWA). De speeltoestellen worden gekeurd voordat deze gebruikt mogen worden.

4.2.2 Omgevingsvergunning

Voor het plaatsen van een speeltoestel moet ook worden gekeken of er een omgevingsvergunning moet worden aangevraagd. Een speeltoestel is vergunningsvrij als aan het volgende wordt voldaan:

“Een sport- of speeltoestel anders dan voor uitsluitend particulier gebruik, mits wordt voldaan aan de volgende eisen:

a. niet hoger dan 4 m, en

b. uitsluitend functionerend met behulp van de zwaartekracht of de fysieke kracht van de mens;” (Rijksoverheid, 2010)

Deze regels staan vermeld in het Besluit omgevingsrecht bijlage 3, artikel 3 lid 4 (Rijksoverheid, 2010). Bij een speeltoestel dat niet hoger is dan 4 meter en niet motorisch wordt aangedreven hoeft geen omgevingsvergunning worden aangevraagd. Wel moet rekening worden gehouden met de regels uit het bestemmingsplan van de desbetreffende gemeente. Dit wordt uitvoerig besproken in hoofdstuk 5 en 6.

4.2.3 Initiatiefwet buitenspeelruimte

Naast de huidige wetgeving is er voor speelruimte in 2003 geprobeerd een nieuwe wet vast te stellen. Door Tweede Kamerlid Agnes Kant van de Nederlandse socialistische partij (SP) is geprobeerd de initiatiefwet buitenspeelruimte in te voeren. Deze wet kende regels voor de bevordering van de aanleg en het behoud van buitenspeelruimte voor kinderen (Parlementaire Monitor, 2003). De wet bevat 6 artikelen waarvan twee cruciale artikelen in deze paragraaf staan weergegeven.

Artikel 2

In dit artikel wordt aangegeven dat de gemeenteraad voor een periode van hoogstens 10 jaar een speelruimteplan moet vaststellen. In het speelruimteplan moet worden aangegeven hoe buitenspeelruimte wordt aangelegd en hoe het moet worden onderhouden. Dit alles moet in een planning worden weergegeven (Rijksoverheid, 2003a). Zie bijlage 4.

Artikel 3

In artikel drie wordt vermeld dat ten minste 3% van de totale oppervlakte binnen de gemeente moet worden bestemd als buitenspeelruimte (Rijksoverheid, 2003a). Buitenspeelruimte is de openbare ruimte wat geschikt is voor spelen. Dit houdt in dat 3% van het gemeentelijk grondgebied dat zal worden bestemd voor woondoeleinden moet worden gebruikt voor speelruimte. Woondoeleinden zijn woningen voor permanente bewoning (Rijksoverheid, 2003b). In bijlage 4 staat artikel 3 van deze wet weergegeven. Deze 3% norm bepleiten Jantje Beton en NUSO al jaren (Jantje Beton, 2011).

Na een discussie in de Tweede Kamer is de wet niet aangenomen. Binnen de Tweede Kamer was niet genoeg draagvlak voor de wet. Er is veel gediscussieerd of de 3% norm moest worden vastgesteld in een wet (Rijksoverheid, 2005). Ook was onder andere de Raad van State kritisch op het wetsvoorstel. De Raad van State gaf aan dat er geen

sprake is van een structureel landelijk speelruimteprobleem. Als er knelpunten zijn dan moeten de gemeentebesturen dat oplossen. De Raad van State vindt dat buitenspeelruimte niet moet worden geregeld door een formele wet (2003). Dit omdat de regelgeving via de formele wet een instrument is wat niet goed past bij de gedachten die er zijn over decentralisatie (overdragen meer verantwoordelijkheden aan lagere overheden) en deregulering (het verminderen van wetten en regels) (Raad van State, 2003). Ondanks dat de wet niet is aangenomen is er wel een beleidsbrief aan alle gemeenten uitgegaan.

Beleidsbrief nader beleid speelruimte

De beleidsbrief is opgesteld door Minister Dekker (2005). Met de brief wijst hij erop dat er binnen de gemeente voldoende en goede openbare buitenspeelruimte aanwezig moet zijn. De inrichting van openbare ruimte is de verantwoordelijkheid van gemeenten. De richtlijn is hierbij 3% van de voor wonen bestemde gebieden. Stoepen en vergelijkbare openbare ruimte mogen niet bij deze norm worden meegeteld. Maar groenvoorzieningen kunnen hierin wel worden meegeteld als er in het bestemmingsplan duidelijk is aangegeven dat deze bestemming ook als speelruimte kan worden gebruikt. Daarnaast moeten de gemeenten aandacht besteden aan de kwaliteit en bereikbaarheid van speelruimten (Dekker, 2005). Ter inspiratie staat er in de brief een aantal bronnen wat gebruikt kan worden voor de ontwikkeling van speelruimte. Een belangrijke bron is het handboek gemeentelijk speelruimtebeleid.

4.2.4 Handboek gemeentelijk speelruimtebeleid

Dit handboek is gemaakt door Jantje Beton, vereniging van Nederlandse gemeenten (VNG), Nederlandse unie van speeltuinorganisaties (NUSO) en het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) (2006). Het kabinet heeft aandacht voor de jeugd. Er moet meer buitenspeelruimte komen in de openbare ruimte voor de jeugd en daarnaast moet daarmee de leefbaarheid in steden worden verbeterd. De inrichting van openbare speelruimte is de taak van de gemeente. Daar moet beleid voor worden gemaakt. Ter ondersteuning hiervan is er het handboek gemeentelijk speelruimtebeleid ontwikkeld. Het handboek kent twee delen. Het eerste deel is het beleidsproces. In dit deel wordt de beleidscyclus van speelruimte binnen de gemeente toegelicht. In het tweede deel wordt ingegaan op de beleidsinhoud (Jantje Beton, de VNG, NUSO en het Ministerie van VROM, 2006).

In het tweede deel van dit document staan randvoorwaarden waar gemeenten rekening mee moeten houden bij het opstellen van nieuw beleid. Er zal rekening moeten worden gehouden binnen welke straal een speelplek aanwezig moet zijn van een huis. Deze straal is voor jonge kinderen kleiner dan voor oudere kinderen. Dit is ook wel de actieradius. NUSO geeft hiervoor de volgende richtlijnen: voor kinderen tot 6 jaar (tot 100 meter), kinderen van 6 tot 12 jaar (300 tot 400 meter) en voor jongeren vanaf 13 jaar (800 tot 1000 meter). Daarnaast wordt er ingegaan over de randvoorwaarden voor nieuw beleid. De 3% norm wordt hierin uitgelegd. De hoeveelheid m^2 voor formele speelruimte wordt door NUSO en Jantje Beton bepaald door middel van het uitgegeven grond x oppervlakte van de wijk x de 3% norm (Jantje Beton, de VNG, NUSO en het Ministerie van VROM, 2006).

Naast deze norm zal de bestemming speelruimte ook moeten worden opgenomen in het bestemmingsplan. Volgens de Rijksoverheid kan dit op de volgende twee mogelijkheden:

- *“De gemeente kan locaties exclusief de bestemming ‘speelruimte’ geven. Omwonenden weten dan waar ze aan toe zijn. Bezwaarschriften tegen de aanleg van een speelplek maken dan weinig kans.*
- *De gemeente kan ‘spelen en speelvoorzieningen’ opnemen in planvoorschriften bij de bestemmingen groen, wonen en recreatie. Daarmee houdt de gemeente de mogelijkheid open om op dergelijke plekken speelvoorzieningen aan te leggen. Voordeel hiervan is, dat het makkelijker is om speelplaatsen te verplaatsen naar een andere locatie en een groter gebied als speelruimte is aan te merken.” (Jantje Beton, de VNG, NUSO en het Ministerie van VROM, 2006, p. 66).*

Bij de betreffende casussen zal worden gekeken of de twee mogelijkheden van de Rijksoverheid worden toegepast in de bestemmingsplannen van deze twee steden. Voor speelplekken zijn de milieunormen hetzelfde als bij andere vormen van bebouwing en activiteiten. Dit is hetzelfde bij geluidhinder, luchtkwaliteit, hoogspanningsleidingen en bodemverontreiniging. Er geldt geen maximale geluidsnorm voor speelplekken. Wel moeten gemeenten rekening houden met de speelplek als bron van geluid voor de omgeving. En daarnaast moeten ze nadenken dat een speelplek niet wordt aangelegd waar de luchtverontreiniging hoger is dan gemiddeld (Jantje Beton, de VNG, NUSO en het Ministerie van VROM, 2006).

Naast de milieunormen vindt de Rijksoverheid het ook belangrijk dat wordt nagedacht over participatie. Het doel van participatie is om beter beleid te maken, draagvlak te vergroten, buurtbetrokkenheid versterken en bezwaren te ondervangen. Bij het maken van speelruimtebeleid is het verstandig dat de bewoners actief worden betrokken. De Rijksoverheid geeft aan dat er een aantal participatieniveaus zijn, namelijk: informatie, meedenken, meebepalen en beheeren en bewonersinitiatief (Jantje Beton, de VNG, NUSO en het Ministerie van VROM, 2006). Per situatie kan een gemeente het juiste participatieniveau kiezen. In tabel 7 staan de participatieniveaus kort toegelicht.

Niveaus	Omschrijving
Informatie	De gemeente geeft informatie aan de bewoners over speelruimte.
Meedenken	Bewoners mogen zelf ideeën aandragen. Ze denken mee aan de probleemstelling en helpen de gemeente. De gemeente mag zelf bepalen wat ze met de aangedragen ideeën doet.
Meebepalen en beheeren	De gemeente stelt samen met de gebruikers randvoorwaarden op en ze verdelen de verantwoordelijkheid.
Bewonersinitiatief	Bewoners zijn zelf initiatiefnemer voor de ontwikkeling, uitvoering en beheer van bijvoorbeeld een speelruimteplan. De gemeente bepaalt belangrijke randvoorwaarden en biedt faciliteiten aan.

Tabel 7 Participatieniveaus handboek gemeentelijk speelruimtebeleid, bron: (Jantje Beton, de VNG, NUSO en het Ministerie van VROM, 2006)

Deze participatieniveaus komen overeen met de niveaus uit de participatieladder van Edelenbos, wat in hoofdstuk 2 het theoretisch kader is toegelicht (2000, pp. 43-45). Zo komen bijvoorbeeld de niveaus raadplegen en adviseren van Edelenbos overeen met het

niveau meedenken van de Rijksoverheid. Bij allebei de niveaus is sprake dat betrokkenen mogen meedenken, maar dat de gemeente bepaald wat met de geworven informatie wordt gedaan. De gemeenten moeten echter wel aangeven binnen welke grenzen bewoners kunnen participeren. De Rijksoverheid geeft daarnaast tips hoe je de doelgroepen: volwassenen, kinderen en jongeren kunt betrekken bij de ontwikkeling van speelruimte.

4.3 Deelconclusie

Dit hoofdstuk heeft inzicht gegeven over de regelgeving en het beleid van de Rijksoverheid voor openbare speelruimte. Vanuit de Rijksoverheid is er één wet van belang waarbij gemeenten rekening mee moeten houden bij de ontwikkeling van speelruimte. Dit is de Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen. Deze wet bevat regels omtrent ontwerp, constructie, installatie, gebruik, beheer en onderhoud van speeltoestellen. De speeltoestellen moeten eerst worden goedgekeurd voordat ze mogen worden geplaatst. Daarnaast is in 2003 geprobeerd de Wet buitenspeelruimte in te voeren. Dit is echter niet gelukt, maar naar aanleiding hiervan is er wel een beleidsbrief aan de gemeenten gestuurd. Hierin werd aangegeven dat gemeenten rekening moeten houden met de richtlijn van 3%. Van de voor wonen bestemde gebieden moet 3% worden bestemd voor speelruimte. Voor de gemeenten heeft de Rijksoverheid een handboek ontwikkeld over hoe de gemeente speelruimtebeleid kan ontwikkelen. Een belangrijk item is ook participatie. Er staat beschreven hoe participatie kan worden toegepast bij de ontwikkeling van speelruimte.

Geconcludeerd kan worden dat de Rijksoverheid niet veel regels en beleid heeft opgesteld op het gebied van speelruimte. Wel zijn er richtlijnen waar gemeenten rekening mee moeten houden. Feitelijk komt het erop neer dat gemeenten veel vrijheid hebben bij de realisatie van speelruimte. Eventuele knelpunten moet iedere gemeente zelf maar oplossen.

De informatie over de regelgeving en het beleid van speelruimte vanuit de Rijksoverheid is van cruciaal belang voor dit onderzoek. Hiermee kan worden gekeken of de te onderzoeken casussen Den Haag en 's-Hertogenbosch rekening houden met de richtlijnen vanuit de Rijksoverheid.

5 Gemeente Den Haag

5.1 Inleiding

De gemeente Den Haag is een gemeente in de provincie Zuid-Holland en wordt ook wel 's-Gravenhage genoemd. Den Haag is na Amsterdam en Rotterdam de grootste stad qua inwoners. De gemeente kent bijna 520.000 inwoners (CBS Statline, 2017a). Zoals is beschreven in paragraaf 3.1.1, is het aantal kinderen in deze stad de afgelopen jaren gestegen. Den Haag moet hiermee rekening gaan houden bij het opstellen van haar beleid. De casus Den Haag geeft antwoord op deelvraag 2 en 3:

- *Wat is de regelgeving en het beleid van de stad Den Haag voor openbare speelruimte?*
- *Hoe wordt participatie toegepast in de fasen van de ontwikkeling van openbare speelruimte in de stad Den Haag?*

Deze deelvragen worden beantwoord aan de hand van het beleid, de regelgeving en het interview wat heeft plaatsgevonden bij de gemeente Den Haag. In paragraaf 5.2 en 5.3 staan de regelgeving en het beleid van de gemeente over speelruimte weergegeven. In paragraaf 5.4 staat de participatie in de fasen van de ontwikkeling van speelruimte beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een deelconclusie.

5.2 Regelgeving

De gemeente heeft twee belangrijke instrumenten om regels vast te kunnen leggen voor speelruimte, namelijk: het bestemmingsplan en de algemene plaatselijke verordening (afkorting APV).

5.2.1 Bestemmingsplan Schilderswijk

Via het bestemmingsplan kunnen gemeenten regels stellen over het grondgebied in haar gemeente. Het is een juridisch bindend document voor de overheid, burgers en bedrijven. In een bestemmingsplan worden regels vastgesteld over de gebruiksmogelijkheden en de bouw mogelijkheden in een gebied. Dit instrument bevat de verbeelding, de regels en een toelichting. De verbeelding en de regels zijn juridisch bindend, de toelichting niet. Iedere gemeente is verplicht om voor haar gehele grondgebied een bestemmingsplan te hebben. Dit plan mag niet ouder dan tien jaar zijn (Kenniscentrum InfoMil, z.j.). De gemeente Den Haag heeft voor haar gehele grondgebied bestemmingsplannen vastgesteld. Het is van belang om te kijken, bij een willekeurig bestemmingsplan van Den Haag, wat er staat beschreven over speelruimte. Dit omdat een bestemmingsplan regels kan omvatten over speelruimte. Wat staat er in de regels, de toelichting en wat wordt er weergegeven op de verbeelding? Ter verduidelijking is daarom het bestemmingsplan Schilderswijk onderzocht. Er is gekozen voor de Schilderswijk omdat deze wijk dichtbij het centrum ligt en de bebouwingsdichtheid hoog is. Daarnaast wonen in de Schildersbuurt (Schilderswijk) veel kinderen. Ruim 29% van de bevolking in de Schildersbuurt is tussen de 0 en 19 jaar en in gemeente Den Haag ligt dit percentage op 23% (Gemeente Den Haag, 2016a). Dit betekent dat slim moet worden omgegaan met de beschikbare ruimte en dus ook met het inrichten van speelruimte.

In figuur 5 is de verbeelding te zien van het bestemmingsplan Schilderswijk. De verschillende kleurtjes op de kaart geven de bestemmingen weer van het gebied. De kleur

geel is op de verbeelding de bestemming wonen. In de regels wordt aangegeven wat de functie is van de bestemming en wat er per bestemming gebouwd mag worden.

Figuur 5 Verbeelding bestemmingsplan Schilderswijk, bron: (Ruimtelijkeplannen, 2017)

In het bestemmingsplan Schilderswijk staan in de regels geen locaties exclusief met de bestemming speelruimte. Dit werd in het handboek speelruimtebeleid aangegeven als één van de mogelijkheden om speelruimte in de regels op te nemen (Jantje Beton, de VNG, NUSO en het Ministerie van VROM, 2006). De tweede mogelijkheid is om spelen in de planvoorschriften op te nemen. Dit doet de gemeente Den Haag wel bij een aantal bestemmingen, namelijk bij de bestemmingen: gemengd – 2, gemengd – 3, groen, maatschappelijk, verkeer - verblijfsgebied en verkeer - verblijfsstraat (Gemeente Den Haag, 2011a). Bij deze planvoorschriften staan speelvoorzieningen. Het is mogelijk om bij deze bestemmingen speelvoorzieningen te plaatsen. Per bestemming moet wel worden gekeken hoe hoog een bouwwerk mag worden gebouwd (Gemeente Den Haag, 2011a). Zo wordt bij de bestemming groen bij de bouwregels het volgende vermeld:

“Bouwwerken geen gebouw zijnde

De hoogte van bouwwerken geen gebouw zijnde mag niet meer bedragen dan 5 m.”

(Gemeente Den Haag, 2011a)

Dit houdt in dat speelvoorzieningen niet hoger mogen zijn dan 5 meter bij de bestemming groen. Bij andere bestemmingen kan er een andere hoogte gelden voor bouwwerken.

In de toelichting van het bestemmingsplan wordt uiteengezet wat het beleid van de gemeente over spelen is. Dit is vastgesteld in de beleidsnota Spelen. Bij nieuwe woningbouwlocaties zal de richtlijn van 3% voor speelruimte worden gehanteerd. Daarnaast houdt de gemeente rekening met de actieradius van een kind per leeftijdsgroep (Gemeente Den Haag, 2011b). In de Schilderswijk is er bijvoorbeeld een speelplek voor leeftijdsgroep tussen de 0-18 jaar (zie figuur 6). Door de toepassing van de richtlijn en de actieradius houdt de gemeente rekening met het beleid van de

Rijksoverheid. De gemeente Den Haag regelt speelruimte in het bestemmingsplan. Maar speelruimte heeft ook te maken met de openbare orde en veiligheid.

5.2.2 Algemene plaatselijke verordening

De algemene plaatselijke verordening (APV) is een gemeentelijke regelgeving over de openbare orde en veiligheid van haar gemeente. De APV van de gemeente Den Haag kent geen specifieke regels omtrent speelruimte. Wel staat er in artikel 2:57 dat een hond niet op een kinderspeelplaats mag komen (Gemeente Den Haag, 2017a). Dit voor de veiligheid van kinderen. In bijlage 5 staat dit artikel opgenomen. De regelgeving komt voort uit het beleid voor speelruimte. In het beleid staat namelijk de visie voor speelruimte van de gemeente Den Haag. Dit beleid geeft een tijdshorizon over hoe de gemeente Den Haag in de komende jaren spelen wilt uitvoeren.

Figuur 6 Speelplek in de Schilderswijk aan Oranjeplein, eigen bron

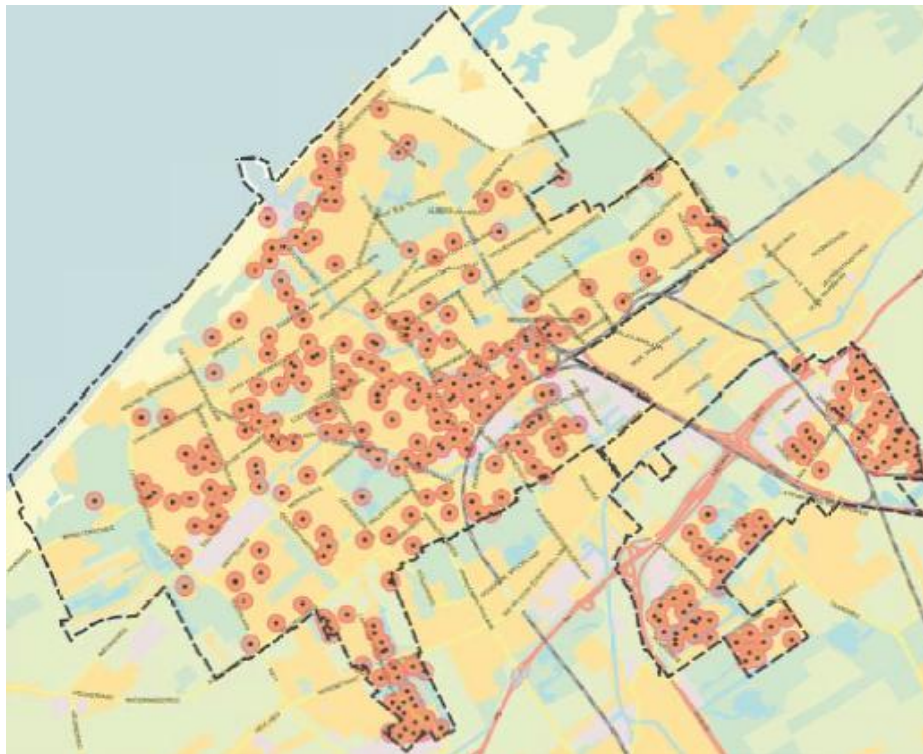
5.3 Beleid

De gemeente Den Haag kent twee belangrijke beleidsstukken voor speelruimte. Zo is in 2008 de, “Nota Spelen in de stad! 2009-2013”, opgesteld (Gemeente Den Haag). Dit is het oude beleid en zes jaar later is het beleidsdocument, “Spelen in de stad 2015-2018”, opgesteld (Gemeente Den Haag, 2015b). Dit is het nieuwe beleid. Daarnaast wordt er geprobeerd om spelen in andere visies zoals de woonvisie op te nemen. Maar ook bij nieuwbouwwontwikkelingen binnen de gemeente Den Haag (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017). In deze paragraaf zal dit beleid inhoudelijk worden besproken en er zal worden gekeken of de gemeente Den Haag zich aan het advies van de Rijksoverheid houdt.

5.3.1 Nota Spelen in de stad! 2009-2013

In de “Nota Spelen in de stad! 2009-2013”, staat vermeld wat er voorafgaand aan dit beleid bij spelen is ontwikkeld (Gemeente Den Haag, 2008). Er is toentertijd rekening gehouden met de 3% norm vanuit de Rijksoverheid, dat 3% van de oppervlakte bebouwing moet worden bestemd voor speelplekken (Dekker, 2005). Den Haag geeft aan dat ze ruim voldoen aan deze norm. Gemiddeld kent Den Haag een speelnorm van 5,8%. Er wordt dus 5,8% van de oppervlakte bebouwing bestemd voor speelplekken (Gemeente Den Haag, 2008). Per wijk of per buurt moet wel worden gekeken of er behoefte is aan speelplekken. Dit heeft ook te maken met de demografische opbouw van een wijk (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017). Tussen 2001 en 2008 is het aantal speelplekken in de gemeente Den Haag gegroeid van 256 naar ruim 400 speelplekken. Bij de ontwikkeling van speelruimte wordt rekening gehouden met de leeftijdscategorieën van 0-6 jaar, 7-12 jaar en 13-18 jaar. Voornamelijk is de actieradius van een kind hierbij van belang. De actieradius geeft aan per leeftijdsgroep wat het bereik

is van een kind. Bijvoorbeeld voor een kind tussen 0-6 jaar is de actieradius 150 meter (zie figuur 7). Naar mate een kind ouder wordt en zelfstandiger, dan wordt de actieradius van het kind ook groter (Gemeente Den Haag, 2008). Een kind heeft dan de mogelijkheid om verder van huis te spelen dan voorheen. In het handboek speelruimtebeleid komt deze actieradius ook terug. In dit rapport staan richtlijnen vanuit NUSO over de actieradius (Jantje Beton, de VNG, NUSO en het Ministerie van VROM, 2006).

Figuur 7 Speelaanbod met de actieradius voor kinderen tussen de 0-6 jaar (150m), bron: (Gemeente Den Haag, 2008, p. 33)

De gemeente vindt naast het aantal aanwezig speelplekken de kwaliteit van speelplekken ook belangrijk. Zo verandert in de loop der tijd de interesse en behoefte in speelruimte van een kind. Daarom is het van belang dat er uitdagende speelplaatsen zijn die aansluiten bij wat kinderen en jongeren graag willen. Er moet draagvlak worden gecreëerd om aan de behoefte van de kinderen te voldoen. Burgerparticipatie kan hierbij een rol vervullen. De gemeente wil de bewoners daarom het liefst al betrekken voordat het ontwerp van een speelruimte is gemaakt (Gemeente Den Haag, 2008). Maar speelruimte is niet alleen noodzakelijk voor spelen. Speelplekken hebben ook andere doeleinden. Een speelplek kan ook als een sociaal anker in een buurt fungeren, het zorgt voor de sociale cohesie. En daarnaast zorgt spelen voor de fysieke gesteldheid van een kind (Gemeente Den Haag, 2008). Kortom de gemeente Den Haag geeft aan dat speelplekken belangrijk zijn.

Na ongeveer vijf jaar is dit beleid geëvalueerd. De standpunten en speerpunten van dit beleid gelden nog steeds (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017). Naar aanleiding hiervan is het beleidsstuk, “Spelen in de stad 2015-2018”, opgesteld.

5.3.2 Spelen in de stad 2015-2018

Op basis van het vorig beleid is het aantal speelplekken toegenomen naar meer dan 500 (Gemeente Den Haag, 2015b). Dit geeft aan dat het beleid daadwerkelijk wordt

uitgevoerd. Het aantal speelplekken binnen de gemeente Den Haag is hiermee op orde. Nu de basis op orde is, zal de gemeente zich meer gaan inzetten op de kwaliteit van speelplaatsen. Zo wil Den Haag zorgen dat het een kindvriendelijke stad wordt (Gemeente Den Haag, 2015b). De kwantitatieve slag is dus gemaakt, maar er moet nu een kwalitatieve slag plaatsvinden (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017).

In de periode 2009-2014 zijn 98 speelplekken bijgekomen. In figuur 8 staan deze projecten per stadsdeel weergegeven. In Scheveningen zijn in deze periode bijvoorbeeld 19 nieuwe speelplekken ontwikkeld.

	Projecten per stadsdeel	Projecten per leeftijdsgroep		
		0-6 jaar	7-12 jaar	13-18 jaar
Centrum	13	9	10	8
Escamp	8	9	9	2
Haagse Hout	8	5	6	3
Laak	11	7	10	5
Leidsch-Ypenburg	8	4	4	4
Loosduinen	15	13	11	1
Scheveningen	19	14	13	5
Segbroek	16	13	13	4
TOTAAL	98	74	76	32

Figuur 8 Investeringsprogramma van Nota Spelen in de stad 2009 - 2014, bron: (Gemeente Den Haag, 2015b, p. 2)

Naast deze nieuwe speelplekken zijn er ook diverse schoolpleinen buiten schooltijden opengesteld voor de kinderen. Via beheerconvenanten zijn hierover afspraken gemaakt met de betrokken partners. De schoolpleinen worden goed gebruikt en dat ziet de gemeente als een succes (Gemeente Den Haag, 2015b). De gemeente kijkt dus ook of bestemmingen dubbel kunnen worden gebruikt. Informele speelplekken worden hiermee benut.

De gemeente Den Haag geeft aan dat de kwantiteit is bereikt, maar de kwaliteit kan worden verbeterd. Om te achterhalen of speelplekken in de stad worden gewaardeerd, wordt ieder twee jaar een gebruiksonderzoek uitgevoerd. In figuur 9 staat weergegeven wat de bewoners van de speelmogelijkheden vinden. Vanaf 2007 is de waardering van speelmogelijkheden licht gestegen.

Buitenspeelmogelijkheden	2007	2010	2012	2014
In de eigen straat	5,4	5,5	5,7	5,9
In de buurt	6,5	6,8	7,1	7,1
Meest bezochte speelplek	7,3	7,3	7,4	7,3

Figuur 9 Beoordeling speelmogelijkheden, bron: (Gemeente Den Haag, 2015b, p. 3)

Uit het gebruiksonderzoek van 2014 is gebleken dat drie punten voor speelruimte van belang zijn voor de ouders en verzorgers, namelijk: de veiligheid van de speelplek en omgeving, voldoende variatie van voorzieningen op het speelterrein en dat er genoeg ruimte en natuur/groen aanwezig is (Gemeente Den Haag, 2015b). Met deze punten

houdt de gemeente Den Haag rekening en dit is meegenomen in de ambities voor de komende jaren.

Ambitie buitenspelen 2015 - 2018

De gemeente Den Haag kent drie belangrijke thema's voor de komende periode, namelijk:

1. *“Natuurlijk en avontuurlijk buitenspelen.*
 2. *de mobiele/tijdelijke innovatieve en uitdagende speelplekken.*
 3. *meer speelwaarde creëren/verhogen op druk bezochte pleinen en/of parken.”*
- (Gemeente Den Haag, 2015b, p. 4)

De gemeente houdt rekening met de wensen van de bewoners. Ze zetten zich in op natuurlijk buitenspelen, maar ook op de variatie van speelplekken.

Dit speelbeleid met daarbij de ambities komt verder in uitvoering in de wijkvisies, wijkplannen. Deze wijkplannen zijn niet alleen gericht op spelen, maar ook bijvoorbeeld gericht op het groen in de wijk (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017).

5.3.3 Wijkprogramma's

Per stadsdeel in de gemeente Den Haag worden wijkprogramma's voor de periode 2016-2019 gemaakt. In deze programma's kan het onderdeel speelruimte uitvoerig zijn opgenomen. Echter dit verschilt per wijkprogramma. In de wijkprogramma's wordt ingegaan op 8 thema's, waaronder bijvoorbeeld het thema leefbaarheid en veiligheid (Gemeente Den Haag, 2016b). Ter illustratie is het wijkprogramma Vrederust van het stadsdeel Escamp onderzocht. Deze wijk is gekozen omdat in deze wijk 26% van de inwoners een leeftijd heeft van 0 tot 19 jaar. In de gemeente Den Haag ligt dit percentage op 23% (Gemeente Den Haag, 2016a). In deze wijk moet dus worden nagedacht over speelruimte in het wijkprogramma.

In het wijkprogramma Vrederust 2016-2019 wordt aangegeven dat in de wijk Vrederust meer speelruimte moet komen. Dit met name voor kinderen tussen de 0-6 jaar en 6-12 jaar. Het achterstallig onderhoud van de openbare ruimte moet worden aangepakt (Gemeente Den Haag, 2015c). Deze prioriteiten worden omgezet in activiteiten en vastgesteld in het uitvoeringsplan. Ieder jaar wordt er per stadsdeel een uitvoeringsplan gemaakt. Dit plan is onderverdeeld in wijken.

Bij de wijk Vrederust staat in het uitvoeringsplan van stadsdeel Escamp 2017 vermeld dat er eind 2017 speelplekken moeten komen in de nieuwbouwwijk Uithof. Er zullen speelplekken worden aangelegd voor kinderen van 6-12 jaar in de villawijk achter de Uithof en daarnaast wordt één speelplek aangelegd voor kinderen tot 6 jaar oud. Dit wil de gemeente doen in overleg met de bewoners en kinderen. Ze worden betrokken door middel van een informatieavond waarbij ze mee mogen meebeslissen over de speelplekken (Gemeente Den Haag, 2017b). De gemeente geeft dus uitvoering aan de ontwikkeling van speelruimte voor verschillende leeftijdsgroepen.

Bij de speelplekken in de Wijk Vrederust worden bewoners en kinderen betrokken. Maar de ontwikkeling kent verschillende fasen. Per fase kan participatie worden toegepast. In

paragraaf 5.4 wordt per fase hier uitvoerig op ingegaan. Daarnaast denkt de gemeente aan nieuw beleid. Dit beleid zal later dan weer tot zijn recht komen in de wijkprogramma's.

5.3.4 Toekomstig beleid

Het huidige beleid is bekend. Echter de gemeente Den Haag is al aan het nadenken over het nieuwe beleid. Na de gemeenteraadsverkiezingen in 2018 zal voor de nieuwe collegeperiode nieuw beleid voor spelen worden gemaakt. Per vijf jaar wordt het beleid namelijk herzien. Het is daarom van belang om te weten wat de speelhorizon of speelopgave is voor dit nieuwe college. Om dit te weten te komen is op dit moment een onderzoek uitgezet om een opgave te creëren over de nieuwe speelhorizon (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017). Met dit onderzoek wordt participatie ook gebruikt. Participatie is belangrijk voor de ontwikkeling van speelruimte.

5.4 Participatie in de ontwikkelingsfasen van speelruimte

De gemeente Den Haag heeft in 2012 een inspraak- en participatieverordening ingevoerd. In deze wet staat aangegeven hoe per project een startdocument moet worden opgesteld voor het participatieproces. De gemeente hanteert vier participatieniveaus. Dit zijn: raadplegen, adviseren, coproduceren en meebeslissen (Gemeente Den Haag, 2012). Deze niveaus komen overeen met de niveaus van de participatieladder van Edelenbos (2000, pp. 43-45). De medewerkers van de gemeente Den Haag zijn verplicht om per ontwikkeling of uitvoering van het beleid aan te geven op welk participatieniveau bewoners worden betrokken (Gemeente Den Haag, 2014b). Bewoners moeten van Den Haag meer zeggenschap krijgen over de directe leefomgeving. Hierbij kan gedacht worden aan de inrichting van speelplekken (Gemeente Den Haag, 2016c). Vanuit de gemeente is de dienst Publiekzaken ingericht voor participatietrajecten voor bijvoorbeeld spelen, maar ook voor duurzaamheid (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017).

Participatie kan worden toegepast in de aanwezige fasen van de ontwikkeling van speelruimte. Volgens NEPROM zijn er vier fasen. Dit staat beschreven in het theoretisch kader (hoofdstuk 2). Deze fasen vormen de basis voor deze paragraaf. Per fase zal door middel van de participatieladder van Edelenbos worden gekeken op welk niveau de gemeente Den Haag participatie toestaat. In paragraaf 5.3 is al diverse keren aangegeven hoe Den Haag participatie toepast bij de ontwikkeling van speelruimte. Deze informatie zal ook worden verwerkt in de komende subparagrafen.

5.4.1 Initiatieffase

De eerste fase voor speelruimte is de initiatieffase. Deze fase kan worden gezien als de fase waarin het beleid voor speelruimte tot stand komt. Het beleid geeft aan wat de visie voor speelruimte is voor een bepaalde tijdshorizon. Bij het opstellen van het speelbeleid is participatie toegepast. Kinderen worden betrokken bij het opstellen van beleid. Zo wordt tweejaarlijks een gebruiksonderzoek uitgevoerd over of een speelplek wordt gewaardeerd, maar ook om het huidige beleid te monitoren (Gemeente Den Haag; Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017). Via deze monitoring kunnen kinderen en ouders aangeven wat de waardering is over het onderhoud, beheer, maar ook over de trends van speelplekken. Uit deze monitoring gaven de bewoners een zeven voor het beleidsproduct spelen (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017). Deze gegevens worden meegenomen in het opstellen van het nieuwe beleid. Daarnaast

wordt jaarlijks een stadsenquête uitgevoerd (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017).

Het participatieniveau voor het opstellen van het beleid is bij de gemeente Den Haag, “raadplegen”. De resultaten uit het gebruiksonderzoek en de stadsenquête geven input voor het op te stellen speelbeleid. De gemeente kan wel zelf bepalen hoe de resultaten worden toegepast binnen het nieuwe beleid.

5.4.2 Ontwikkelingsfase

De ontwikkelingsfase is de uitvoering van het speelbeleid. Zo worden er in deze fase ontwerpen gemaakt voor speelruimte. In het beleid van 2008 werd al aangegeven dat de gemeente bewoners in een vroeg stadium wil betrekken. Het liefst al voordat het ontwerp voor een speelruimte is gemaakt (Gemeente Den Haag, 2008).

De gemeente hanteert verschillende methoden over hoe kinderen/bewoners kunnen worden betrokken bij het ontwerpen van speelruimte. Zo bestaat de budgetschijf. De budgetschijf is een speelse vorm voor kinderen waarbij ze moeten nadenken wat mogelijk is met het beschikbare budget. Hiermee kunnen ze bepalen hoe een speelruimte wordt ingericht en daarnaast worden ze bewust dat speelruimte ook geld kost (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017). Een moodboard is ook een voor de hand liggende methode dat online kan worden toegepast. Door middel van een moodboard kunnen bewoners hun wensen aangeven voor een speeltuin. De input wordt gebruikt als advies voor een architect. Zo is deze methode gebruikt bij een speeltuin in het stadsdeel Escamp (Gemeente Den Haag, 2014b). Daarnaast bestaat de methode “Doe Ut Lekkâh Zelluf”. Via deze methode kunnen kinderen speelplekken ontwerpen. Dit is toegepast in het stadsdeel Segbroek (Gemeente Den Haag, 2014b). Bij wijkoverstijgende speelplekken worden de bewoners betrokken door een enquête of dat de mensen online kunnen kiezen tussen een aantal modellen (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017). Deze verschillende methoden zijn er, maar per buurt moet worden gekeken welk methode er toegepast kan worden. Zo kunnen bewoners ook via nieuwsbrieven worden geïnformeerd of via inwonersavonden (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017).

Naast deze methoden is de gemeente Den Haag in de periode 2010-2014 op twintig plekken bezig geweest met het creëren van kindvriendelijke wijken. Deze aanpak was ondersteund door de regiegroep spelen (Visser persoonlijke communicatie, 16 mei 2017). De aanpak is via de fasen: analyse, de buurt in en aan de slag uitgevoerd (Gemeente Den Haag, 2011c). Een voorbeeld van kindvriendelijke wijkaanpak is de wijk Duindorp in het stadsdeel Scheveningen. De kinderen hebben met een specialist de kindvriendelijkheid van de wijk bekeken. De uitkomsten zijn op een actiekaart weergegeven (zie figuur 10). Via een plattegrond op de actiekaart is weergegeven waar in de wijk Duindorp acties moeten plaatsvinden en welke kindervoorzieningen in de wijk al aanwezig zijn. De acties kunnen betrekking hebben op voorzieningen, veiligheid, sociale leefomgeving en fysieke leefomgeving (Gemeente Den Haag, 2013). Zo was er een actie om een speelplek voor kleine kinderen aan te leggen. Dit was na de uitkomst van een wijkwandeling met de buurtbewoners en de kinderen. Zij hebben later meegedacht aan de indeling van de speelplek (Gemeente Den Haag, 2013).

Actiekaart kindvriendelijke wijk Duindorp

Samen met de kinderen wil de gemeente Den Haag van Duindorp een kindvriendelijke wijk maken. Op deze actiekaart zie je welke activiteiten er zijn gepland en waar je kindervoorzieningen kunt vinden. Veel plezier!

Verklaring van de kleuren

In een kindvriendelijke wijk is aandacht voor:

- Veiligheid
- Voorzieningen
- Sociale leefomgeving
- Fysieke leefomgeving

Voorzieningen

- A Buitenscholse opvang
- B Kinderdagverblijf
- C Brede Buurtschool Duindorp (incl. speciaal onderwijs)
- D Tesselweide (speelvoorzieningen en dieren)
- E Buurttuin
- F Bibliotheek en 't Trefpunt (Buurthuis van de toekomst)
- G Speelplek
- H Sporttuin

Vanuit de huizen en vanaf de bankjes is toezicht aanwezig.

Een grote, moderne speeltuin in de duinen.

Wist je dat...

Kinderen het belangrijk vinden om veilig over te kunnen steken in de wijk?

De kinderen houden de ontwikkeling van de kindvriendelijke wijk Duindorp de komende jaren in de gaten. Elke 6 maanden overleggen zij met medewerkers van het stadsdeelkantoor over de wijk.

Acties in kaart

1 Veilig oversteken

De kinderen hebben in december samen met een kunstenaar borden gemaakt zodat fietsers zullen afremmen en de kinderen veilig kunnen oversteken. Deze staan nu langs de Wieringsstraat. Daarnaast is er een duidelijke tekening op de weg geplaatst om fietsers langzamer te laten fietsen.

2 Natuurwandeling

In het duingebied grazen koeien. Kinderen uit de buurt spelen hier ook. Hoe combineer je dat. De bewoners hebben in december een natuurwandeling georganiseerd en in de lente komt er een vervolg, zo leren de kinderen de natuur in hun omgeving beter kennen!

3 Spelen voor de kleintjes

Bij het herinrichten van de Zeerwakhof is gekozen voor een speelplek voor kleine kinderen. Dit was de uitkomst van een wijkaanbieding waarin de buurtbewoners en kinderen hebben meegesproken. Zij hebben later ook meegedacht over de invulling van de speelplek.

4 Tesselweide

Sinds september wordt de Tesselweide opnieuw ingericht. Kinderen uit de buurt denken mee over de inrichting en de speelvoorzieningen. De Tesselweide wordt in het voorjaar van 2014 opgeleverd. De Beestenboel is nog op zoek naar vrijwilligers. Neem voor meer informatie contact op met Richard van den Oever (tel. 06 - 27 14 97 75).

Kijk voor meer informatie op:
www.denhaag.nl/kindvriendelijk

Figuur 10 Actiekaart kindvriendelijke wijk Duindorp, bron: (Gemeente Den Haag, 2013)

Daarnaast is in Duindorp de speeltuin 't Speelduin in overleg met bewoners aangelegd. Kinderen en bewoners hebben plakkend en knippend hun eigen speeltuin gemaakt. Het is vanaf 2017 de normaalste zaak dat de jeugd wordt betrokken bij de ontwikkelingen van speelruimte. Zo bestaan er kinderraden in de wijken, maar ook een jongerenstadslab (Visser persoonlijke communicatie, 16 mei 2017).

Het participatieniveau bij het ontwerpen van speelruimte is dus veelzijdig. Zo worden bewoners geraadpleegd door middel van een inwonersavond, maar ze mogen ook een advies geven via een moodboard. Kortom bij het ontwerp van speelruimte bepaalt de gemeente per situatie welk participatieniveau wordt toegepast.

5.4.3 Realisatiefase

De realisatiefase is de fase waarin het ontwerp wordt uitgevoerd. De speelruimte wordt vervangen of er wordt een nieuwe speelruimte aangelegd. Dit moet wel binnen het huidige bestemmingsplan passen. Binnen de gemeente Den Haag hoeft meestal het bestemmingsplan niet worden aangepast voor de realisatie van speelruimte (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017). Echter het traject van speelruimte wil nog wel eens zes tot acht maanden duren voordat de speelruimte is gerealiseerd. Dit komt doordat het moet worden getoetst door een adviescommissie openbare ruimte, daarna moet er soms een vergunning worden aangevraagd en de speeltoestellen moeten nog worden besteld bij de leverancier. Terwijl kinderen verwachten dat het sneller gaat (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017). Het proces kan ook vertragen doordat mensen gaan klagen over de aan te leggen

speelplek. Dit is ook een vorm van participatie. Maar je zou ook kinderen meer kunnen betrekken bij de realisatie van speelruimte. Dit kan als volgt:

“Je zou bijvoorbeeld ook iets kunnen door een soort Ikea manier van een, creëren van een speelplek. En Ikea bedoel ik dan een bouw pakket en dan bouwen kinderen samen zo’n speelplek.” (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017)

Dit is in de toekomst misschien wel mogelijk in de realisatiefase. Bijvoorbeeld door een soort Ikea methode voor het realiseren van speelruimte.

De realisatie ligt nu voornamelijk in handen van de gemeente. Het participatieniveau ligt in deze fase op raadplegen. Echter is het zo dat in deze fase participatie minder aan de orde is dan de voorgaande twee fasen. Wellicht komt daar in de toekomst verandering in.

5.4.4 Exploitatiefase

Dit is de laatste fase voor speelruimte. Dit is ook wel de fase waarin het beheer van speelplekken naar voren komt. De gemeente zorgt voor het beheer van de speeltoestellen. Zo zal er in 2020 een piek zijn in het onderhoud en beheer (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017). De gemeente Den Haag probeert bewoners en kinderen ook te betrekken in het beheer van speelruimte. Zo kunnen ze worden betrokken bij schoonmaakacties of er worden speelbeheercommissies opgericht die een oogje in het zeil houden op de speelplekken (Mahadewsing, persoonlijke communicatie, 18 april 2017).

Zo wordt in Den Haag de speeltuin Klein Tasmania in Duinoord beheerd en onderhouden door ouders uit de wijk. Ook wordt de speeltuin Greencourt in Leidschenveen/Ypenburg iedere maand schoongemaakt door vrijwilligers (Gemeente Den Haag, 2017c). Kinderen kunnen crownies verdienen door bijvoorbeeld een speeltuin schoon te maken. Met het sparen van crownies kunnen ze een beloning kiezen. De gemeente wil hiermee de participatie van kinderen verhogen (Gemeente Den Haag, z.j.).

Het niveau van participatie ligt in deze fase hoog. Zo probeert de gemeente kinderen en bewoners te betrekken bij het onderhoud en beheer. Ze mogen meebeslissen. De gemeente blijft verantwoordelijk voor het vervangen van speeltoestellen en de veiligheid ervan. Na deze fase begint de cyclus van de ontwikkeling van speelruimte opnieuw.

5.5 Deelconclusie

De casus Den Haag geeft antwoordt op deelvraag 2 en 3. Het geeft inzicht in de regelgeving en het beleid met betrekking tot speelruimte bij de gemeente Den Haag. Maar ook hoe de gemeente participatie toepast in de ontwikkeling van speelruimte. In de regelgeving gebruikt de gemeente het bestemmingsplan om speelruimte vast te stellen. Dit doen ze door in de planvoorschriften speelvoorzieningen op te nemen. De afgelopen jaren is door het beleid het aantal speelplekken in de gemeente Den Haag toegenomen. Er wordt rekening gehouden met de 3% norm vanuit de Rijksoverheid en daarnaast ontwikkelde ze speelruimte voor verschillende leeftijdscategorieën. De actieradius van een kind was hierbij van belang. In het huidige beleid, “Spelen in de stad 2015-2018”, staat aangegeven dat het aantal speelplekken op orde is. De gemeente Den Haag zal zich nu gaan inzetten op de kwaliteit van speelplekken. De gemeente zet zich in op

natuurlijk en avontuurlijk spelen, tijdelijke innovatieve en uitdagende speelplekken en de speelwaarde moet worden verhoogd bij druk bezochte plekken. Via de wijkprogramma's wordt speelruimte verder geïntegreerd. De gemeente is nu aan het nadenken hoe het nieuwe beleid voor spelen in 2018 eruit zal komen te zien. Per vijf jaar wordt namelijk het beleid geëvalueerd en aangepast. De gemeente gebruikt participatie in de ontwikkeling van speelruimte op verschillende niveaus. In de initiatieffase worden de bewoners bij het opstellen van beleid geraadpleegd. In de ontwikkelingsfase worden bewoners en kinderen intensief betrokken bij het ontwerpen van speelruimte. Hiervoor gebruikt de gemeente diverse methoden. De realisatie van speelruimte ligt in de handen van de gemeente en de bewoners worden hierover geraadpleegd. In de laatste fase, de exploitatiefase, is het participatie niveau hoog. Zo probeert de gemeente kinderen en bewoners te betrekken bij het onderhoud en beheer van speelruimte. Ze mogen hierbij meebeslissen.

Er kan worden geconcludeerd dat de gemeente Den Haag zich inzet voor speelruimte voor kinderen. Het beleid voor spelen blijft up to date. Daarnaast maakt de gemeente Den Haag gebruik van participatie. Kinderen en bewoners worden op verschillende niveaus betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte, maar per ontwikkelingsfase verschilt het participatieniveau.

In het volgende hoofdstuk wordt de casus 's-Hertogenbosch geanalyseerd. Beide casussen zullen in hoofdstuk 7 met elkaar worden vergeleken. De informatie uit dit hoofdstuk is daarbij van belang.

6 Gemeente 's-Hertogenbosch

6.1 Inleiding

De gemeente 's-Hertogenbosch is een gemeente in de provincie Noord-Brabant en is tevens de hoofdstad van deze provincie. 's-Hertogenbosch kent ruim 150.000 inwoners (CBS Statline, 2017a). Het aantal kinderen is de afgelopen jaren gestegen in 's-Hertogenbosch. Dit staat beschreven in paragraaf 3.1.1. Hier moet 's-Hertogenbosch rekening mee houden bij het beleid voor speelruimte. De casus 's-Hertogenbosch geeft antwoordt op deelvraag 2 en 3:

- *Wat is de regelgeving en het beleid van de stad 's-Hertogenbosch voor openbare speelruimte?*
- *Hoe wordt participatie toegepast in de fasen van de ontwikkeling van openbare speelruimte in de stad 's-Hertogenbosch?*

De bovenstaande deelvragen worden beantwoord aan de hand van het beleid, de regelgeving en de interviews die hebben plaatsgevonden bij de gemeente 's-Hertogenbosch. In paragraaf 6.2 en 6.3 staan de regelgeving en het beleid van de gemeente over speelruimte. In paragraaf 6.4 staat de participatie in de fasen van de ontwikkeling van speelruimte beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een deelconclusie in paragraaf 6.5.

6.2 Regelgeving

Net zoals bij de vorige casus zal er in deze casus worden gekeken hoe speelruimte is opgenomen in het bestemmingsplan en de algemene plaatselijke verordening (APV) van de gemeente 's-Hertogenbosch.

6.2.1 Bestemmingsplan Zuid

De gemeente 's-Hertogenbosch heeft voor haar gehele grondgebied bestemmingsplannen vastgesteld. In deze bestemmingsplannen staan wellicht regels over speelvoorzieningen. Het bestemmingsplan Zuid wordt onderzocht en is gekozen omdat dit gebied dichtbij het centrum ligt en de bebouwingsdichtheid hoog is in deze wijk. De bevolking in deze wijk bestaat 15% uit 0 tot 19 jarigen, terwijl dit gemiddeld in 's-Hertogenbosch 22% is (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2016a). De gemeente 's-Hertogenbosch moet in deze wijk rekening houden met de demografische gegevens.

In figuur 11 is de verbeelding te zien van het bestemmingsplan Zuid. De verschillende kleurtjes op de kaart geven de bestemmingen weer van het gebied. Bijvoorbeeld de kleur grijs is de bestemming verkeer. In de regels wordt aangegeven wat de functie is van de bestemming en wat er per bestemming gebouwd mag worden.

Figuur 11 Verbeelding bestemmingsplan Zuid, bron: (Ruimtelijkeplannen, 2017)

In het bestemmingsplan Zuid staan geen locaties exclusief met de bestemming speelruimte. Dit was één van de mogelijkheden voor de gemeente 's-Hertogenbosch om speelruimte te regelen in het bestemmingsplan (Jantje Beton, de VNG, NUSO en het Ministerie van VROM, 2006). Bij een aantal bestemmingen is in de planvoorschriften speelvoorzieningen opgenomen. Dit is gedaan bij de bestemmingen: groen, maatschappelijk, sport, verkeer en water (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2011a). Bij deze bestemmingen mogen speelvoorzieningen worden geplaatst. Zo staat dit als volgt vermeld bij de bestemming groen:

“Aan de hoofdfunctie ondergeschikte voorzieningen, zoals sportvoorzieningen, speelvoorzieningen (waaronder wijkspiegelplaatsen), openbare verblijfsvoorzieningen, verkeersvoorzieningen,abri's, telefooncellen, straatmeubilair, nutsvoorzieningen bijbehorende verhardingen, water, waterhuishoudkundige voorzieningen en dergelijke.”
(Gemeente 's-Hertogenbosch, 2011a)

De bestemming groen biedt ruimte voor speelvoorzieningen waaronder ook wijkspiegelplaatsen. Echter moet wel per bestemming worden gekeken naar hoe hoog een bouwwerk mag worden gebouwd (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2011a). Bij de bestemming groen staat bij de bouwregels het volgende vermeld:

“Bouwwerken geen gebouw zijnde

Binnen deze bestemming mogen bouwwerken geen gebouwen zijnde ten dienste van deze bestemming worden gebouwd met inachtneming van de volgende bepalingen:

- a. *de hoogte van bouwwerken, geen gebouwen zijnde, mag niet meer dan 5 meter bedragen.”* (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2011a)

Dit houdt in dat speelvoorzieningen, bij de bestemming groen, niet hoger mogen zijn dan 5 meter. Per bestemming kan de hoogte verschillend zijn.

In de toelichting van het bestemmingsplan wordt de Nota Spelen toegelicht. Er zijn wijkspeelplannen gemaakt waarin staat aangegeven waar speelplekken moeten worden gerealiseerd voor de verschillende leeftijdsgroepen. De Nota Spelen is als volgt in het bestemmingsplan vertaald:

“In het bestemmingsplan Zuid is het beleid uit de Nota Spelen en de bijbehorende wijkspeelplannen direct vertaald. De plaatsen waar bestaande speelplekken zich bevinden of nieuwe speelplekken zijn gepland zijn binnen de bestemming 'Groen' en 'Verkeer' speelvoorzieningen (waaronder wijkspeelplaatsen) als ondergeschikte voorzieningen toegestaan. Hiermee kunnen de bestaande speelplekken (indien gewenst) gehandhaafd worden en nieuwe speelplekken daadwerkelijk gerealiseerd worden.”
(Gemeente 's-Hertogenbosch, 2011b)

Door dit bestemmingsplan is nu duidelijk hoe 's-Hertogenbosch speelruimte opneemt in de regelgeving. Echter heeft speelruimte ook te maken met de openbare orde en veiligheid. Het is een onderdeel van de openbare ruimte. Daarom wordt er in paragraaf 6.2.2 ingegaan op de algemene plaatselijke verordening van 's-Hertogenbosch.

6.2.2 Algemene plaatselijke verordening

Net zoals bij de gemeente Den Haag is de APV van de gemeente 's-Hertogenbosch doorgenomen. Er staan geen specifieke regels gericht op speelruimte in de APV van de gemeente 's-Hertogenbosch. Wel staat in artikel 2:21 dat een hond aangelijnd moet zijn op een openbare plaats. Daarnaast mag een hond niet op een kinderspeelplaats komen (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2017). Zie bijlage 5 voor dit artikel. De regelgeving van de gemeente 's-Hertogenbosch is bekend. Daarnaast heeft 's-Hertogenbosch ook beleid voor speelruimte. Het beleid is namelijk vertaald in de bestemmingsplannen.

6.3 Beleid

Het huidige beleid voor speelruimte van 's-Hertogenbosch is opgesteld in 2002. Dit is het overkoepelende beleid. Dit beleid is hierna uitgewerkt in wijkspeelplannen en tot uitvoering gebracht. Allereerst zal in deze paragraaf het beleid buitenspelen 2002 worden toegelicht.

6.3.1 Raadsvoorstel buitenspelen 2002

De nota, “Buiten spelen in de gemeente 's-Hertogenbosch”, geeft het beleidskader voor buitenspelen weer van de gemeente 's-Hertogenbosch (2002). Het gaat daarbij om de formele bestemde plekken in de openbare ruimte. De voorgaande beleidstukken voor speelruimte waren, “Spelen in Rosmalen” in 1992 en “Spelen in 's-Hertogenbosch” in 1995. Daarnaast was in 1998 ook de nota “Inspectie speeltoestellen gemeente 's-Hertogenbosch” tot stand gekomen. Het huidige beleid is opgesteld nadat er ontevredenheid bij de bewoners was over de speelmogelijkheden in hun omgeving (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2002). De bewoners moesten weer tevreden worden over de speelmogelijkheden in hun omgeving. Deze nota is het beleidskader, maar ook een programma van eisen voor de hierna uit te werken speelplannen voor de buurten en wijken in de gemeente.

De visie voor spelen bestaat niet alleen uit spelen. De gemeente ziet spelen in een breder kader. Spelen maakt onderdeel uit van, ‘spelen-bewegen-ontmoeten’ voor de leeftijdsgroep

0-18 jaar (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2002). De gemeente heeft voor de ontwikkeling van deze visie gebruik gemaakt van het handboek speelruimtebeleid dat was opgesteld door de Rijksoverheid. De gemeente heeft de visie als volgt opgesteld:

1. Spelen
Kinderen leren door te spelen hun vaardigheden en houdingen. Buitenspelen heeft invloed op het fysieke, cognitieve en sociale ontwikkeling van een kind. Spelen is volgens 's-Hertogenbosch van groot belang voor de ontwikkeling van een kind. Maar het is ook van belang voor de tieners en jongeren (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2002).
2. Bewegen
Bewegen is de overgang van het vrije ongebonden spelen (speelplekken) naar sportieve spelvormen (sport) (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2002).
3. Ontmoeten
Speelruimte is niet alleen bestemd voor spelen. Het kan ook fungeren als ontmoetingsplekken voor kinderen, jongeren en zelfs hun begeleiders (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2002).

Aan de hand van de visie heeft de gemeente een zestal uitgangspunten opgesteld:

1. *“Spelen is van wezenlijk belang voor een evenwichtige ontwikkeling van het kind tot volwassene.*
2. *De gemeente stelt voldoende ruimte voor spelen beschikbaar aan de hand van een vastgelegde norm.*
3. *De speelvoorzieningen worden zo gesitueerd en ingericht, dat zij voldoen aan de basisvoorwaarden voor succes.*
4. *De speelvoorzieningen worden zo gesitueerd en ingericht, dat zij een bijdrage leveren aan de leefbaarheid van de wijk. Kansen worden benut; voor bedreigingen worden op zo natuurlijk mogelijke wijze oplossingen gezocht.*
5. *Inbreng van volwassen en jeugdige wijkbewoners is van wezenlijk belang.*
6. *Deze uitgangspunten worden geconcretiseerd in wijk-speelplannen, waarbij maatwerk, dus flexibiliteit het uitgangspunt is.”* (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2002, p. 3)

In deze uitgangspunten staat vermeld dat rekening moet worden gehouden tussen de verschillende leeftijdscategorieën, namelijk de leeftijdsgroepen: 0-6 jaar, 6-12 jaar en 12-18 jaar. Iedere leeftijdsgroep kent ook een andere actieradius (bereik wat een kind heeft). Aan de hand van de actieradius wordt bepaald waar een speelplek kan komen (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017). Daarnaast wil de gemeente de richtlijn van 3% per bebouwde hectare wat wordt bestemd voor formele speelruimte hanteren. Per gebied wordt gekeken of de norm gehaald kan worden. De gemeente vindt het wel moeilijk te bepalen welk soort speelruimte onder de 3% norm valt. Als het alleen om formele speelplekken gaat dan zit de gemeente 's-Hertogenbosch onder deze norm (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017). Dit terwijl de geïnvesteerde waarde per kind in de gemeente €3400 is en landelijk is dit gemiddeld €2500 (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017). Dus de gemeente zit een stuk hoger dan het landelijk gemiddelde (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017). Voor het tekort aan speelruimte worden oplossingen gezocht door bijvoorbeeld sommige bestemmingen dubbel te bestemmen voor speelruimte. Hierbij kan gedacht worden aan

schoolspeelplaatsen (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2002). Dit zijn geen formele speelplekken. 's-Hertogenbosch houdt door middel van de opgestelde uitgangspunten rekening met het gegeven advies over speelruimte vanuit de Rijksoverheid.

Dit is het overkoepelende beleid voor de uitwerking van de wijkspeelplannen. In de jaren na het opgestelde beleid zijn er wijkspeelplannen gemaakt. Deze plannen zijn niet zomaar tot stand gekomen. De volgende werkwijze is gehanteerd:

1. Een analyse over de actuele situatie in de wijk met daarbij de buurtgerichte uitwerkingen
2. Een globaal wijkspeelplan met randvoorwaarden
3. Uitwerking van het wijkspeelplan in een inrichtingsvoorstel
4. De laatste fase is de realisatie, het onderhoud en de controle (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2002).

Dit is het proces van de gemeente 's-Hertogenbosch vanaf het idee tot de realisatie van speelruimte. Voor dit onderzoek is het wijkspeelplan Maaspoort onderzocht, dit om een duidelijk beeld te krijgen waaruit een wijkspeelplan is opgebouwd. Maaspoort is gekozen omdat dit wijkspeelplan vanuit de gemeente 's-Hertogenbosch als enige voorbeeld is toegestuurd.

6.3.2 Wijkspeelplan Maaspoort

Dit wijkspeelplan is de vertaling van de visie en geeft randvoorwaarden aan voor de inrichtingsvoorstellen van de speelplekken in de wijk. Er zijn in de voorbereidingsfase twee bijeenkomsten gehouden. Zo is op de startbijeenkomst uitgelegd wat een wijkspeelplan is. Bij deze bijeenkomst waren professionals en vertegenwoordigers van bewoners en scholen aanwezig. In de tweede bijeenkomst is het concept-wijkspeelplan besproken (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2004). Participatie is dus in een vroeg stadium toegepast. De opbouw van een wijkspeelplan bestaat uit twee delen. Deel A is het algemene deel. Dit is de inventarisatie en analyse van de wijk. Deel B zijn de buurtgerichte uitwerkingen (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2004).

Deel A

Maaspoort wordt gezien als een relatief jonge wijk. Zo woonde er in 2004 meer 0 tot 18 jarigen in Maaspoort dan gemiddeld in de gemeente. Aan de hand van deze gegevens heeft de gemeente bepaald waar aandacht aan moet worden besteed. Zo is bijvoorbeeld opgemerkt dat de speeldruk in Maaspoort hoog is (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2004). Uit inventarisatie is gebleken dat in 2004 in de wijk 397 speeltoestellen aanwezig zijn. Maar de speelplekken zijn niet integraal met hun omgeving ontworpen. De samenhang tussen de speeltoestellen en de omgeving wordt gemist. Via de Jeugd en Onderwijs monitor is in kaart gebracht wat voor soort speelruimte wordt gemist in de wijk (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2004).

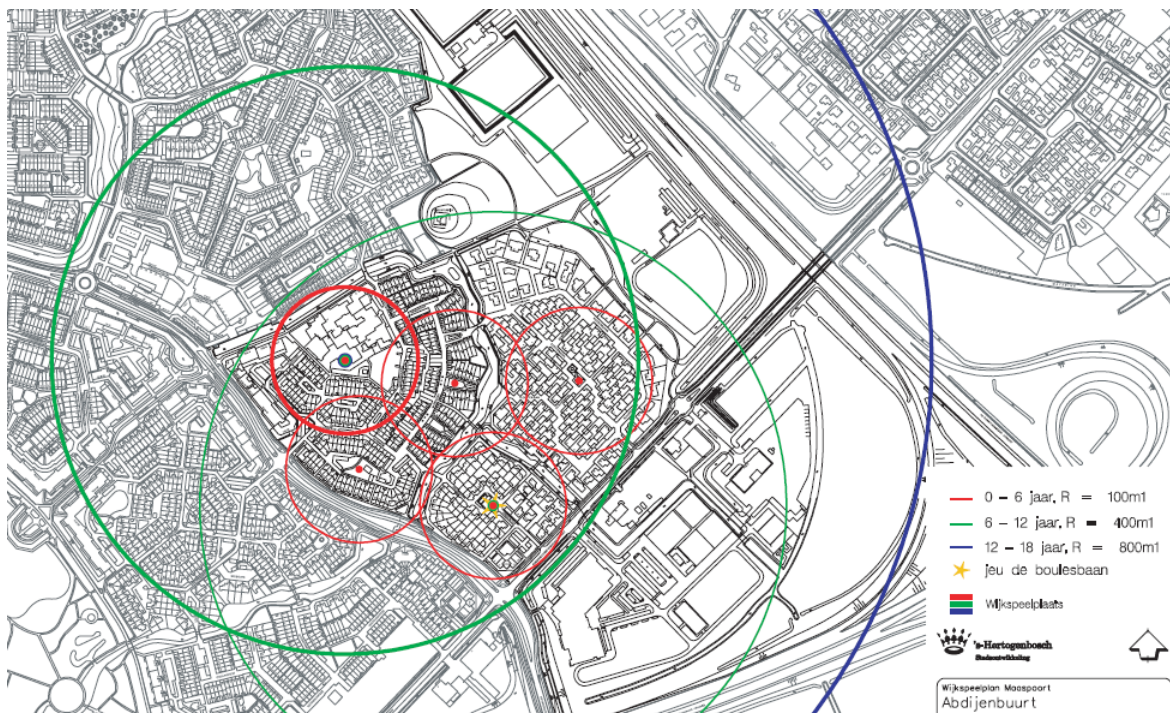
De gemeente 's-Hertogenbosch heeft nadat dit inzichtelijk is gemaakt aangegeven wat het aantal speelplekken in de toekomstige situatie zal zijn in de wijk Maaspoort. In figuur 12 staat dit per buurt aangegeven. Zo neemt het aantal speelmogelijkheden in de hele wijk voor 6-12 jarigen (van 46 naar 22) en 12-18 jarigen (van 17 naar 10) wel af. Maar het aantal speellocaties neemt toe, van 79 naar 83 (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2004). De speelplekken worden meer verspreid over de buurten.

Aantal speelplekken	Huidige situatie				Nieuwe situatie			
	0-6	6-12	12-18	aantal locaties	0-6	6-12	12-18	aantal locaties
Italiaanse buurt	4	4	2	5	3	2	2	4
Maasdal	12	11	3	17	9	2	1	12
Abdijenbuurt	5	3	1	5	5	2	1	5
Lokeren	6	5	3	10	8	1	1	9
Maasstroom	10	6	2	10	8	3	2	9
Staatsliedenbuurt	7	2	0	7	8	2	0	8
Het Zilverpark	8	5	2	8	13	3	1	13
Maasvallei	11	5	2	11	11	3	1	11
Maasoevers	6	5	2	6	11	4	1	12
Totaal	69	46	17	79	76	22	10	83

Figuur 12 Overzicht aantal speelplekken huidige en nieuwe situatie, bron: (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2004, p. 18)

Deel B

In dit deel staan de buurtgerichte uitwerkingen. Bij iedere buurt staat een toelichting van de huidige situatie en de buurtgerichte uitwerking. Daarnaast staan er oplossingsmogelijkheden over de speelruimte en een overzicht van de huidige en toekomstige locaties van speelplekken. Er kan worden besloten om speelplekken te verwijderen, te handhaven, aan te passen of nieuwe aan te leggen. Elke uitwerking van een buurt wordt afgesloten met een cirkelplan. In figuur 13 staat het cirkelplan van de Abdijenbuurt weergegeven. De speelplaatsen zijn in het cirkelplan weergegeven in drie verschillende kleuren, namelijk: rood (speelplaats 0-6 jaar), groen (speelplaats 6-12 jaar), blauw (speelplaats 12-18 jaar) en alle drie de kleuren (wijkspelplaats voor alle leeftijden). Het bereik van een cirkel is voor een speelplaats voor de leeftijdscategorie 12-18 jaar groter dan het bereik van een cirkel voor een speelplaats voor de leeftijdscategorie 0-6 jaar.

Figuur 13 Cirkelplan Abdijenbuurt, bron: (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2004, p. 51)

In deze buurt bevindt zich een wijkspiegelplaats aan de locatie Hofstedenlaan. Deze speelplaats bestond al, maar is opnieuw heringericht en uitgebreid (zie figuur 14). Daarnaast is bijvoorbeeld de speelplek bij Zuidewijn aangepast van de leeftijdsgroep 0-12 jaar naar de leeftijdsgroep 0-6 jaar (zie figuur 15). In totaal bevinden zich in de Abdijenbuurt 5 speelplaatsen (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2004).

Figuur 14 Wijkspiegelplaats Hofstedenlaan, eigen bron

Figuur 15 Speelplaats Zuidewijn, eigen bron

De wijkspiegelplaatsen zijn hierna omgezet in inrichtingvoorstellen voor speelplekken en de speelplekken zijn hierna uiteindelijk gerealiseerd (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2004). De wijkspiegelplannen zijn sinds een aantal jaren in de gemeente 's-Hertogenbosch allemaal uitgewerkt en uitgevoerd (Jans, persoonlijke communicatie, 9 mei 2017). De komende jaren wordt ingezet op het toekomstig beleid voor spelen.

6.3.3 Toekomstig beleid

Het huidig beleid is op dit moment 15 jaar oud en zal na deze periode door de gemeente worden heroverwogen (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2016b). De gemeente 's-Hertogenbosch is net gestart met een nieuwe werkgroep voor het herijken van het speelbeleid (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017). Het nieuwe beleid zal een overkoepelend beleid worden, een algemene nota over spelen. Daarna zal het beleid weer worden verwerkt in wijkspiegelplannen (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017). De gemeente zal dus hetzelfde traject gaan volgen als voorheen. Wel zal de gemeente naar verwachting 10% van de huidige speelplekken gaan verwijderen (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017). Dit terwijl het huidige aantal speelplekken nu in de gemeente 's-Hertogenbosch op orde is. De reden is dat er op dit moment namelijk niet genoeg geld is om de speelplekken in stand te kunnen houden (Jans, persoonlijke communicatie, 9 mei 2017). Om dit op te lossen zal er worden gekeken of de bereikbaarheidskring kan worden opgerekt (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2016b) (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017). Voor het nieuwe beleid zal ook het participatietraject weer worden gevolgd. In paragraaf 6.4 wordt ingegaan hoe de gemeente 's-Hertogenbosch participatie tot nu toe heeft toegepast bij de ontwikkeling van speelruimte.

6.4 Participatie in de ontwikkelingsfasen van speelruimte

Net zoals in de vorige casus zal bij deze casus de vier fasen van ontwikkeling worden onderzocht op participatie. Per fase zal door middel van de participatieladder van Edelenbos worden gekeken op welk niveau de gemeente 's-Hertogenbosch participatie toestaat. In het onderdeel beleid van de gemeente 's-Hertogenbosch staat een aantal keer weergegeven hoe de gemeente participatie toepast.

De gemeente 's-Hertogenbosch heeft echter geen participatiedocument voor het opzetten van speelprojecten (Fleuren, persoonlijke communicatie, 18 mei 2017). Participatie wordt zonder zo'n document toegepast. De openbare speelruimte wordt binnen de gemeente 's-Hertogenbosch geregeld door de dienst Stadsontwikkeling en de dienst Realisatie en Beheer (Jans, persoonlijke communicatie, 9 mei 2017). De grote wijkspiegelplaatsen worden uitgevoerd door de ontwerpers van de dienst Stadsontwikkeling. De kleinere speelplaatsen worden gerealiseerd door de wijkteamleiders van de dienst Realisatie en Beheer (Jans, persoonlijke communicatie, 9 mei 2017). Deze afdeling zorgt ook voor het beheer van de speelplekken, dus bijvoorbeeld het vervangen van speeltoestellen (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017).

6.4.1 Initiatieffase

De initiatieffase is de start voor de ontwikkeling van speelruimte. In deze fase wordt de visie of het beleid van speelruimte ontwikkeld. In 2002 is door de gemeente een visie voor spelen opgesteld (Gemeente 's-Hertogenbosch). Daarin staat aangegeven dat bewonersparticipatie van cruciaal belang is voor het speelruimtebeleid. Bewoners, jongeren en kinderen zullen vanaf het begin worden betrokken bij het opstellen van een wijkspiegelplan (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2002). De visie is namelijk uitgewerkt in wijkspiegelplannen. Voor het opstellen van de wijkspiegelplannen zijn twee bijeenkomsten gehouden. Bij de eerste bijeenkomst (startbijeenkomst) waren professionals en vertegenwoordigers van bewoners en scholen aanwezig. Tijdens deze bijeenkomst was er de gelegenheid om vragen te stellen, opmerkingen te maken en suggesties aan te geven voordat de inventarisatie en analyse van het wijkspiegelplan werd uitgevoerd. In de tweede bijeenkomst werd het concept-wijkspiegelplan besproken. De relevante reacties zijn waar mogelijk verwerkt (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2004). De gemeente is tevreden over hoe participatie bij het uitwerken van wijkspiegelplannen de afgelopen jaren is toegepast (Jans, persoonlijke communicatie, 9 mei 2017).

Bij de initiatieffase is het participatieniveau bij de gemeente 's-Hertogenbosch raadplegen en adviseren. Bij het opstellen van wijkspiegelplannen zijn belanghebbenden betrokken geweest. De gemeente besluit zelf of de reacties worden verwerkt in het beleid.

6.4.2 Ontwikkelingsfase

In deze fase wordt het beleid (wijkspiegelplannen) uitgevoerd in ontwerpen. Dit zijn inrichtingsvoorstellen. Bij deze voorstellen worden werkgroepen betrokken. In de groepen zitten jeugdigen, bewoners, wijkraden, de gemeente en het opbouw- en jongerenwerk. De werkgroep moet rekening houden met de opgestelde kaders over speelruimte vanuit de gemeente. De gemeente zal de wensen van een speelplek via de werkgroepen inventariseren. Hierna worden inrichtingsvoorstellen opgesteld en besproken met de werkgroep. Tenslotte wordt het inrichtingsvoorstel, een inrichtingsplan. Hierover worden de bewoners geïnformeerd (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2004).

Het proces van een inrichtingsplan voor een wijkspeelplaats kent een aantal stappen. Bij de wijkspeelplaatsen worden bewoners en kinderen betrokken. Ze worden gevraagd wat voor soort speelplek ze willen hebben, bijvoorbeeld iets avontuurlijks of een piratenthema (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017; Jans, persoonlijke communicatie, 9 mei 2017). De gemeente heeft via een aanbesteding bepaald welke leveranciers een aantal jaren voor de gemeente speeltoestellen mogen leveren. Zo zijn er acht leveranciers die dit mogen doen. Voor een wijkspeelplaats worden er drie leveranciers uitgenodigd (een soort minicompetitie) die een ontwerp mogen maken met het gekozen thema vanuit de wijk. Dit moet wel passen binnen het aangegeven budget van de gemeente. De ontwerpen worden intern beoordeeld en daarna mogen de leveranciers de drie ontwerpen presenteren aan de bewoners en kinderen. Dit is een soort workshop avond waarbij de bewoners en kinderen de drie ontwerpen kunnen bekijken en het beste ontwerp mogen kiezen (Jans, persoonlijke communicatie, 9 mei 2017). Het gekozen ontwerp kan nog wel door bewoners en kinderen worden aangepast als ze een speeltoestel willen vervangen door een ander speeltoestel (Jans, persoonlijke communicatie, 9 mei 2017). Soms komt het voor dat kinderen iets anders willen dan de ouders. Zo is het een keer voorgekomen dat de kinderen een ontwerp kozen met een geweldige kabelbaan, levensgevaarlijke schommel, terwijl de ouders een iets veiliger ontwerp kozen (Jans, persoonlijke communicatie, 9 mei 2017).

Voor kleinere speelplekken wordt ook gevraagd wat voor speeltoestellen de burgers willen. Daarbij kijkt de gemeente naar de leeftijdsopbouw van de wijk. Daarnaast worden de burgers geïnformeerd als een speeltoestel wordt vervangen of wordt weggehaald (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017).

Bij het ontwerp van speelplekken worden bewoners en kinderen nauw betrokken. Zo kunnen ze bij de wijkspeelplaatsen kiezen tussen drie ontwerpen en dit valt onder het participatieniveau coproduceren (meebepalen). Daarnaast worden ze geïnformeerd over wat de gemeente gaat doen met een speelplek/speeltoestel. Kortom de gemeente gebruikt in deze fase verschillende participatieniveaus.

6.4.3 Realisatiefase

In deze fase wordt het ontwerp van een speelruimte uitgevoerd. Zo komt er bijvoorbeeld een nieuwe speelplek, maar kunnen ook speeltoestellen worden vervangen. Het proces van de realisatie van een speelplek duurt drie tot zes maanden. De gemeente 's-Hertogenbosch probeert voordat het ontwerp gekozen is, ervoor te zorgen dat de vergunningen en financiën zijn geregeld. Dit zorgt dat het proces sneller verloopt (Jans, persoonlijke communicatie, 9 mei 2017).

De gemeente stuurt de bewoners voordat er gestart wordt met de realisatie een brief. Daarin staat vermeld wanneer het werk start en wanneer het wordt opgeleverd. Meestal regelt de gemeente de realisatie. Maar het gebeurt ook wel eens dat via bewonersinitiatieven de buurt meehelpt met de aanleg van de speelplek (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017).

De realisatie wordt voornamelijk door de gemeente uitgevoerd. In deze fase wordt het participatieniveau raadplegen toegepast. Soms wordt de speelruimte ook door bewonersinitiatieven gerealiseerd. Per situatie verschilt het niveau van participatie.

6.4.4 Exploitatiefase

De exploitatiefase is de laatste fase in de ontwikkeling van speelruimte. Deze fase staat bekend om het beheer van de speelplekken. De gemeente 's-Hertogenbosch wilde ervoor zorgen dat de bewoners ook bij het beheer worden betrokken (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2002). Zo was het de bedoeling dat er beheergroepen voor de wijkspiegelplaatsen zouden worden gevormd door bewoners. Dit is niet van de grond gekomen. De bewoners willen wel meepraten over de inrichting van een speelplaats, maar voor het beheer van een speelplaats haken ze af (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017).

Er zijn wel voorbeelden waar speeltuinen wel worden beheerd. Zo staat in het dorp Rosmalen (onderdeel van de gemeente 's-Hertogenbosch) de speeltuin 't Kwekkeltje. Deze speeltuin is opgezet en wordt beheerd door vrijwilligers. De vrijwilligers verzamelen geld in voor bijvoorbeeld het vervangen van een speeltoestel. Daarnaast geeft de gemeente een onderhoudsbijdrage. Deze speeltuin bestaat al meer dan twintig jaar (Fleuren, persoonlijke communicatie, 28 april 2017). Ook worden sommige wijken (inclusief speeltuinen), in 's-Hertogenbosch schoongehouden door vrijwilligers. Zo wordt de Belgische buurt in de zomermaanden één keer per maand schoongemaakt (Plan terra BV., z.j.).

De gemeente 's-Hertogenbosch heeft geprobeerd de bewoners en kinderen te betrekken bij het beheer van speelruimte. Tot nu toe is dit niet echt van de grond gekomen. De bewoners hebben de mogelijkheid om mee te beslissen bij de beheerfase. De gemeente blijft nog wel verantwoordelijk voor de speeltoestellen. Na deze fase begint de cyclus van de ontwikkeling van speelruimte opnieuw.

6.5 Deelconclusie

Deze deelconclusie over de casus 's-Hertogenbosch geeft antwoord op deelvraag 2 en 3. De casus 's-Hertogenbosch heeft antwoord gegeven over wat de regelgeving en beleid is voor speelruimte binnen haar gemeente. Daarnaast is nu ook bekend hoe de gemeente participatie toepast bij de ontwikkeling van speelruimte. Het bestemmingsplan wordt gebruikt om onder andere speelruimte te regelen. In de planvoorschriften van het bestemmingsplan worden namelijk speelvoorzieningen opgenomen. Het huidige beleid voor buitenspelen is in 2002 opgesteld. Daarin staat naast spelen ook bewegen en ontmoeten centraal. Vanaf toen ging de gemeente rekening houden met de 3% norm van de Rijksoverheid en met de verschillende leeftijdscategorieën. Aan de hand van de actieradius van een kind wordt bepaald waar een speelplek kan komen. Dit beleid is verder uitgewerkt in wijkspelplannen. Per wijk in 's-Hertogenbosch is de huidige situatie van speelruimte geanalyseerd en per buurt is aangegeven dat er speelruimte moet bijkomen of moet worden verwijderd. Dit is weergegeven in een cirkelplan. Door dit beleid is het aantal speelplekken toegenomen in 's-Hertogenbosch. Op dit moment is de gemeente gestart met een nieuwe werkgroep voor het herijken van het speelbeleid. Naar verwachting zal de gemeente 10% van de huidige speelplekken gaan opruimen omdat er niet genoeg geld is om alle speelplekken in stand te houden. Het nieuwe beleid zal ook weer worden verwerkt in wijkspelplannen. Voor de ontwikkeling van speelruimte gebruikt de gemeente 's-Hertogenbosch participatie. Dit doen ze in de verschillende fasen van de ontwikkeling. Bewoners mogen bij de initiatieffase bij het opstellen van het beleid

adviseren, maar ze worden ook geraadpleegd. In de ontwikkelingsfase worden bewoners en kinderen nauw betrokken. Ze mogen kiezen tussen drie ontwerpen van wijkspeelplaatsen. In deze fase mogen ze over speelruimte meebepalen, maar ze worden daarnaast ook geïnformeerd over nieuwe speelruimte. De realisatie wordt gestuurd door de gemeente en zij informeert de bewoners hierover. In de exploitatiefase hebben de bewoners de mogelijkheid om mee te beslissen. Het beheren van speelruimte door de bewoners is nog niet van de grond gekomen.

Er kan worden geconcludeerd dat de gemeente 's-Hertogenbosch door middel van het beleid in kaart heeft gebracht waar behoefte is aan speelruimte. Het overkoepelend beleid is verder uitgewerkt in de wijkspeelplannen waarbij belanghebbenden zijn betrokken. Bewoners en kinderen worden door middel van participatie betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte. Per fase in de ontwikkeling verschilt het participatieniveau.

In hoofdstuk 7 worden de overeenkomsten en verschillen van de casussen belicht. Daarbij is de informatie uit dit hoofdstuk en hoofdstuk 5 van belang.

7 Overeenkomsten en verschillen casussen

In dit hoofdstuk worden de overeenkomsten en verschillen tussen de casus Den Haag en de casus 's-Hertogenbosch in kaart gebracht. Hiermee kan ook worden gekeken hoe een stad uit de Randstad en een stad buiten de Randstad speelruimte ontwikkelt. Er kan geen uitspraak worden gedaan over het verschil tussen alle steden in de Randstad en de steden daarbuiten. Daarvoor is dit onderzoek niet representatief. Er zal worden gekeken naar de regelgeving, beleid en de participatie bij de ontwikkeling van speelruimte van de steden.

7.1 Overeenkomsten

Beide gemeenten houden rekening met speelvoorzieningen in de regelgeving. Zo worden speelvoorzieningen in de planvoorschriften van de bestemmingen in het bestemmingsplan opgenomen. Daarnaast staat in het APV van de gemeenten dat honden niet op een kinderspeelplaats mogen komen. Bij het beleid voor speelruimte wordt er rekening gehouden met het volgende:

1. De leeftijdscategorieën van kinderen. De drie categorieën, 0-6, 6-12 en 12-18 jaar.
2. Met de actieradius van een kind. Wat is het bereik van een kind. Dit verschilt per leeftijd.
3. De 3% norm/richtlijn vanuit de Rijksoverheid. Dat 3% van de oppervlakte van de bebouwing moet worden bestemd voor speelplekken.

De afgelopen jaren zijn het aantal speelplaatsen in de gemeenten Den Haag en 's-Hertogenbosch flink toegenomen. Voor het aanleggen van deze speelplekken wordt er in de steden per wijk rekening gehouden met de demografische ontwikkeling (zoals leeftijdsopbouw). Naast de formele speelplekken kijken de gemeenten of schoolpleinen kunnen worden gebruikt als speelplek. Maar de fysieke plekken voor spelen zijn niet alleen belangrijk voor spelen, maar zorgen ook voor de leefbaarheid in de wijk. Beide steden zeggen dat spelen ook bijdraagt aan de ontwikkeling van een kind. Om de behoefte van de kinderen te waarborgen, wordt op dit moment in beide steden het huidige beleid geëvalueerd. De steden denken na over hoe het nieuwe beleid eruit moet komen te zien.

De steden zetten zich in voor participatie. Zo worden bij de ontwerpfase kinderen nauw betrokken. Ze mogen hierbij meebepalen en adviseren. Zij zijn uiteindelijk de gebruikers. De realisatie wordt nog wel uitgevoerd door de steden, maar bij het beheer proberen de steden de bewoners te betrekken. Uiteindelijk duurt het proces van speelruimte ongeveer zes maanden.

7.2 Vershillen

Naast de bovenstaande overeenkomsten zijn er ook verschillen tussen de steden. Dit is bij het beleid van speelruimte, maar ook hoe participatie wordt toegepast bij de ontwikkeling van speelruimte.

Beleid

Het beleid wordt bij beide steden anders vorm gegeven. Zo wordt de visie van spelen in de gemeente Den Haag, waar het kan, in het uitvoeringsplan van de stadsdelen opgenomen. De gemeente 's-Hertogenbosch pakt dit anders aan. Zij passen de visie toe

per wijk en kijken wat moet worden aangepast qua speelplekken. Dit wordt verwerkt in wijkspeelplannen en dit wordt ook buurtgericht uitgewerkt. De wijkspeelplannen vergen veel tijd. Hierdoor is het overkoepelende beleid van 's-Hertogenbosch ruim 15 jaar oud. In Den Haag wordt het beleid ieder vijf jaar geëvalueerd en waarnodig aangepast. Den Haag is nu vooral bezig met de kwaliteitslag van speelruimte terwijl 's-Hertogenbosch voor het nieuwe beleid denkt om het aantal speelplekken te verminderen.

Participatie

Participatie vinden beide steden belangrijk. Toch zijn er verschillen. Zo heeft de gemeente Den Haag een document voor een participatieproces terwijl de gemeente 's-Hertogenbosch geen document voor participatie heeft. Bij het opstellen van het beleid worden bewoners bij de gemeente Den Haag voornamelijk geraadpleegd. Dit door het tweejaarlijkse gebruiksonderzoek en de jaarlijkse stadsenquête. In 's-Hertogenbosch mogen bewoners over het beleid adviseren en ze worden geraadpleegd. De bewoners zijn betrokken door middel van twee bijeenkomsten. Bij het ontwerp van speelruimte gebruikt Den Haag verschillende methoden zoals een moodboard of "Doe Ut Lekkâh Zelluf". 's-Hertogenbosch doet dit via werkgroepen waarbij de bewoners uit drie ontwerpen kunnen kiezen en vooraf kunnen aangeven wat voor soort speelplek ze willen. Tenslotte is door allebei de gemeenten geprobeerd om de bewoners meer te betrekken bij het beheer van speelruimte. Dit is in Den Haag wel van de grond gekomen, maar in 's-Hertogenbosch nog niet.

CONCLUSIE, AANBEVELINGEN EN REFLECTIE

8 Conclusie, aanbevelingen en reflectie

Dit hoofdstuk vormt de afsluiting van de bachelorthesis. In de conclusie staat de beantwoording van de hoofdvraag. Na de conclusie volgen de aanbevelingen in paragraaf 8.2. De aanbevelingen komen voort uit de conclusie. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een reflectie over het onderzoek. In de reflectie zal kritisch worden gekeken naar de onderzoeker zelf en het proces van het onderzoek.

8.1 Conclusie

De conclusie geeft antwoord op de volgende hoofdvraag: *Wat is de regelgeving en beleid van de Nederlandse Rijksoverheid over speelruimte en hoe betrekken de steden kinderen bij de ruimtelijke ontwikkeling van openbare speelruimte met als casus Den Haag en 's-Hertogenbosch?* Voor de beantwoording van deze hoofdvraag zijn de theorieën over burgerparticipatie, de participatieladder van Edelenbos en de fasen in de ontwikkeling van NEPROM gebruikt.

De Nederlandse Rijksoverheid kent wetgeving en beleid over speelruimte. Zo is er de Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen. Deze wet omvat regels over de veiligheid van speeltoestellen. De speeltoestellen moeten hierop worden goedgekeurd. Daarnaast is binnen de Rijksoverheid geprobeerd om de Wet buitenspeelruimte in te voeren. Dit is niet gelukt. Naar aanleiding hiervan is een beleidsbrief gestuurd naar alle gemeenten. Hierin werd aangegeven dat gemeenten rekening moeten houden met de richtlijn van 3%. Het is de bedoeling dat gemeenten 3% van de voor wonen bestemde gebieden inricht voor formele speelplekken. Ook heeft de Rijksoverheid een handboek ontwikkeld over hoe gemeenten speelbeleid kunnen ontwikkelen. Hierin staat aangegeven waar ze op moeten letten en hoe ze participatie kunnen toepassen.

Er kan geconcludeerd worden dat vanuit de Rijksoverheid niet veel sturing is door middel van regelgeving en beleid op het gebied van speelruimte. De gemeenten moeten zelf bekijken hoe ze speelruimte realiseren. Ze zullen wel rekening moeten houden met de richtlijnen voor speelruimte vanuit de Rijksoverheid. Dit heeft invloed op hoe gemeenten hun beleid opstellen. Ten behoeve van dit onderzoek zijn de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch onderzocht. Deze steden hebben bij het opstellen van het beleid gebruik gemaakt van het handboek voor speelbeleid. Zo houden Den Haag en 's-Hertogenbosch rekening met de richtlijn van 3%, de leeftijdscategorieën voor speelruimte en met de actieradius van het kind wat in het handboek staat vermeld. Het is van belang dat steden hiermee rekening houden want het aantal kinderen neemt toe in de steden. Dit verschilt per stad. In de onderzochte steden Den Haag en 's-Hertogenbosch is het aantal kinderen de afgelopen jaren toegenomen. Deze kinderen hebben ruimte nodig om te spelen.

Steden moeten dus steeds meer rekening houden met kinderen.

Uit de rapporten en interviews is naar voren gekomen dat de gemeenten Den Haag en 's-Hertogenbosch rekening houden met kinderen bij de ontwikkeling van speelruimte. Ze gebruiken participatie om kinderen hierbij te betrekken. Echter verschillen de methoden tussen de steden.

De stad Den Haag betreft kinderen en bewoners in de initiatieffase bij het opstellen van het beleid door middel van raadpleging. Bij het ontwerp van een speelruimte worden de bewoners intensief betrokken. Hiervoor gebruikt de gemeente verschillende methoden die kunnen worden gebruikt voor kinderen. Per situatie wordt gekeken welke methode

toegepast zal worden. De realisatie van speelruimte wordt uitgevoerd door de gemeente. Hierover worden de bewoners geraadpleegd. In de laatste fase, de exploitatiefase van speelruimte, worden kinderen intensief betrokken. Den Haag probeert de kinderen, maar ook de bewoners te betrekken bij het onderhoud en het beheer van speelruimte. Kinderen mogen in deze fase meebeslissen.

's-Hertogenbosch houdt rekening met kinderen bij de ontwikkeling van speelruimte. Zo mogen kinderen en bewoners in de initiatieffase advies geven voor het beleid. Bij de wijkspelplannen worden namelijk belanghebbenden betrokken. Daarnaast worden ze geraadpleegd. Na deze fase mogen kinderen in de ontwerpfase kiezen tussen drie opgestelde ontwerpen van wijkspelplaatsen. Ze mogen dus meebepalen over wat voor soort speelruimte er wordt aangelegd. De stad zorgt dat de speelruimte wordt gerealiseerd. De bewoners worden hierover geïnformeerd. De kinderen en bewoners hebben in de exploitatiefase de mogelijkheid om te helpen bij het beheer van de speelruimte. Dit is tot op heden nog niet echt van de grond gekomen.

Kortom de Rijksoverheid kent niet veel sturing over hoe gemeenten speelruimte moeten realiseren. De ontwikkeling van speelruimte is de taak van de gemeente. Iedere gemeente bepaalt zelf hoe ze dit doet. Dit werkt goed omdat iedere gemeente zelf weet wat voor behoefte er aan speelruimte nodig is binnen haar gemeente. Echter moeten de gemeenten wel rekening houden met het beleid (beleidsbrief Minister Dekker) van de Rijksoverheid. De gemeenten Den Haag en 's-Hertogenbosch houden rekening met dit beleid en passen participatie toe in de verschillende fasen van de ontwikkeling van speelruimte. Door middel van participatie worden kinderen betrokken. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de treden van de participatieladder van Edelenbos. De gemeente Den Haag en 's-Hertogenbosch proberen de kinderen in een vroeg stadium te betrekken. Elke gemeente bepaalt uiteindelijk op haar eigen manier hoe kinderen worden betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte en hoe hierbij participatie wordt toegepast.

8.2 Aanbevelingen

Uit de conclusie kunnen een aantal aanbevelingen worden gedaan. Deze aanbevelingen hebben betrekking op de onderzochte steden Den Haag en 's-Hertogenbosch en alle steden in Nederland. Daarnaast worden er aanbevelingen gedaan voor een eventueel vervolgonderzoek op het gebied van de ontwikkeling van speelruimte.

Alle steden in Nederland wordt aanbevolen om rekening te houden met de regelgeving en gebruik te maken van de beleidsnotitie die de Rijksoverheid ten behoeve van speelruimte heeft gegeven. De steden Den Haag en 's-Hertogenbosch doen dit al. Daarnaast kunnen de steden leren over hoe kinderen worden betrokken bij Den Haag en 's-Hertogenbosch bij de ontwikkeling van speelruimte. De steden kunnen zelf bepalen welke methoden ze willen toepassen in hun eigen stad.

De gemeenten Den Haag en 's-Hertogenbosch wordt aanbevolen om te kijken naar de overeenkomsten en verschillen in aanpak van de ontwikkeling van speelruimte. Van elkaar kan worden geleerd. Zo kan de gemeente Den Haag leren over hoe de gemeente 's-Hertogenbosch het beleid van speelruimte ontwikkelt per wijk. De gemeente 's-Hertogenbosch kan leren over hoe en welke methoden de gemeente Den Haag gebruikt

voor het betrekken van kinderen bij het ontwerpen van speelruimte. Iedere gemeente staat vrij om zelf te bepalen wat van toepassing kan zijn op haar gemeente.

Voor een volgend onderzoek wordt aanbevolen om het aantal te onderzoeken casussen te vergroten (grotere steekproef). Voornamelijk een gelijkverdeeld aantal steden in de Randstad en steden buiten de Randstad. In dit onderzoek is een stad uit de Randstad gekozen en een stad buiten de Randstad, maar het is niet representatief om uitspraken te doen tussen de verschillen/overeenkomsten van een stad uit de Randstad en een stad daar buiten. In dit onderzoek konden nu alleen uitspraken worden gedaan tussen de twee steden en niet over alle steden in Nederland.

Voor verder onderzoek wordt aanbevolen om te kijken vanuit meerdere zichtpunten. In dit onderzoek is alleen gekeken vanuit het oogpunt van de gemeente. Een gemeente heeft namelijk een andere kijk op hoe kinderen moeten worden betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte dan bijvoorbeeld de burgers. Een vervolgonderzoek wordt daarom waardevoller als ook wordt gekeken vanuit de burgers. De burgers kunnen een andere mening hebben over hoe ze worden betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte.

Daarnaast kan wat de gemeente zegt, worden bevestigd of worden tegengesproken door de burgers. Hiermee kan de data op waarheid worden getoetst.

8.3 Reflectie

Het schrijven van deze bachelorthesis was een behoorlijke opdracht, die binnen korte tijd klaar moest zijn. Vanuit het HBO was ik gewend om een onderzoek uit te werken in één geheel semester, maar op de Universiteit had je één heel blok om dit onderzoek uit te voeren en te verwerken tot een bachelorthesis. Dit vond ik een enorme uitdaging. Ik heb gemerkt als je dit goed plant, dan is het mogelijk om in zo'n korte periode een onderzoek uit te voeren.

Persoonlijk vond ik het lastig om de theorie te verwerken in dit onderzoek. Aan het theoretisch kader heb ik tot het laatste moment gesleuteld. Vanuit de HBO opleiding was ik dit niet gewend en dat was nu tijdens dit onderzoek een heel leerproces. Daarnaast heb ik veel gepuzzeld aan de samenhang van de tekstdelen in dit verslag. Door het verslag continue te lezen en aan het passen is het verslag nu een doorlopend geheel geworden.

Het regelen van de interviews bij de gemeenten Den Haag en 's-Hertogenbosch ging in eerste instantie vlot. Via, via had ik snel drie interviews geregeld bij deze steden. Alleen bij de gemeente Den Haag was het lastiger om een tweede medewerker te interviewen. Ik werd steeds doorverwezen naar een andere medewerker. Uiteindelijk was er een medewerker die kon worden geïnterviewd, maar vanwege de deadline van de bachelorthesis was dit niet meer mogelijk. Hierdoor zijn er drie interviews afgenomen in plaats van de vooraf gestelde vier interviews. Je hebt niet alles in de hand, maar het is wel mogelijk zoveel mogelijk van te voren te regelen. Zelf ben ik vrij laat begonnen met het regelen van de interviews. Dit probleem had dus eerder aan het licht kunnen komen. In een volgend onderzoek zal ik bij het opstellen van het onderzoeksvoorstel al de desbetreffende contacten leggen. Daarnaast had ik dit onderzoek vanuit meerdere zichtpunten kunnen benaderen. Nu is dit onderzoek vooral gericht op hoe de gemeente kinderen betreft bij de ontwikkeling van speelruimte. Maar de inwoners kijken misschien anders naar hoe kinderen hierbij kunnen worden betrokken dan de gemeente zelf. Het was van meerwaarde geweest om beide inzichten te bekijken. Uiteindelijk ben ik tevreden met de opgeleverde bachelorthesis.

9 Literatuurlijst

- Arnstein, S. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Planning*, 35(4), 216-224. Opgeroepen op Februari 8, 2017, van DOI: 10.1080/01944366908977225
- Bergen, M. v. (2002, Februari 26). *De speelplaatsen van Aldo van Eyck*. Opgeroepen op Mei 16, 2017, van Archined: <https://www.archined.nl/2002/06/de-speelplaatsen-van-aldo-van-eyck>
- Boterman, W., & Karsten, L. (2015). De opmars van het stadsgezin. (F. v. Dam, Red.) *De stad: magneet, roltrap en spons*, 118-127. Opgeroepen op Februari 8, 2017, van PBL: http://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/PBL_2015_De%20stad_magneet,%20roltrap%20en%20spons_1610.pdf
- Buys, A., Kromhout, W., Bakker, W., & Berkhout, P. (2014). *Meer beweging op de woningmarkt. Hoe, waar, waarom en voor wie?* Amsterdam: RIGO. Opgeroepen op Februari 8, 2017, van <https://www.rigo.nl>
- Cammen, H. v., & Klerk, L. d. (2003). *Ruimtelijke ordening, van grachtengordel tot vinex-wijk*. Utrecht: Het Spectrum bv.
- CBS. (2016, Juni 9). *Meer jonge gezinnen verlaten de stad*. Opgeroepen op Februari 7, 2017, van CBS: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/23/meer-jonge-gezinnen-verlaten-de-stad>
- CBS. (2017, Januari 3). *2016: grote steden groeien door geboorten en immigratie*. Opgeroepen op Februari 15, 2017, van CBS: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/01/2016-grote-steden-groeien-door-geboorten-en-immigratie>
- CBS Statline. (2017a, Februari 13). *Bevolking; ontwikkeling in gemeenten met 100 000 of meer inwoners*. Opgeroepen op Maart 14, 2017, van CBS Statline: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=70748NED&D1=0,2,4,16,18,20,22,24&D2=a&D3=0&D4=a&D5=l&HD=090707-1905&HDR=T&STB=G4,G2,G1,G3>
- CBS Statline. (2017b, Februari 13). *Bevolking; ontwikkeling in gemeenten met 100 000 of meer inwoners*. Opgeroepen op Maart 14, 2017, van CBS Statline: <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=70748NED&D1=0&D2=0&D3=1-19&D4=0,15,19&D5=10-16&HDR=G1,G4&STB=T,G3,G2&VW=T>
- CBS Statline. (z.j.). *Kies een gebied en gebruik een zoekterm*. Opgeroepen op April 25, 2017, van CBS Statline: <http://statline.cbs.nl/Statweb/cartol/?LA=NL>
- Communicatie Kenniscentrum. (z.j.). *Participatieladder*. Opgeroepen op Februari 18, 2017, van Communicatiekc: <https://communicatiekc.com/participatieladder/>
- Creswell, J. (2013). *Qualitative Inquiry & Research Design*. (Third edition ed.). Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE Publications.
- Dekker, S. (2005). *Nader beleid buitenspeelruimte*. Den Haag: Ministerie van VROM. Opgeroepen op Februari 10, 2017, van <http://www.securitontegels.nl/overview/upload/files/9.pdf>
- Edelenbos, J. (2000). *Proces in vorm*. Utrecht: LEMMA BV. Opgeroepen op Maart 8, 2017, van <https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid:9c5c7dae-aa07-4534-90fb-d9f6651946c9?collection=research>
- Edelenbos, J., & Monnikhof, R. (1998). *Spanning in interactie. Een analyse van interactief beleid in lokale*. Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek.

- Ensie. (2016, Januari 19). *Gebiedsontwikkeling*. Opgeroepen op April 24, 2017, van Ensie: <https://www.ensie.nl/redactie-ensie/gebiedsontwikkeling>
- Fielding, A. (1992, Januari 17). Migration and Social Mobility: South East England as an Escalator Region. *Regional Studies*, 26(1), 1-15. Opgehaald van DOI: 10.1080/00343409212331346741
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (2014, Februari). *Bevolkingsprognose 's-Hertogenbosch 2013-2030*. Opgeroepen op April 25, 2017, van http://www.wijkmolenhoek.nl/inc/media/inhoud/downloads/bevolkingsprognose_2013-2030-2.pdf
- Gemeente Amsterdam. (z.j.). *Visie burgerparticipatie: Van bolwerk naar netwerk*. Opgehaald van Amsterdam: http://zoeken.amsterdam.raadsinformatie.nl/cgi-bin/showdoc.cgi?action=view/id=172088/type=pdf/437F.13.Bijlage_6_Visie_burgerparticipatie.pdf
- Gemeente Den Haag. (2008). *Speelnota 2009 - 2013, Spelen in de stad!* Opgeroepen op Februari 8, 2017, van Den Haag: <https://www.denhaag.nl/home/bewoners/vrije-tijd-en-recreatie/buitenspelen/to/Spelen-in-de-stad.htm>
- Gemeente Den Haag. (2011a, Juni 2). *Bestemmingsplan Schilderswijk, Regels*. Opgeroepen op Mei 2, 2017, van Ruimtelijkeplannen: http://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.0518.BP0174ESchildersw-70OH/r_NL.IMRO.0518.BP0174ESchildersw-70OH_2.html
- Gemeente Den Haag. (2011b, Juni 2). *Bestemmingsplan Schilderswijk, toelichting*. Opgeroepen op Mei 2, 2017, van Ruimtelijkeplannen: http://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.0518.BP0174ESchildersw-70OH/t_NL.IMRO.0518.BP0174ESchildersw-70OH_3.3.html#_3.3.5_Onderwijscultuurwelzijnmaatschappelijkezorgenspelen
- Gemeente Den Haag. (2011c). *Kindvriendelijke wijken in het kort*. Den Haag: Gemeente Den Haag.
- Gemeente Den Haag. (2012, Januari 1). *Inspraak- en participatieverordening gemeente Den Haag 2012*. Opgeroepen op Mei 17, 2017, van Overheid: http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/%27s-Gravenhage/11298/11298_2.html
- Gemeente Den Haag. (2013). *Actiekaart kindvriendelijk wijk Duindorp*. Den Haag: Gemeente Den Haag.
- Gemeente Den Haag. (2014b). *Benutten van [online] denk- en doekracht, gids voor bewonersparticipatie in Den Haag*. Den Haag: Gemeente Den Haag.
- Gemeente Den Haag. (2015a, Oktober 26). *Stadskrant 7 van 2014: Coalitieakkoord, Schoolspullenpas en kindvriendelijke wijken*. Opgeroepen op Februari 8, 2017, van Den Haag: <https://www.denhaag.nl/home/bewoners/actueel/to/Stadskrant-7-van-2014-Coalitieakkoord-Schoolspullenpas-en-kindvriendelijke-wijken.htm>
- Gemeente Den Haag. (2015b). *Spelen in de stad 2015 - 2018*. Opgehaald van Den Haag: <https://www.denhaag.nl/home/bewoners/vrije-tijd-en-recreatie/buitenspelen/to/Spelen-in-de-stad.htm>
- Gemeente Den Haag. (2015c). *Wijkprogramma 2016-2019, Stadsdeel Escamp, Vrederust*. Opgeroepen op Mei 11, 2017, van Den Haag: <https://www.denhaag.nl/home/bewoners/stadsdelen-en-wijken/to/Wijkprogramma-Escamp-Vrederust-20162019.htm>
- Gemeente Den Haag. (2016a). *Buurtmonitor*. Opgeroepen op Mei 29, 2017, van Den Haag: https://denhaag.buurtmonitor.nl/jive?cat_open_code=c923&lang=nl

- Gemeente Den Haag. (2016b, Februari 16). *Wijkprogramma's Escamp 2016-2019*. Opgeroepen op Mei 11, 2017, van Den Haag: <https://www.denhaag.nl/home/bewoners/stadsdelen-en-wijken/to/Wijkprogrammas-Escamp-20162019.htm>
- Gemeente Den Haag. (2016c). *Actieplan Burgerparticipatie 2016-2020*. Den Haag: Gemeente Den Haag.
- Gemeente Den Haag. (2017a, Januari 1). *Algemene plaatselijke verordening voor de gemeente Den Haag (APV)*. Opgeroepen op Mei 4, 2017, van Overheid: http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/'s-Gravenhage/11313/11313_29.html
- Gemeente Den Haag. (2017b, April 20). *Wijkuitvoeringsplannen bijlage Escamp*. Opgeroepen op Mei 11, 2017, van Den Haag: https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/5191890/1/RIS296660_bijlage_8_Wijkuitvoeringsplannen_bijlage_Escamp
- Gemeente Den Haag. (2017c, Februari 7). *Bewonersparticipatie speeltuinen*. Opgeroepen op Mei 18, 2017, van Den Haag: <https://www.denhaag.nl/home/bewoners/vrije-tijd-en-recreatie/buitenspelen/to/Bewonersparticipatie-speeltuinen.htm>
- Gemeente Den Haag. (z.j.). *Over Crownies*. Opgeroepen op Mei 18, 2017, van Crownies: <https://www.crownies.nl/home>
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (2002). *Raadvoorstel: Ruimte voor jongeren in éigen domein' onderdeel Buiten Spelen in de gemeente 's-Hertogenbosch*. 's-Hertogenbosch: Gemeente 's-Hertogenbosch.
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (2004). *Wijkspeelplan Maaspoort*. 's-Hertogenbosch: Gemeente 's-Hertogenbosch.
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (2011a, Augustus 30). *Bestemmingsplan Zuid, Regels*. Opgeroepen op Mei 2, 2017, van Ruimtelijkeplannen: http://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.0796.0002025-1501/r_NL.IMRO.0796.0002025-1501_2.html
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (2011b, Augustus 30). *Bestemmingsplan Zuid, toelichting*. Opgeroepen op Mei 2, 2017, van Ruimtelijkeplannen: http://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.0796.0002025-1501/t_NL.IMRO.0796.0002025-1501_3.3.html#_3.3.15_Notaspelen
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (2016a). *Wijk- en buurtmonitor 2016 Zuidoost*. Opgeroepen op Mei 31, 2017, van 's-Hertogenbosch: https://www.s-hertogenbosch.nl/fileadmin/Website/Stad_bestuur/Stad/Stad_in_Cijfers/Wijkbuurtmonitor_2016_Zuidoost.pdf
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (2016b, September 14). *Begroting 2017*. Opgeroepen op April 25, 2017, van 's-Hertogenbosch: https://www.s-hertogenbosch.nl/uploads/media/Begroting_2017.pdf
- Gemeente 's-Hertogenbosch. (2017, Maart 18). *Algemene Plaatselijke Verordening 's-Hertogenbosch 2016*. Opgeroepen op Mei 4, 2017, van Overheid: <http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Actueel/%27s-Hertogenbosch/397382.html>
- Heijke, M., & Blom, S. (2011, Januari 30). *File bij de wipkip*. Opgeroepen op Mei 31, 2017, van Ruimtevolk: <https://ruimtevolk.nl/2011/01/30/file-bij-de-wipkip-en-speeltuinen-in-vinex-wijken/>

- Helden, W. v., Dekker, J., Dorst, P. v., & Govers-Vreeburg, J. (2009, Mei 30). *We gooien het de inspraak in*. Opgeroepen op 2017, van Nationale ombudsman: https://www.nationaleombudsman.nl/uploads/rapport2009-180_2.pdf
- Jager-Vreugdenhil, M. (2011). Spraakverwarring over participatie. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice.*, 20(1), 76-99. Opgeroepen op Juni 15, 2017, van DOI: <http://doi.org/10.18352/jsi.251>
- Jantje Beton. (2011, Augustus 18). *Buitenspelen: niet alleen hoeveel, maar ook hoe leuk?* Opgeroepen op Februari 9, 2017, van Jantjebeton: <https://www.jantjebeton.nl/2011/nieuws/buitenspelen-niet-alleen-hoeveel-maar-ook-hoe-leuk/>
- Jantje Beton. (2017a). *Over ons*. Opgeroepen op Juni 16, 2017, van Jantjebeton: <http://www.jantjebeton.nl/over-ons/>
- Jantje Beton. (2017b). *Samen maken we buitenspelen leuker*. Opgeroepen op Juni 16, 2017, van Jantjebeton: <http://www.jantjebeton.nl/gemeenten/de-jantje-beton-aanpak/>
- Jantje Beton, de VNG, NUSO en het Ministerie van VROM. (2006, Februari 14). *Spelen met ruimte. Handboek gemeentelijk speelruimtebeleid*. Opgehaald van VNG: <https://vng.nl/files/vng/handboekspelenmetruimte.pdf>
- Karsten, L. (2009). *Ruimte voor de jeugd: gemeentelijke beleidsinspanning op het terrein van jeugd en ruimte in de provincie in Noord-Holland*. Haarlem: Provincie Noord Holland. Opgeroepen op Februari 8, 2017, van University of Amsterdam: <http://dare.uva.nl/search?identificer=afbae63c-40ce-4282-9648-6cee1a326abe>
- Karsten, L. (2014). From Yuppies to Yupps: family gentrifiers consuming spaces and re-inventing cities. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 105(2), 175-188. Opgehaald van DOI: 10.1111/tesg.12055
- Kenniscentrum InfoMil. (z.j.). *Uitleg bestemmingsplan*. Opgeroepen op Mei 2, 2017, van Infomil: <http://www.infomil.nl/onderwerpen/ruimte/ruimtelijke/wet-ruimtelijke/bestemmingsplan/uitleg/>
- Ketner, M., & Verboeket, M. (2014, Juni). Kindvriendelijke ruimtes in overvolle steden: Hoe pak je dat aan? *Stedenbouw & Architectuur*(3), 12-13. Opgehaald van <http://www.stedebouwarchitectuur.nl/nieuws/300315/kindvriendelijke-ruimtes-in-overvolle-steden-hoe-pak-je-dat-aan>
- Kilic, M. (2008, Oktober 22). *Derde generatie burgerparticipatie, hoe doe je dat?* Opgeroepen op Juni 16, 2017, van VNG: https://vng.nl/files/vng/vng/Documenten/Extranet/Burgerzaken/bestanden_burgerparticipatie/IAMB_PUB_DerdeGenBurgerparticipatie.pdf
- Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit. (2007, Maart 27). *Reikwijdte WAS*. Opgeroepen op April 24, 2017, van NVWA: <https://www.nvwa.nl/onderwerpen/speeltoestellen/documenten/communicatie/alle-thema-s/folder/2016m/reikwijdte-was>
- NEN. (2017). *Speeltoestellen*. Opgeroepen op April 19, 2017, van NEN: <https://www.nen.nl/NEN-Shop/Speeltoestellen.htm>
- Nozeman, E. (2010). *Handboek projectontwikkeling. Een veelzijdig vak in een dynamische omgeving* (2e druk ed.). Doetinchem: Reed Business bv.
- NUSO. (z.j.). *NUSO maakt zich sterk voor speeltuinen*. Opgeroepen op Juni 16, 2017, van NUSO: <http://www.nuso.nl/over-nuso/wat-is-nuso/>

- Parlementaire Monitor. (2003, Juli 24). *28996 - Initiatiefvoorstel Wet buitenspeelruimte*. Opgeroepen op April 11, 2017, van Parlementaire Monitor: <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vhi8t61s98pu>
- PBL. (2014, September 10). *De stad als roltrap*. Opgeroepen op Februari 16, 2017, van PBL: <http://www.pbl.nl/infographic/de-stad-als-roltrap>
- PBL. (2016). *Bevolking schoolgaande leeftijden*. Opgeroepen op Februari 7, 2017, van PBL: <http://www.pbl.nl/node/63223>
- Peters, A., Schalk, J., Meijneken, D., Mensinga, C., & Voutz, H. (2012). Veranderingen in de relatie tussen overheid en burger, een uitdaging voor onderzoekers: een verkenning van de VSO-netwerkgroep. *bso(juli-september)*. Opgeroepen op Juni 16, 2017, van DOI: 10.5553/Beleidsonderzoek.000010
- PJ Partners. (2007). *Structurele jeugdparticipatie*. Opgeroepen op Juni 18, 2017, van Aanpak kindermishandeling: http://www.aanpakkindermishandeling.nl/nl/Download-NJi/Jeugdparticipatie_Reader_Structurele_Participatie-_2007.pdf
- Plan terra BV. (z.j.). *Poper Jetje - Belgische Buurt*. Opgeroepen op Mei 23, 2017, van Participatiekaart: <https://www.participatiekaart.nl/s-hertogenbosch/proper-jetje-belgische-buurt/>
- Raad van State. (2003, September 18). *Advies W08.03.0327/V*. Opgeroepen op April 19, 2017, van Raadvanstate: <https://www.raadvanstate.nl/adviezen/zoeken-in-adviezen/tekst-advies.html?id=4034>
- Rijksoverheid. (2003a, Juli 28). *Voorstel van wet - Voorstel van wet van het lid Kant houdende regels met betrekking tot de bevordering van de aanleg en het behoud van buitenspeelruimte voor kinderen (Wet buitenspeelruimte)*. Opgeroepen op April 11, 2017, van Overheid: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/28996/kst-28996-2?resultIndex=38&sorttype=1&sortorder=4>
- Rijksoverheid. (2003b, Juli 28). *Memorie van toelichting - Voorstel van wet van het lid Kant houdende regels met betrekking tot de bevordering van de aanleg en het behoud van buitenspeelruimte voor kinderen (Wet buitenspeelruimte)*. Opgeroepen op April 19, 2017, van Overheid: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/28996/kst-28996-3?resultIndex=37&sorttype=1&sortorder=4>
- Rijksoverheid. (2005, November 1). *Het Voorstel van wet van het lid Kant houdende regels met betrekking tot de bevordering van de aanleg en het behoud van buitenspeelruimte voor kinderen (Wet buitenspeelruimte) (28996)*. Opgeroepen op April 26, 2017, van Overheid: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/28996/h-tk-20052006-875-895?resultIndex=24&sorttype=1&sortorder=4>
- Rijksoverheid. (2010, Maart 25). *Besluit omgevingsrecht*. Opgeroepen op April 24, 2017, van Overheid: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0027464/2017-01-01#Bijlagell>
- Rijksoverheid. (2016, Mei 25). *Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen*. Opgeroepen op April 19, 2017, van Overheid: <http://wetten.overheid.nl/BWBR0008223/2016-05-25>
- Rijksoverheid. (2017). *Speel- en attractietoestellen*. Opgeroepen op April 19, 2017, van Ondernemersplein: <http://www.ondernemersplein.nl/regel/speeltoestellen-attractietoestellen/>

- Rijksoverheid. (z.j.). *Burgerparticipatie*. Opgeroepen op April 12, 2017, van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/burgerschap/inhoud/burgerparticipatie>
- Rob. (2012). *Loslaten in vertrouwen. Naar een nieuwe verhouding tussen overheid, markt en samenleving*. Opgehaald van Rob: http://www.rob-rfv.nl/documenten/boekje_advies_loslaten_in_vertrouwen_webversie.pdf
- Ruimtelijkeplannen. (2017, Mei 2). *Bestemmingsplannen*. Opgeroepen op Mei 2, 2017, van Ruimtelijkeplannen: <http://www.ruimtelijkeplannen.nl/web-roo/roo/bestemmingsplannen?tabFilter=JURIDISCH>
- Tonkens, E. (2009). *Tussen onderschatten en overvragen: actief burgerschap en activerende organisaties in de wijk*. Amsterdam: SUN Trancity. Opgeroepen op Juni 18, 2017, van https://www.researchgate.net/publication/281819098_Burgerparticipatie_en_burgereinitiatief
- United Nations. (2016). *Urbanization and development: emerging futures, World Cities report 2016*. Opgeroepen op Januari 3, 2017, van WCR Unhabitat: <http://wcr.unhabitat.org/wp-content/uploads/2017/02/WCR-2016-Full-Report.pdf>
- Veltman, F. (Regisseur). (2010). *Naar de speeltuin!* [Film].
- Verschuren, P., & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek* (Vierde druk ed.). Den Haag: Uitgeverij Lemma.
- Wilkinson, S., & Reed, R. (2008). *Property Development*. Abingdon Oxon: Routledge.

10 Bijlagen

Bijlage 1 Interview guide gemeente Den Haag

Datum: 18 april 2017
Plaats: Den Haag, Spui 70, Stadhuis Den Haag
Tijdstip: 9:30-10:30
Interviewer: Niels Rekker
Geïnterviewde: Dhr. Mahadewsing (beleidsadviseur buitenruimte)

Start	
Intro/uitleg	Allereerst bedankt dat u wilt meewerken aan dit interview, ik ben blij dat u hier voor tijd kan vrij maken. Ik zal mij eerst kort voorstellen. Ik ben Niels Reker en volg op dit moment de pre-master Spatial Planning aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. De pre-master wordt afgesloten met een onderzoek. Het onderzoek wat ik uitvoer heeft betrekking tot de ontwikkeling van speelruimte. Mijn onderzoeksvraag is: Hoe houden de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch rekening met kinderen bij de ruimtelijke ontwikkeling van openbare speelruimte? De stad Den Haag is gekozen omdat de afgelopen jaren de stad verder is gegroeid. Er zijn meer kinderen bijgekomen en de prognose is dat dit verder zal gaan groeien. Daarnaast heb ik via de gemeentelijke site veel informatie kunnen vinden over hoe de gemeente Den Haag omgaat met speelruimte voor kinderen. Via het onderzoek wil ik te weten komen wat het beleid is van openbare speelruimte in Den Haag. En daarnaast hoe participatie wordt toegepast (hoe worden kinderen betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte). Dit met name specifiek gericht over de formele speelplekken.
Verwachting	Tijdens het interview zal ik verschillende thema's omtrent de speelruimte in Den Haag behandelen. Waarbij ik niet alleen geïnteresseerd ben in de feiten, maar ook over uw ervaringen. De volgende onderwerpen zullen worden behandeld: • Regelgeving en beleid overheid speelruimte • Regelgeving en beleid gemeente Den Haag • Participatie en proces speelruimte
Tijdsduur	Het interview zal ongeveer een klein uur duren.
Toestemming opname en data verwerking	Via een recorder op mijn Ipad kan ik het gesprek opnemen. De volgende stap is om het totale interview te transcriberen en vervolgens te analyseren. Zodoende wil ik graag het interview opnemen. Vindt u het goed als dit gesprek wordt opgenomen? Na afloop van het onderzoek zal ik u als bedank voor de medewerking de resultaten doorsturen door middel van het onderzoeksrapport.
Vragen?	Zijn er voor zover vragen over het interview?
Introducerende vragen	

Introductie	Zou uzelf kunnen voorstellen? • Wat is uw functie bij de gemeente Den Haag? • Wat is uw achtergrond?
-------------	---

Topics	
Regelgeving en beleid overheid	Hoe gaat de gemeente Den Haag om met de regelgeving/richtlijnen voor speelruimte vanuit de Overheid? • Hoe zien jullie de 3% richtlijn voor speelruimte? • Wat rekent Den Haag onder de 3% norm?
Beleid en regelgeving gemeente Den Haag	Wat is het beleid en regelgeving van Den Haag over speelruimte? • Hoe gaat Den Haag om bij de ontwikkeling van speelruimte met de demografische verschillen in wijken? De doorkijkperiode is steeds vijf jaar. Wordt er per wijk/stadsdeel bekeken wat er moet veranderen qua speelbehoefte? En zo ja, hoe? • Hoe gaat Den Haag om met de ontwikkeling van leeftijd bij de ontwikkeling van speelruimte? • In het beleidstuk Spelen in de stad! 2009-2013 wordt ingegaan op de Haagse kwaliteitskaart voor kindvriendelijke wijken. Zou u deze kaart kunnen toelichten? • Wordt er per jaar een uitvoeringsprogramma opgesteld? Hoe komt dit tot stand? • Hebt u al enig idee hoe het beleid er na 2018 uitgaat zien? • Wat zijn uw ervaringen met de uitvoering van het speelbeleid in Den Haag?
Participatie en proces	Hoe gaat de gemeente om met participatie? • Wordt er onderzoek gedaan naar de behoefte van de gebruikers/kinderen? En zo ja, hoe? • Hoe worden de kinderen/bewoners geïnformeerd over speelruimte ontwikkelingen? • Hebben kinderen veel invloed op de ontwikkeling van speelruimte? • Hoe zorgt de gemeente ervoor dat kinderen worden betrokken? • Worden kinderen betrokken bij het maken van beleid? Bijvoorbeeld bij de Nota Spelen in de stad! • Vanaf wanneer worden kinderen betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte? • Hoe worden de speelruimtes beheerd? (exploitatiefase) Hoe worden kinderen bij het beheer van speelruimte betrokken? • Hoe wordt er in de projectontwikkeling van nieuwbouw rekening gehouden met het beleid voor speelruimte?

Afsluiting	
Slot interview	• Wilt u nog wat toevoegen aan het interview? • Zijn er nog belangrijke onderwerpen die u wilt delen? • Hebt u eventueel nog vragen?
Vragen voor na het	• Als ik nog vragen heb, mag ik dan contact met u

interview	opnemen? • Als u nog vragen hebt na het interview dan kunt u contact met mij opnemen.
Bedankwoord	• Ik wil u graag bedanken voor de tijd en de moeite die u hebt genomen voor het interview.

Bijlage 2 Interview guide gemeente 's-Hertogenbosch

Datum: 28 april 2017
Plaats: 's-Hertogenbosch, stadskantoor Wolvenhoek 1
Tijdstip: 13:00
Interviewer: Niels Reker
Geïnterviewde: Mevr. Fleuren (Specialist beheer groen en spelen op de afdeling Realisatie en Beheer)

Start	
Intro/uitleg	Allereerst bedankt dat u wilt meewerken aan dit interview, ik ben blij dat u hier tijd voor kunt vrij maken. Ik zal mij eerst kort voorstellen. Ik ben Niels Reker en volg op dit moment de pre-master Spatial Planning aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. De pre-master wordt afgesloten met een onderzoek. Het onderzoek wat ik uitvoer heeft betrekking tot de ontwikkeling van speelruimte. Mijn onderzoeksvraag is: Hoe houden de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch rekening met kinderen bij de ruimtelijke ontwikkeling van openbare speelruimte? De stad 's-Hertogenbosch is gekozen omdat het wordt gezien als een woonregio. Het trekt veel inwoners van eind-twintigers en begin-dertigers (onderzoek meer beweging op de woningmarkt van Buys, Kromhout, Bakker en Berkhout). Daarnaast is het aantal kinderen de afgelopen jaren ligt gestegen in 's-Hertogenbosch (CBS). Via het onderzoek wil ik te weten komen wat het beleid is van openbare speelruimte in 's-Hertogenbosch. En daarnaast hoe participatie wordt toegepast (hoe worden kinderen betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte).
Verwachting	Tijdens het interview zal ik verschillende thema's omtrent de speelruimte in 's-Hertogenbosch behandelen. Waarbij ik niet alleen geïnteresseerd ben in de feiten, maar ook over uw ervaringen. De volgende onderwerpen zullen worden behandeld: • Regelgeving en beleid overheid speelruimte • Regelgeving en beleid gemeente 's-Hertogenbosch • Participatie en proces speelruimte
Tijdsduur	Het interview zal ongeveer een klein uur duren.
Toestemming opname en data verwerking	Via een recorder op mijn Ipad kan ik het gesprek opnemen. De volgende stap is om het totale interview te transcriberen en vervolgens te analyseren. Zodoende wil ik graag het interview opnemen. Vindt u het goed als dit gesprek wordt opgenomen? Na afloop van het onderzoek zal ik u als bedank voor de medewerking de resultaten doorsturen door middel van het onderzoeksrapport.
Vragen?	Zijn er voor zover nog vragen over het interview?
Introducerende vragen	

Introductie	Zou u uzelf kunnen voorstellen? • Wat is uw functie bij de gemeente 's-Hertogenbosch? • Wat is uw achtergrond?
-------------	--

Topics	
Regelgeving en beleid overheid	Hoe gaat de gemeente 's-Hertogenbosch om met de regelgeving/richtlijnen voor speelruimte vanuit de Overheid? • Hoe ziet u de 3% richtlijn voor speelruimte? • Wat rekent 's-Hertogenbosch onder de 3% norm?
Beleid en regelgeving gemeente Den Haag	Wat is het beleid en regelgeving van 's-Hertogenbosch over speelruimte? • Welk speelbeleid is er op dit moment aanwezig? • Wat zijn uw ervaringen met de uitvoering van het speelbeleid in 's-Hertogenbosch? • Zijn er op dit moment voldoende speelplekken in 's-Hertogenbosch? • Wordt er per jaar een uitvoeringsprogramma opgesteld? Hoe komt dit tot stand? • In de wijkplannen werkt de gemeente met bereikbaarheidscirkels. In de begroting van 2017 wordt ingegaan om deze cirkels misschien op te rekken. Hoe wordt hier uitvoer aan gegeven? • Hoe gaat 's-Hertogenbosch om bij de ontwikkeling van speelruimte met de demografische verschillen in wijken? Hoelang is de doorkijkperiode van een wijkspelplan? • Hoe gaat 's-Hertogenbosch om met de ontwikkeling van leeftijd bij de ontwikkeling van speelruimte? • Hoe meet de gemeente of speelplaatsen door kinderen worden gebruikt? • Heeft u al enig idee hoe het nieuwe beleid er uitgaat zien?
Participatie en proces	Hoe gaat de gemeente 's-Hertogenbosch om met participatie? Hoe ziet het proces van de ontwikkeling van speelruimte eruit? • Gebruikt de gemeente de participatieladder? En zo ja, hoe? • Hoe zorgt de gemeente ervoor dat kinderen worden betrokken? • Vanaf welke fase worden kinderen betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte? • Hebben kinderen veel invloed op de ontwikkeling van speelruimte? • Binnen welke kaders hebben kinderen invloed op speelruimte? • Worden kinderen betrokken bij het maken van beleid? • Hoe worden de kinderen/bewoners geïnformeerd over speelruimte ontwikkelingen? • Worden kinderen ook betrokken bij de realisatie van speelruimte? • Hoe worden de speelruimtes beheerd? Hoe worden kinderen bij het beheer van speelruimte betrokken?

	Hoe is vorm gegeven aan de werkgroepen die hebben gewerkt aan de wijkspeelplannen? • In de begroting van 2017 wordt aangegeven dat de buurt intensief wordt betrokken bij vervanging of nieuwe aanleg van speelgelegenheden. Op welke manier wordt dit gedaan? • Wordt er onderzoek gedaan naar de behoefte van de gebruikers/kinderen? En zo ja, hoe? • Welke trends ziet u bij het spelen? • Hoe ziet u kinderen spelen over ruim tien jaar?
--	--

Afsluiting	
Slot interview	• Wilt u nog wat toevoegen aan het interview? • Zijn er nog belangrijke onderwerpen die u wilt delen? • Heeft u eventueel nog vragen?
Vragen voor na het interview	• Als ik nog vragen heb, mag ik dan contact met u opnemen? • Als u nog vragen hebt na het interview dan kunt u contact met mij opnemen.
Bedankwoord	• Ik wil u graag bedanken voor de tijd en de moeite die u heeft genomen voor het interview.

Bijlage 3 Interview guide gemeente 's-Hertogenbosch

Datum: 9 mei 2017
Plaats: 's-Hertogenbosch, stadskantoor Wolvenhoek 1
Tijdstip: 14:30
Interviewer: Niels Reker
Geïnterviewde: Dhr. Jans (stedenbouw, ontwerper openbare ruimte)

Start	
Intro/uitleg	Allereerst bedankt dat u wilt meewerken aan dit interview, ik ben blij dat u hier tijd voor kunt vrij maken. Ik zal mij eerst kort voorstellen. Ik ben Niels Reker en volg op dit moment de pre-master Spatial Planning aan de Radboud Universiteit te Nijmegen. De pre-master wordt afgesloten met een onderzoek. Het onderzoek wat ik uitvoer heeft betrekking tot de ontwikkeling van speelruimte. Mijn onderzoeksvraag is: Hoe houden de steden Den Haag en 's-Hertogenbosch rekening met kinderen bij de ruimtelijke ontwikkeling van openbare speelruimte? De stad 's-Hertogenbosch is gekozen omdat het wordt gezien als een woonregio. Het trekt veel inwoners van eind-twintigers en begin-dertigers (onderzoek meer beweging op de woningmarkt van Buys, Kromhout, Bakker en Berkhout). Daarnaast is het aantal kinderen de afgelopen jaren ligt gestegen in 's-Hertogenbosch (CBS). Via het onderzoek wil ik te weten komen wat het beleid is van openbare speelruimte in 's-Hertogenbosch. En daarnaast hoe participatie wordt toegepast (hoe worden kinderen betrokken bij de ontwikkeling van speelruimte).
Verwachting	Tijdens het interview zal ik twee thema's omtrent de speelruimte in 's-Hertogenbosch behandelen. Waarbij ik niet alleen geïnteresseerd ben in de feiten, maar ook over uw ervaringen. De volgende onderwerpen zullen worden behandeld: • Regelgeving en beleid gemeente 's-Hertogenbosch • Participatie en proces (ontwerp) speelruimte
Tijdsduur	Het interview zal ongeveer een half uur a driekwartier duren.
Toestemming opname en data verwerking	Via een recorder op mijn Ipad kan ik het gesprek opnemen. De volgende stap is om het totale interview te transcriberen en vervolgens te analyseren. Zodoende wil ik graag het interview opnemen. Vindt u het goed als dit gesprek wordt opgenomen? Na afloop van het onderzoek zal ik u als bedank voor de medewerking de resultaten doorsturen door middel van het onderzoeksrapport.
Vragen?	Zijn er voor zover nog vragen over het interview?
Introducerende vragen	
Introductie	Zou u uzelf kunnen voorstellen? • Wat is uw functie bij de gemeente 's-Hertogenbosch? • Wat is uw achtergrond?

Topics	
Beleid en regelgeving gemeente Den Haag	Wat is het beleid en regelgeving van 's-Hertogenbosch over speelruimte? • Wat zijn uw ervaringen met de uitvoering van het speelbeleid in 's-Hertogenbosch? • Heeft u al enig idee hoe het nieuwe beleid er uitgaat zien?
Participatie en proces	Hoe gaat de gemeente 's-Hertogenbosch om met participatie? Hoe ziet het proces van de ontwikkeling van speelruimte eruit? • Hoe zorgt de gemeente ervoor dat kinderen worden betrokken? • Hoe worden kinderen betrokken bij het ontwerp (ontwerpfase) van een speelruimte? • Hebben kinderen veel invloed op het ontwerp van speelruimte? • Hoe koppelt u het ontwerp terug aan de bewoners en kinderen? Zijn er gesprekken die plaatsvinden? Zo ja, hoe zien die gesprekken eruit? • Hoe houdt u rekening bij het ontwerp met de leeftijdscategorieën van kinderen? • Hoe bepaald u hoe een speelruimte eruit komt te zien? • Hoe gaat u om bij het verschil van ontwerpen bij een inbreidingslocatie en een uitbreidingslocatie? • Wordt er onderzoek gedaan naar de behoefte van de gebruikers/kinderen? En zo ja, hoe? • Welke trends ziet u bij het spelen? • Hoe ziet u kinderen spelen over ruim tien of twintig jaar?

Afsluiting	
Slot interview	• Wilt u nog wat toevoegen aan het interview? • Zijn er nog belangrijke onderwerpen die u wilt delen? • Heeft u eventueel nog vragen?
Vragen voor na het interview	• Als ik nog vragen heb, mag ik dan contact met u opnemen? • Als u nog vragen hebt na het interview dan kunt u contact met mij opnemen.
Bedankwoord	• Ik wil u graag bedanken voor de tijd en de moeite die u heeft genomen voor het interview.

Bijlage 4 Initiatiefwet buitenspeelruimte

Artikel 2

1. *'De gemeenteraad stelt telkens voor een periode van hoogstens 10 jaar een speelruimteplan vast. Het eerste plan dient te zijn vastgesteld binnen een jaar na het tijdstip van inwerkingtreding van deze wet.*
2. *Het speelruimteplan bevat het beleid van de gemeenteraad omtrent de planning, de aanleg en het behoud van buitenspeelruimte voor kinderen met inachtneming van het in deze wet gestelde.*
3. *Het speelruimteplan bevat een indeling van het gemeentelijk grondgebied voor zover dat is of zal worden bestemd voor woondoeleinden, in sectoren waarbij de oppervlakte per sector niet meer dan 10 ha bedraagt.'* (Rijksoverheid, 2003a)

Artikel 3

'Vanaf het tijdstip, gelegen één jaar na het tijdstip van inwerkingtreding van deze wet, dient bij de toepassing van de Wet op de Ruimtelijke Ordening en de Wet op de stads- en dorpsvernieuwing binnen elke sector als bedoeld in artikel 2, derde lid, ten minste 3 % van de totale oppervlakte te worden bestemd als buitenspeelruimte.' (Rijksoverheid, 2003a)

Bijlage 5 Algemene plaatselijke verordening

Algemene plaatselijke verordening gemeente Den Haag

Artikel 2:57

‘Het is de eigenaar of houder van een hond verboden die hond te laten verblijven of te laten lopen:

- a. binnen de bebouwde kom op de weg zonder dat die hond aangelijnd is;*
- b. op een voor het publiek toegankelijke en kennelijk als zodanig ingerichte kinderspeelplaats, zandbak of speelweide of op een andere door het college aangewezen plaats;’* (Gemeente Den Haag, 2017a)

Algemene plaatselijke verordening gemeente ‘s-Hertogenbosch

Artikel 2:21

‘1. Het is de eigenaar of houder van een hond verboden die hond binnen de gemeentegrenzen te laten verblijven of te laten lopen:

- a. op een openbare plaats zonder dat die hond aangelijnd is;*
- b. op een voor het publiek toegankelijke en kennelijk als zodanig ingerichte kinderspeelplaats, zandbak of op een andere door het college aangewezen plaats;’* (Gemeente 's-Hertogenbosch, 2017)